

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



# صبر و ظفر

هیئت تحریریه دفتر امور فرهنگی

بنیاد خیریه الزَّهْراء عليها السلام



ناشر: انتشارات مؤسسه بنیاد خیریه الزهراء

تهران - میدان منیریه - خیابان شهید معیری - نرسیده به چهارراه لشگر -

کوچه ارجمند - پلاک ۴، تلفن: ۵۵۳۸۰۵۳۴

صبر و ظفر

هیئت تحریریه دفتر امور فرهنگی بنیاد خیریه الزهراء

لیتوگرافی: موعود

نوبت چاپ: اوّل، زمستان ۹۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۰-۰۴۰

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

چاپ: غزال

قیمت: ۸۰۰ تومان

چاپ و تکثیر این کتاب با حفظ حقوق رعایت کیفیت و ملاحظه موارد ذیل برای دسوسنگان و علاقه مندان به گسترش معارف دینی با اخذ مجوز کتبی از دفتر امور فرهنگی بنیاد خیریه الزهراء<sup>بلامانع است</sup>:

۱. در هر نوبت چاپ، تعداد ۱۰ نسخه به آدرس انتشارات بنیاد خیریه الزهراء<sup>بلامانع ارسال شود</sup>.

۲. هر گونه تغییر در محتوا و کیفیت ظاهری با اجازه دفتر امور فرهنگی می باشد.

۳. مطالب فوق در هر نوبت چاپ درج شود.  
در قیمت گذاری هماهنگی لازم به عمل آید.

## فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۹
تعريف صبر	۱۱
صبر و بردباری، یکی از نشانه‌های صاحبان خرد	۱۱
صابر حقیقی کیست؟	۱۲
نامنی محیط زندگی به سبب بی صبری انسان	۱۲
نتیجه‌ی گوارای صبر و بردباری	۱۳
اقسام صبر	۱۵
الف: صبر در مصیت	۱۶
ب: صبر طاعت	۲۳
صبر و بردباری در کسب روزی حلال	۳۴
ج: صبر از معصیت	۳۴
کمبود صبر و یقین در بین مؤمنین	۳۴
قدرت روحی مؤمن	۳۲
صبر و شکیبایی رسول اکرم ﷺ	۳۴
اقتدار و کرامت در سایه‌ی صبر و استقامت	۳۶
چرا انسان‌ها محزون می‌شوند؟	۳۹
حزن علیٰ در مرگ فاطمه زهرا (علیها السلام)	۴۰

طیبی بودن حزن و اندوه .....	۴۲
فضیلت صبر .....	۴۳
معاذ و مرگ فرزند .....	۴۵
امام سجاد علیه السلام و فوت فرزند .....	۴۶
منتظر بر در بهشت .....	۵۱
تسلیت پیامبر ﷺ در مرگ فرزند .....	۵۴
خانه‌ی حمد در بهشت .....	۵۴
صبر در مقابل بلا و فوت فرزند .....	۵۵
در بهشت رامی‌گشاید .....	۵۶
عبدالله بن جعفر و خبر شهادت دو فرزند .....	۵۸
پاداش صبر فرزند مرده .....	۶۳
ام عقیل، اسوه‌ای در تحمل مصیبت .....	۶۵
امام صادق علیه السلام و فرزند بیمارش .....	۶۷
ام سلیم و ابی طلحه .....	۶۸
حضرت ایوب علیه السلام و ناگواری‌ها .....	۷۰
صبر شکفت سید ابوالحسن اصفهانی .....	۷۲
ارزش معنوی بیمار .....	۷۳
ارزش صبر بر مصیبت .....	۷۵
صبر بر مرض .....	۷۶
اجر عیادت از مريض .....	۷۷
علی علیه السلام و حجر بن عدى .....	۷۹
ایمان کامل .....	۸۰
استقامت رهبران الهی .....	۸۲
صبر و استقامت بلال .....	۸۴
ثبات قدم یاران سید الشهداء علیهم السلام .....	۸۶

٨٨	صبر آسیه همسر فرعون.....
٩٣	صبر ابن ابی عمر.....
٩٤	یحیی بن ام طویل.....
٩٤	یاران ایشارگر رسول خدا <sup>علیه السلام</sup> .....
٩٨	اهنگیت خودداری از سؤال .....
٩٩	عکس العمل شدید نفسانی .....
١٠٢	صبر آل یاسر .....
١٠٤	اسلام دین تلاش .....
١٠٥	مقاومت پسر هارون الرشید در برابر حرام .....
١٠٧	تقدّم مستمندان آل محمد <sup>علیهم السلام</sup> بر شهیدان در بهشت.....
١٠٨	صبر از نظر درجات.....
١١٠	با عجله روزی خود را حرام کرد .....
١١١	صبر امام زین العابدین <sup>علیه السلام</sup> .....
١١٢	بوذر جمهر .....
١١٣	مخالفت عابد با نفس .....
١١٤	عابد و سوزانیدن دست .....
١١٥	اسلام و تلاش معاش .....
١٢١	فقر و درجات آن .....
١٢٣	پاداش استرجاع .....
١٢٥	پایان پذیرفتن مصیبت‌ها .....
	<b>گزیده‌ای از کلمات بزرگان دین</b>
	<b>در فضیلت صبر</b>



بسمه تعالى

وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ (الفاطميات/٦٤)

وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ؛ (آل عمران/٤٦)

این خاصیت دنیاست که هر نوش آن با هزار نیش همراه است. گمان اینکه روزی بتوان به آسایش مطلق در این عالم دست یافت تصوّری باطل و خیالی محال است. وقوع حوادث گوناگون از تلخ و شیرین، گوارا و ناگوار، بروز بی اخلاقی ها و مشاهده‌ی نامردمی‌ها از برخی انسان نمایان و کلّاً ناکامی در رسیدن به آرزوهای کوچک و بزرگ همه و همه، علیرغم میل ما، سلطان غم را به دل می‌آورند و فرشته‌ی شادی و نشاط را بایرحمی تمام از دل به در می‌کنند.

در این شرایط آیا جز برخورداری از صفت آسمانی «صبر» راه دیگری برای پیمودن این مسیر پر فراز و نشیب زندگی وجود دارد؟ یقیناً آن کس که صبر و ثبات و حوصله ندارد از حضور خود در این عالم جز تشویش و غم نصیبی ندارد.

باور کنیم که خالق مارحیم و رحمان است و رحمت گستردگی او همه‌ی عالم را در بر گرفته است، مهر او از مهر مادر به مراتب افزونتر و عنايت او به بندگانش فراتر از حدس و گمان است و هیچ درد و رنج و زحمتی را بدون پاداش نمی‌گذارد.

**\* امام صادق علیه السلام:** هر مؤمنی که به بلای مبتلا گردد اگر صبور باشد پاداش هزار شهید برای او منظور خواهد شد. (کافی/۲/۹۲)

**\* امام رضا علیه السلام:** عضو ارزشمندی از انسان گرفته نمی‌شود مگر اینکه خداوند به عوض آن بهشت عنايت می‌فرماید. (بحارالانوار/۸۱/۱۸۳)

**\* امام صادق علیه السلام:** سر درد یک شب، هر گناهی جز گناهان کبیره را از نامه‌ی عمل انسان محو می‌گردد. (بحارالانوار/۸۱/۱۸۴)

\* امام علی ع: بیماری کودک کفارهای برای گناهان والدین اوست. (حلالنور/۸۱/۱۸۶)

\* چون امام زین العابدین ع مریض شفایافته‌ای را می‌دید به او می‌فرمود:

پاکی نامه‌ای عملت را به تو تهنیت می‌گوییم، عمل از سر بگیر که فعلًا به سبب

بیماری ات از گناهان خود پاک شده‌ای. (بحارالانوار/۸۱/۱۸۶)

وده‌ها حدیث مشابه که همه دلالت بر تحمل درد و رنج واجر و پاداش

الهی دارد.

حال که چنین است و سر و کار من با چنین خدای کریم و بزرگواری است

چرا از کمبودها بنالم و از وقوع حوادث ناگوار و بلاهای بیشمار غمین و افسرده

باشم و خود را ببازم و آسایش و آرامشمن را فدای بدخلقی و بیقراری و هیجانات

بی ارزش روانی و کلامی خود نمایم و به دنبال آن، امتیازات ماذی و معنوی خداداد

خود را نابود سازم و نیرویی که باید صرف کمال من گردد به آه و ناله و اضطراب

بدل گردد و دین و دنیای مرا نابود گرداند.

این کتاب که حاوی پیام‌های کوتاه و بلند در باب خویشننداری است در

نخست قرار بود درون سالنامه باشد اما بعد بناءً به مصالحی مقزّر شد همراه با آن

منتشر گردد که هر کس خواهان است آن را انتخاب و اختیار نماید و هدف از

تنظیم آن، یادآوری مکرر و روزانه‌ی ارزش و اهمیت والای صبر در این زندگی

پرآشوب کنونی است که بر اثر غفلت و غلبه‌ی مشکلات، هر آن ممکن است

سخن و رفتار ما (خدای ناکرده) ایمان‌زدا و کفرآفرین باشد و با چنین حالتی مهاجر

به عالم بربین باشیم!

خدایا! جان ما را به نور ایمان و یقین و استواری در راه دین منور فرما.

آمین بارب العالمین

دفتر امور فرهنگی بنیاد خیریه الرّہراء ع

## بسم الله الرحمن الرحيم

### تعريف صبر

صبر نقیض جزع(بی تابی)<sup>۱</sup> و در لغت به سه معنا آمده است: حبس و نگهداری - قسمت بالای یک چیز - نوعی از سنگ سخت<sup>۲</sup>. به عبارت دیگر، صبر عبارت است از امساك در تنگنها و خويشتنداري به مقتضای عقل و شرع يا حبس نفس از چيزی که عقل و شرع حبس نفس از آن اقتضا کند.<sup>۳</sup>

صبر و بردباری، یکی از نشانه‌های صاحبان خرد در قرآن کریم از جمله نشانه‌هایی که برای صاحبان خرد (اول الالباب) مطرح شده برخورداری آنان از صبر و بردباری است که می‌فرماید:

وَالَّذِينَ صَبَرُوا أَبْتَغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ.<sup>۴</sup>

آنان، کسانی هستند که به انگیزه‌ی جلب رضای پروردگارشان صبر کرده‌اند.

«صبر» که از صفات پسندیده و از کمالات عالی برای یک انسان با ايمان است عبارت است از استقامت در تحمل شدائند و مشقات در راه رسیدن به هدف!

۱- ترتیب العین، جلد ۲، صفحه ۹۶.

۲- معجم مقاييس اللّاه، جلد ۳، صفحه ۳۲۹.

۳- مفردات، صفحه ۴۷۴.

۴- سوره‌ی رعد، آیه‌ی ۲۲.

اگر بگوییم رمز موقعیت در تمام شؤون زندگی - اعمّ از مادّی و معنوی - صبر و استقامت است و راز عدم موقعیت نیز بی صبری و نبود استقامت است، اغراق نگفته‌ایم!

صبر آنگونه که در برخی از ذهن‌ها خطور می‌کند به معنای سکوت و سکون و انزوا و عقب‌نشینی از اقدام نیست! بلکه به معنای مقاومت در مقابل هجوم شدائید است و همچون کوه، محکم ایستادن و هرگونه سختی و دشواری را تحمل کردن و از حرکت به سوی هدف باز نایستادن.

### صابر حقیقی کیست؟

انسان صابر آن نیست که وقتی با شدائید و مشکلات در زندگی مواجه شد توقف کند یا به عقب برگردد! بلکه باید ابتدا به تشخیص وظیفه در شرایط مختلف پردازد و آنگاه استقامت از خود نشان داده و همچون کوه محکم بایستد و شدائید را از خود دور سازد و پیش برود.

نالمنی محیط زندگی به سبب بی صبری انسان مولای ما امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده است:

**إِنَّ الصَّابِرَ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا خَيْرٌ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسٌ مَعَهُ وَ لَا فِي إِيمَانٍ لَا صَابِرٌ مَعَهُ.<sup>۱</sup>**

موقعیت صبر برای ایمان بسان موقعیت سر برای بدنه است! بدنه بدون سرفاقد هرگونه خیر است. ایمان بدون صبر هم فاقد هرگونه خیر است!

۱- نهج البلاغه فیض حکمت .۷۹

صبر در وجود انسان به منزله‌ی ترمز برای ماشین است. ماشین بی‌ترمز، خطرآفرین است. به کوه و دره و چاله و چاه می‌زند. در میان جاده‌ها و خیابان‌های پر تردّد، افرادی را مصدوم و معدوم می‌سازد.

انسان‌های فاقد نیروی صبر نیز که فرمان از عقل و شرع نمی‌برند، به هنگام طغیان شهوت و غصب، از اقدام به هر خیانت و جناحتی خودداری نمی‌کنند! در نتیجه، سلب آسایش و امتیّت از محیط زندگی کرده، مال و جان و ناموس مردم را در معرض خطر قرار می‌دهند. چنانکه می‌بینیم دنیای کنونی ما به همین درد بی‌صبری مبتلا گشته و از همه سو، ترس و وحشت و اضطراب از جانیان و هوسرانان، جامعه‌ی بشری را فرا گرفته است.

### نتیجه‌ی گوارای صبر و بردباری

حال خدا می‌فرماید: اگر ما صابران را در میان باغ‌های بهشتی غرق در حریر و ابریشم مخصوص به خود می‌سازیم؛ برای این است که «صَبَرُوا». در دنیا لباسشان، لباس صبر و تحمل مشکلات بود و سراسر عمرشان با تحمل زبری‌ها و خشونت‌ها گذشته است، صبر یعنی با شدائید و زبری‌ها ساختن و خون دل خوردن!

با اخلاقی تند و خشن مانند اخلاق پسر خطاب کنار آمدن، کار دشواری است، همچنان که خود امام امیر المؤمنین علیه السلامی فرماید: بعد از ابوبکر گرفتار آدمی تند و خشن گشتم که زبانش زخم می‌زد و دیدارش رنج می‌داد.

آنچنان رنج آور بود که:

**فَصَبَرْتُ وَفِي الْعَيْنِ قَدَىٰ وَفِي الْحَلْقِ شَجَىٰ .<sup>۱</sup>**

صبر کردم مانند کسی که خار در چشم و استخوان در گلویش باشد.

آنان که در دنیا سراسر عمرشان با خشونت و زبری گذشته است، نه لباس حریری پوشیده‌اند و نه غذای گرمی خورده‌اند و نه در میان رختخواب نرمی آرمیده‌اند، خوراکشان زبر، پوشاشان زبر، رفتار و گفتار مردم زمانشان زبر، گردن‌های مبارکشان یا زیر غل و زنجیرهای زبر و یا دم شمشیرهای زبر بوده است. در راه خدا و برای ترویج دین خدا، این همه زبری‌ها را تحمل کرده‌اند، آری اینان باید در میان جنّات النّعيم، غرق در حریرهای بهشتی باشند.

**وَ جَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِيرًا .<sup>۲</sup>**

و گرنه مردمی که اصلاً تن به زبری نمی‌دهند، از تکالیف الهی که اندکی مشقت دارد می‌گریزند؛ اینان نازنینان جهانند! با نماز و روزه و حجّ و خمس و زکات که تکلف دارد، سلوکشان نمی‌شود. اینها چه توقعی دارند که حریر و جنّت آخرت نصییشان گردد.

### اقسام صبر

در روایات آمده است:

**الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَ صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ**

۱-نهج البلاغی فیض، خطبه ۳.

۲-سوره انسان، آیه ۱۲.

وَ صَبْرٌ عَنِ الْمُعْصِيَةِ.<sup>۱</sup>

صبر سه گونه است: ۱- صبر در مصیبت. ۲- صبر بر طاعت. ۳- صبر از معصیت.

خداآوند در این آیه دستور صبر می دهد و می فرماید:  
وَ اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيقُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ.<sup>۲</sup>

صبر کن! یقیناً خدا پاداش نیکوکاران را ضایع نمی کند!

در راه رسیدن به هر مقصدی دو شرط اساسی لازم است:  
۱. حرکت به سوی آن مقصد.

۲. تحمل شدائد و سختی های بین راه.

نماز، حرکت به سوی خدا و صبر، مقاومت در مقابل مشکلات راه و کوشش برای رفع موانع از سر راه است. اخلاق رذیله از حرص، کبر، بخل، حسد و تمایلات بی قید و بند نفسانی از حبّ مال، مقام، آوازه و شهرت، از موانع بسیار بزرگ سر راه نماز و حرکت به سوی خدادست! آن کس که توانست این موانع را از سر راه بردارد و پیش برود، او محسن و نیکوکار واقعی است و خدا هم وعده داده که:

إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيقُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ.<sup>۳</sup>

...هیچگاه خدا اجر محسنان را ضایع نخواهد کرد!

### الف: صبر در مصیبت

«صبر» اقسام متعدد دارد؛ صبر در مصیبت‌ها و حوادث

۱- کافی، جلد ۲، صفحه ۹۱.

۲- سوره‌ی هود، آیه‌ی ۱۱۵.

۳- سوره‌ی براثت، آیه‌ی ۱۲۰.

تلخ و دردآور، یعنی آدمی شکیبا باشد و نسبت به تقدیرات حکیمانه‌ی حضرت حق اظهار نارضا بی نکند. بلکه در عین تلخی، آن جرعه را بنوشت تا شیرینی بشارت خدا را در ذاته‌ی جان خود بچشد.

البته اندوهگین بودن و احیاناً اشک ریختن که لازمه‌ی عواطف انسانی است، هیچگونه منافاتی با رضا به قضای خدا دادن ندارد! آخر آنچه که در درون سینه‌ی انسان می‌تپد، قلب است. آهن و پولاد و چدن که نیست! دارای عاطفه و کانون محبت است که لازمه‌ی قهری اش، اندوهناک گشتن در فراق محبوب و گریستان است. آیا از رسول الله اعظم ﷺ راضی‌تر به قضای خدا سراغ دارید؟! او کنار جسد بی‌روح کودک ۱۸ ماهه‌اش ابراهیم نشسته بود و اشک می‌ریخت. اصحاب عرض کردند: یا رسول الله! شما ما را امر به صبر می‌کردید، اینک خودتان اینگونه ناراحتید؟ فرمود:

الْقَلْبُ يَحْرَنُ وَ الْعَيْنُ تَدْمَعُ وَ لَا تَنْوُلُ مَا يُسْخِطُ الرَّبَّ.<sup>۱</sup>

قلب، محزون می‌شود و چشم می‌گردید، ولی سخنی نمی‌گوییم که خدا را به خشم آورد.

رضا به قضای خدا دادن، منافات با عاطفه و محبت قلبی ندارد! این صبر در مصیبت است که فرموده است:

... وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.<sup>۲</sup>

۱- بحار الانوار، جلد ۸۲، صفحه ۹۰.

۲- سوره‌ی بقره، آیات ۱۵۵ و ۱۵۶.

...پیش از ده به صابران، آنان که وقتی مصیبتی به آنها بر سرده؛

می گویند: ما از آن خداییم و به سوی خدا باز می گردیم.

این حالت صبر است که وقتی ارتقا یافت، به مقام رضا می رسد. در این مرحله دیگر احساس تلخی از آن حادثه نمی کند. از این مرحله هم که بالا رفت، قدم به وادی محبت می گذارد. در این وادی است که نه تنها احساس تلخی نمی کند بلکه (از آن جهت که آن را فرستاده محبوب می بیند) از تماس با آن لذت می برد و شیرین کام می گردد و با شیفتگی خاصی اینچنین زمزمه می کند:

در بلا هم می چشم لذات او

مات اویم مات اویم مات او

عاشقم بر لطف و بر قهرش به جدّ

ای عجب! من عاشق این هر دو ضدّ

البته توقع رسیدن به این مقامات عالی از امثال ما با این شرایط خاصّ روحی که داریم توقعی نابجاست ولی نازل ترین درجه‌ی آن که صبر بر تلخی‌ها و تحمل دشواری‌هast، از لوازم مرتبه‌ی پایین از ایمان است که انسان مؤمن به خدا و حکمت خدا باید آن را داشته باشد و از پیش آمدن حوادث ناگوار اظهار جزء نکند و زبان به شکایت نگشاید که ای روزگار غدّار<sup>۱</sup>، ای چرخ کجمدار، ای خدا! بین با من چه می کنی؟! آن بی نماز بی بندوبار را غرق در نعمت و ثروت کرده‌ای امّا چه بلاها که بر

سر این بد بخت نمازخوان روزه بگیر ریخته‌ای؟!  
این بی‌صبری‌ها و گله‌گذاری‌ها از خدا با پایین ترین  
مرتبه‌ی از ایمان نیز سازگار نیست!!

### تأثیر کلام یکی از تربیت شدگان در مکتب قرآن

مرحوم آیت الله دستغیب(رض) در یکی از تألیفاتشان از  
مرحوم آیت الله سبط(رض) که هر دو از بزرگان بودند - نقل  
می‌کند - یکی از شیوخ عرب که رئیس قبیله‌ی معروفی در  
اطراف بغداد بود و بسیار متشخص و محترم بود، خواست برای  
پسرش زن بگیرد. از قبیله‌ی معروف دیگری خواستگاری کرد و  
معلوم است که وقتی دو قبیله‌ی بزرگ می‌خواهند با هم ازدواج  
کنند، آداب و رسوم خاصی دارند، رسمشان هم این بود که  
همان شب که عقد می‌کردند، عروس را به حجله می‌بردند و  
فاصله‌ای بین عقد و عروسی نبود. این مرد بزرگ، مجلس مجلل  
و با شکوهی تشکیل داد و از شخصیت‌های بزرگ دعوت کرد.  
مخصوصاً از شخصیت‌های روحانی آن زمان مرحوم شیخ  
محمد خالصی(رض) را - که ظاهراً مرجع تقلید عرب در آن  
روزگار بوده است - دعوت کرد تا صیغه‌ی عقد را اجرا کند.  
مجلس تشکیل شد و همه‌ی شخصیت‌های محترم حاضر بودند.  
رسم این بود که برای اجرای صیغه‌ی عقد، جوان‌ها دنبال داماد  
می‌رفتند و او را با تشریفاتی می‌آوردن. جوان‌ها رفتند، سرود  
می‌خوانندند و از جمله‌ی تشریفاتشان این بود که تیر هوایی  
شلیک می‌کردند. اتفاقاً در همان موقع سید جوانی که از

دوستان داماد بود، تفنجک دستش بود، ناگهان تیری شلیک کرد و اشتباهاً تیر به سینه‌ی داماد خورد و داماد کشته شد، به پدر داماد که صاحب مجلس است، خبر دادند. داغ فرزند جوان از بزرگ‌ترین مصیبت‌های است، آن هم در شب عروسی و زفاف و آن هم با کشته شدن. مرحوم خالصی جریان را فهمید. صاحب مجلس را احضار کرد و کنار خود نشاند. آرام آرام با او صحبت کرد و گفت: شما که قبول دارید ما مسلمانیم، تابع قرآنیم، این آیات قرآن را که خدا فرموده است، برای شما می‌خوانم:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْحَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشَّرَ الصَّابِرِينَ ﴿١﴾  
الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٢﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَواتٌ مِّنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهَنْدُونَ.<sup>۱</sup>

آیات قرآن، بهترین آرامش بخش و تسکین دهنده است. آن هم وقتی مرد بزرگوار عالمی آن را بخواند. پدر داماد چون مسلمان و آشنا به قرآن بود، گوش می‌کرد و ساکت بود، در حالی که چهره‌اش برافروخته بود و اشک می‌ریخت. بعد آقای خالصی به او گفت: قبول داری که پیغمبر اکرم ﷺ برای ما خیلی زحمت کشیده و خیلی خون دل خورده تا این اسلام و این قرآن به دست ما رسیده است؛ این سید هم از ذریه‌ی پیغمبر است. خطاً کرده، تعمدی در کار نبوده است. پیغمبر بر ما حق

دارد و فرموده است:

حَقَّتْ شَفَاعَتِي لِمَنْ أَعْانَ دُرْيَتِي بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ مَالِهِ.<sup>۱</sup>

شفاعت من واجب و ثابت است درباره کسی که با قلب و زبان و مالش ذریه‌ی مرا یاری کند.

می‌فرماید، من شفیع خواهم شد درباره آن کسی که به فرزندان من، به ذریه‌ی من کمک کند؛ با زبانش، با قلبش، با مالش. حالا ما مديون پیغمبر اکرم ﷺ هستیم. این مصیبت سنگین واقع شده است ولی برای اینکه خدا از تو راضی شود و از صابرین محسوب شوی، بر این مصیبت، صبر و تحمل پیشه کن و جزء و بی تابی نکن و برای این که پیغمبر نیز از تو راضی شود، این سید را که قاتل است، اگر چه این قتل ناخواسته هم بوده، عفو کن تا هم مشمول رضای پیغمبر ﷺ باشی و هم مشمول رضای خدا.

این جملات را آن عالم بزرگوار می‌گفت و او گوش می‌کرد و اشک می‌ریخت. بعد از مددتی سرش را بلند کرد و گفت: آقا! من امشب مهمان دارم. مردم را دعوت کردم که با عیش و سرور از اینجا بیرون بروند. روانیست که مجلس ما تبدیل به عزا شود و این همه شخصیت‌های محترم از اینجا ناراحت بیرون بروند. من از شما تقاضا می‌کنم دستور بدھید بروند همان آقا! سید را که قاتل است بیاورند و همین دختر را که بنا بود برای پسر من عقد کنید، همین امشب برای او عقد

کنید و به حجله ببرید، در خانه‌ی خودم، همان جا که حجله‌ی زفاف پسر من بوده است؛ تا پیغمبر از من راضی شود. مرحوم آقای خالصی تعجب کرد. دید این مرد یک قدم بالاتر از او رفته است؛ بی اختیار گفت: احسنت، احسنت. مرحبا به این گذشت و بزرگی روح. مردم هم که این صحنه را مشاهده کردند، همه یک صدا گفتند: احسنت و او را تشویق کردند. عده‌ای را دنبال آن جوان قاتل فرستادند؛ جوان‌ها دنبال او رفتند و موضوع را با او در میان گذاشتند. او اول باورش نمی‌شد و فکر می‌کرد می‌خواهدن به این بهانه ببرند و او را بکشنند. ولی وقتی مطمئن شد، آمد و همان جا عقد کردند و او را با دختر به حجله‌ی زفاف آن پسر که در خانه‌ی خود آن مرد بود، بردند. فردا هم جنازه‌ی داماد را دفن کردند.

این مرد که نه پیغمبر و امام بود و نه از علماء، یک فرد عادی ولی تربیت شده‌ی در مکتب دین و قرآن بود. او باورش شده بود که: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ». باورش شده بود که ما، مال خودمان نیستیم. ملک خدا هستیم و باید بسوی خدا بازگردیم. اشخاصی که درباره‌ی آنان گفته شده است: ﴿... وَ يُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾. اینها هستند. غیر اینها چه؟

**إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُ الْبُكُمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ.**<sup>۳</sup>

جنبه‌هایی هستند که روی زمین راه می‌روند. بدترین

۱- سوره‌ی بقر، آیه‌ی ۱۵۶.

۲- سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۶۵.

۳- سوره‌ی انفال، آیه‌ی ۲۲.

جانوران، آن کسانی هستند که چشم دارند و نگاه می کنند ولی نمی بینند. گوش دارند و شنوای هستند ولی نمی شنوند. گویا هستند ولی سخن نمی گویند. «بِكَم» جمع ابَكَم، «ابَكَم» یعنی سخنور لال. «أَصَمٌ» یعنی شنوای کر. «أَعْمَى» یعنی بینای کور. عجیب است شنوا و ناشنا: «فَالُّوا سَمِعُنَا وَ هُمْ لَا يَسْمَعُونَ». <sup>۱</sup> یعنی دل، گوش نمی دهد و طبعاً به مقام عمل هم نمی رسد. خلاصه! ما چاره‌ای نداریم جز اینکه خود را با قرآن تطبیق دهیم. چون برنامه‌ی زندگی این است. همه، روزی می میریم و می فهمیم که خیلی خسران و ضرر کرده‌ایم. مکرراً ندای قرآن را شنیدیم اما خود را با آن تطبیق ندادیم.

### ب: صبر بر طاعت

قسم دیگر از صبر، صبر بر طاعت از اعمال بدنی و انفاقات مالی است که مستلزم دل کنند از بسیاری از خواسته‌های دل و مشتهیات نفسانی است که مشکل تراز صبر در مصیبت است که درباره‌ی آن بعداً بیشتر توضیح داده خواهد شد.

البته مقصود از طاعت، این نماز و روزه و حجّی که ما انجام می دهیم نیست زیرا عباداتی که ما انجام می دهیم دشواری ندارد!! البته آن نمازی که قرآن نشان می دهد که «...إِنَّ الصَّلَاةَ تَهْبَى عَنِ الْفُحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ...»<sup>۲</sup> آنچنان نیروی مقاومت در روح انسان ایجاد می کند که در هیچ صحنه‌ای از

۱- سوره‌ی انفال، آیه‌ی ۲۱.

۲- سوره‌ی عنکبوت، آیه‌ی ۴۵.

صحنه‌های گناه، از پا در نمی‌آید و اطاعت از فرمان نفس امّاره  
و شیطان نمی‌نماید.

آری! به دست آوردن این نیروی روحی، جدّاً کار  
دشواری است و همچنین روزهای که تمام اعضا و جوارح  
انسان را از اقدام به گناه باز می‌دارد و بلکه ملکه‌ی امساك<sup>۱</sup> از  
هر چه غیر خداست در روح انسان به وجود می‌آورد، بدیهی  
است که انجام چنین روزهای نیاز به جهاد و ریاضت نفسانی  
بسیار دشواری دارد.

به همین روش است اقدام به عبادت بزرگ حجّ که به  
معنای از خود دور ساختن تمام تعلقات دنیوی و لبیک گویان به  
سوی عالم قرب خدارفتن است و در عرفات و مشعرالحرام  
آنچنان شعور الهی به دست آورد که تمام اموال دنیا را همچون  
سنگ ریزه‌های بی ارزش ببیند و آنها را برای دفاع از حریم دین،  
بر سر طاغوت‌های زمان بکوبد و در قربانگاه منا، نفس امّاره‌ی  
طاغی بر خدارا همچون گوسفندی بر زمین خوابانده و خونش را  
بریزد و با جانی مهدّب و متقرّب به خداش، به وطن بازگردد.  
این هم بسیار روش است که دشواری‌اش شدیدتر از  
تحمّل انواع مصائب سنگین است!

صبر و بردباری در کسب روزی حلال  
اینقدر حرص نزنید. خدا را در زندگی به حساب بیاورید.  
نکند اگر امتحانی پیش آمد و رزق مقدّر شما اندکی دیر رسید

و تنگدستی به سراغتان آمد، خود را گم کنید و به وادی معصیت بیفتید و بخواهید آن رزق مقدّر خدا را از راه معصیت به دست بیاورید، این کار را نکنید، عجله و شتاب نکنید. گاهی صحنه‌ی امتحان پیش می‌آید و اندکی تأخیر می‌شود و تنگدستی پیش می‌آید. ولی هرگز خدا را فراموش نکنید، شیطان را به خودتان راه ندهید.

**فَإِنَّهُ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ.<sup>۱</sup>**

آن رزق مقدّر خدارا، که برای شما معین کرده، از راه عبادت به دست بیاورید. مطیع فرمان خدا باشید و حلال و حرام خدارا رعایت کنید تا این که به آن رزق مقدّر حلال خدا برسید.

### ج: صبر از معصیت

قسم بالاتر صبر، صبر از معصیت و خودداری از ارتکاب گناه است که به مراتب دشوارتر از دو قسم اول است و مظاهر بسیار روشن حبّ خدا و زیر پا نهادن اهوای ضدّ خدادست. در سوره‌ی مبارکه‌ی یوسف، رمز ارتقای روحی حضرت یوسف صدّيق طالع<sup>۲</sup> از زبان خود وی این چنین نشان داده شده است:

**إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَ يَصْبِرُ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ.<sup>۲</sup>**

...هر که راه تقوا و صبر را بیماید، در زمره‌ی محسنین قرار می‌گیرد و

خدا [هم و عده کرده که] اجر محسنین را ضایع نمی‌گرداند.

چه خوب است انسان مؤمن به مرگ و عوالم پس از

۱- کافی، جلد ۳، صفحه ۱۹۶.

۲- سوره‌ی یوسف، آیه ۹۰.

مرگ، طوری آماده باشد که فرضاً اگر از طریقی اطمینان پیدا کرد که یک هفته‌ی دیگر خواهد مُرد، هیچ تغییری در برنامه‌ی زندگی اش ندهد و همچنان که عمل به وظیفه‌اش می‌کرد، عمل کند و آماده‌ی زیارت ملک الموت حضرت عزرائیل طیلا<sup>۱</sup> باشد. زیرا اگر تابه حال مقبول خدا بوده خوشابه حالش و اگر نبوده که جز تشویش و نگرانی و پریشان حالی اضافه نخواهد کرد. فرموده‌اند:

بر دنیا صابر باشید و تلخی صبر را تحمل کنید زیرا دنیا در واقع ساعتی بیش نیست. گذشته‌ی دنیا، اکنون نه دردی از آن احساس می‌کنید و نه شادی و سروری. آینده هم که نمی‌دانی چگونه است، پس دنیای تو همین ساعتی است که اکنون در آن هستی پس در همین ساعت زودگذر، بر طاعت خدا صبر کن و از معصیت خدا خودداری نما!<sup>۲</sup>

کمِ منْ شَهْوَةٌ سَاعَةٌ أَوْرَثَتْ حُزْنًا طَوِيلًا.

چه بسا ساعتی شهوترانی که دنباله‌اش عمری پشیمانی و پس از مرگ نیز عذاب جاودانی خواهد بود. از آن سو ساعتی شکیبایی و خویشتن‌داری که پیامدش سُرور و خوشحالی و سعادت ابدی خواهد داشت.

صبر از معصیت به مراتب دشوارتر از صبر بر طاعت و صبر در مصیبت است. صحنه‌ی معصیت که پیش آید، توفان شهوت در فضای وجود آدم می‌بیچد و آدمی همچون پر کاهی

۱- کافی، جلد ۲، صفحه‌ی ۴۵۴

۲- همان، صفحه‌ی ۴۵۱

به دهانه‌ی تندباد می‌افتد. در این موقع است که صبر و شکیایی و خویشتن‌داری از اقدام به ارتکاب گناه، بسی دشوارتر از صبر بر مصائب می‌گردد و قهرًا دارای اجر و ثواب بیشتری می‌باشد از اینرو رسول خدا عليه السلام فرمود:

کسی که به هنگام پیش آمد مصیبت، آن را به نیکویی تحمل نموده و جزع نکند، خداوند سیصد درجه از درجات بهشتی برای او می‌نویسد که فاصله‌ی بین هر درجه با درجه‌ی بالاتر، مانند فاصله‌ی زمین تا آسمان است و کسی که برای اطاعت از فرمان خدا، صبر از خود نشان دهد، ششصد درجه از درجات بهشتی برای او می‌نویسند که فاصله‌ی هر دو درجه مانند فاصله‌ی از طبقات زیرین زمین تا پای عرش خدادست! و کسی که صبر بر خودداری از معصیت کند، خداوند نهصد درجه از درجات بهشتی برای او می‌نویسد که فاصله‌ی بین هر دو درجه مانند فاصله‌ی از اعماق زمین تا مرتبه‌ی اعلای عرش خدادست.<sup>۱</sup> چنانکه از این حدیث شریف استفاده می‌شود، اجر و ثواب صبر بر طاعت، دو برابر اجر صبر در مصیبت و ثواب صبر از مصیبت، سه برابر ثواب صبر در مصیبت است.

### كمبود صبر و يقين در بین مؤمنين

اگر می‌بینیم برخی از مؤمنین توجه قلی به خدا ندارند و دلبستگی به غیر خدا پیدا کرده‌اند، گوششان در گرو «لهوالحدیث» و چشمشان در دام و کمند زنان افتاده است! نه

حظ و نصیبی از حال یقین نسبت به خدا و معاد تحصیل کرده‌اند و نه نیرویی از صبر و خود نگهداری از گرایش به گناه به دست آورده‌اند و سبب آن را خداوند متعال در آخر آیه‌ی ۱۰۸ سوره‌ی نحل بیان می‌فرماید:

...أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ.

...اینان مبتلا به بیماری غفلتند.

متأسفانه آنچه که ما بیشتر کم داریم کمبود همین دو گوهر گرانقدر صبر و یقین است. این بیان نورانی از رسول اکرم ﷺ منقول است:

از جمله‌ی کمترین چیزهایی که شما دارید، یقین است و صبر محکم و استوار، اگر کسی از این دو صفت دارای بهره‌ی کافی باشد، از کمبود شب زنده‌داری‌ها و روزه‌های مستحبتی نباید نگران باشد. اگر شما به همان اعتقادات حقّه و اخلاق فاضله و اعمال صالحه‌ای که دستور داده شده‌اید ثابت و محکم باشید[شک و تردید در عقاید و فساد در اخلاق و سستی در عمل به شما راه نیابد] نزد من محبوب‌تر از این است که هر کدام‌تان در روز قیامت به اندازه‌ی اعمال تمام اقت با من مواجه گردید.<sup>۱</sup>

آنچه که در رتبه‌ی مقدم بر همه چیز از ما خواسته‌اند، انجام واجبات و ترک محرمات است، بنابراین کسانی که در انجام وظایف واجب‌شان در زندگی خانوادگی و اجتماعی، سست

و در ارتکاب گناهان، بی پروا می باشند آنگاه اهتمام تمام برای انجام عبادات مستحب از نمازها و روزه ها و زیارت ها و حجّ و عمره های مکرّر و ساختن مسجد و حسینیه ها از خود نشان می دهند، در واقع راه را گم کرده و در بیراهه پیش می روند.

در پایان حدیث مزبور رسول اکرم ﷺ فرمود:

ولکن من ترس این دارم که پس از من، درهای ثروت و قدرت دنیا به روی شما باز شود و شما برای به دست آوردن آن رو در روی یکدیگر بایستید و به ستیزگی با هم بپردازید که در این موقع است که آسمانیان نیز از شما رو بر می گردانند و مددی از جانب خدا به شما نمی رسد و قهرًا همه چیز خود را از دست می دهید. پس کسی که صابر و قانع باشد، به کمال بهره‌ی خود نائل می گردد.

### قدرت روحی مؤمن

عبدالله بن حذاقه از سابقین در اسلام است؛ یعنی از جمعیت اندکی است که در مکه به رسول خدا ﷺ ایمان آوردن و شکنجه های ددمنشانه‌ی مشرکان را تحمل نموده و دست از ایمان خود برنداشتن. در زمان حکومت عمر لشکر روم هشتادو دو نفر از مسلمانان را اسیر کردند و همین عبدالله در رأس آنها بود. او را نزد سردار روم آوردند. او به عبدالله تکلیف کرد که بیان نصرانیت را پیذیر، من آزادت می کنم و همه گونه وسائل رفاه زندگی در اختیارت می گذارم. عبدالله گفت: من موحد و اهل لا اله الا الله هستم. من دینم را با تعارف به دست

نیاورده ام که با تعارف از دست بدhem او از این جواب قرص و محکم که توأم با بی اعتمایی نسبت به گفتار او بود سخت برآشت و بعد دستور داد دیگ بزرگی پر از روغن زیتون آوردن و روی آتش جوشانند. آنگاه دستور داد یکی از مسلمانان اسیر را آوردن و به او هم گفت از اسلام دستبردار و به نصرانیّت در بیا. او هم اعتمنا به حرف او نکرد. دستور داد لختش کردن و در همان روغن جوشیده زیتون انداختند.

گفتن و شنیدن این سخنان آسان است! اما انسان بیندیشد که آنها چه ایمان قوی و محکمی به عالم پس از مرگ خود داشتند و ارزشی برای جان خود در مقابل ایمان به خدا قائل نبودند؟! اگر می گفت: باشد، تسلیم؛ مطلب تمام می شد و زندگی مرفه‌ی داشت. بیش از چند لحظه نگذشت که پوست و گوشتشش جدا شد و استخوانها روی روغن آمد. آنگاه آن سردار رو به عبدالله بن حذاقه کرد و گفت: این منظره را دیدی؟! اگر در مقابل من تسلیم نباشی به همین بلا مبتلا خواهی شد! او منقلب شد و به شدت گریست. سردار روم گفت: عجب! تو این قدر ترسو بودی که گریه کردی؟! عبدالله نیست بلکه برای این است که چرا یک جان بیشتر ندارم! آرزو می کنم ای کاش به تعداد موهای بدنم جان داشتم و به تعداد جانها میان این روغن جوشان انداخته می شدم!

رومیان از این شهامت و قوّت روحی عجیب به حیرت

افتادند و گفتند: درست نیست این چنین مرد قوی النّفس دریادلی از بین برده شود. به این فکر افتادند که آزادش کنند اماً دنبال بهانه‌ای می‌گشتند! سردار رومی گفت: بسیار خوب! بیا سر مرا ببوس؛ آزادت می‌کنم. عبدالله گفت: نه! من مسلمانم و اسلام با عزّت توأم است. بوسیدن سر کافر ذلت است و با عزّت اسلامی من نمی‌سازد! این سخن بر تعجب آن مرد رومی افرود و خواست از در تطمیع وارد شود و گفت: بیا دین من را قبول کن. من هم دخترم را به تو تزویج می‌کنم و هم تو را شریک در حکومتم قرار می‌دهم! گفت: حرف عجیبی است! گوهر ایمانی که من به دست آورده‌ام در نظرم به مراتب از دختر تو و از حکومت بر یک مملکت با ارزش‌تر است. سردار رومی دید خیر! این آدم مردی نیست که با تهدید و تطمیع به زانو درآید و دست از ایمان خود بردارد گفت: بسیار خوب، بیا سر مرا ببوس. من هم خودت و هم هشتاد نفر همراهانت را آزاد می‌کنم. عبدالله گفت: باشد؛ این کار را می‌کنم. چون می‌دانم بوسیدن سر یک کافر به بهای آزاد شدن هشتاد مسلمان از قید اسارت مورد رضای خداوند است. از جا برخاست جلو آمد و سر او را بوسید. او هم به وعده وفا کرد و آنها را آزاد نمود. وقتی به مدینه آمدند، اصحاب با او مزاح می‌کردند و می‌گفتند: تو رفته در دیار کفر سر کافر بوسیدی؟! می‌گفت: بله، سر یک کافر بوسیدم و سر هشتاد مسلمان از اسارت نجات دادم.<sup>۱</sup>

۱-سفينة البحار، جلد ۲، صفحه ۱۲۸، کلمه‌ی (عبد).

## صبر و شکیبایی رسول اکرم ﷺ

خداؤند حکیم در آیه‌ی ۱۲۷ سوره‌ی نحل خطاب به رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: (وَ اصْبِرْ وَ مَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ). تو هم باید صبر کنی و تمام ناملایمات جسمی و روحی را در راه دعوت مردم متحمل شوی و این صبر و شکیبایی نیز جز به حول و قوه‌ی الهی و استمداد از مقام ربوبی امکان‌پذیر نخواهد بود، زیرا ممکن نیست یک بشر عادی که فاقد همه گونه امکانات از ثروت و قدرت و نیروی انسانی از قبیله و ارحام و ارقب بوده است، از یک محیط فاسد مُنحطّی برخیزد که مردمش نه دارای علم و فرهنگی بوده‌اند و نه تمدن و قانونی و نه خبری از آداب و رسوم انسانیت داشته‌اند. مرامشان بتپرستی و اخلاق و رفتارشان قتل و غارت و بی‌عفّتی.

آری ممکن نیست یک بشر عادی با این شرایط برخیزد و یک تنۀ اعلان مبارزه با تمام دنیای بشر بدده آن هم مبارزه با همه چیزشان، با اعتقاداتشان، با اخلاق و رفتار و گفتارشان، با حکومت‌ها و سیاست‌ها و اجتماعاتشان و در این مبارزه، فاتح و پیروز هم بشود و عقیده‌ی خود را در دل میلیون‌ها و میلیاردها انسان طی قرن‌های متмادی بنشاند.

امروز بیش از چهارده قرن از زمان نهضت او می‌گذرد، شما دو صحنۀ را در کنار هم بگذارید و با هم مقایسه کنید. یک روز در مسجدالحرام تنها سه نفر در کنار کعبه به نماز می‌ایستادند، یکی صاحب همین نهضت، رسول خدامحمد

مصطفیٰ علیه السلام بود، دوّمی وصیٰ او علیٰ مرتضیٰ علیه السلام و سومی همسرش خدیجهٰ کبریٰ علیها السلام در حالی که داخل مسجدالحرام و اطراف آن از مشرکان و دشمنان لجوج معاند موج می‌زد که آنها را مسخرهٰ می‌کردند و انواع اهانت‌ها درباره‌شان روا می‌داشتند.

امروز ببینید در همان مسجدالحرام و کنار همان کعبه چه غوغایی برپاست، صدها هزار جمعیت در موسوم حجّ دور کعبه به نماز می‌ایستند و با شکوه و جلالی عجیب به رکوع می‌روند و به سجاده می‌افتنند. بانگ «اشهدَ انَّ لِاَللَّهِ اَكْبَرَ» و «اشهدَ انَّ مُحَمَّدًا رسولَ اللَّهِ» شان که در فضای شهر مگه می‌پیچد، دل‌هارامی لرزاند.

آن روز از باب تقویت روحیهٰ پیامبر اکرم صلوات الله عليه و آله و سلام خداوند حکیم خطاب به آن حضرت فرمود: «وَ إِذَا رَأَكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَخَذُونَكَ إِلَّا هُزُواً...». <sup>۱</sup> وقتی مردم کافر تو را می‌بینند، تو را به تمسخر و استهزاء می‌گیرند و به یکدیگر می‌گویند: «...أَ هَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلَّهَ تَكُُمْ...». <sup>۲</sup> آیا همین آدم است که سخن از خدایان شما به میان می‌آورد و راجع به آنها حرف‌هایی می‌زنند. یعنی فعلًاً دوران تمسخر اینهاست، ولی مطمئن باش روزی می‌رسد که جلال و عظمت تو چشم آنها را خیره می‌کند و آنها را به زانو در می‌آورد.

اقتدار و کرامت در سایهٰ صبر و استقامت رسول اکرم صلوات الله عليه و آله و سلام ۱۳ سال در مگه مورد شدیدترین اذیت

۱- سوره‌ی انبیاء، آیه‌ی ۳۶.

۲- همان.

و آزار مکیان بود و پس از هجرت به مدینه و تشکیل حکومت در سال هشتم هجرت با ده هزار سرباز مسلح به مکه بازگشت. در حالی که چنان قدرتمند شده بود که می توانست به شدت از مکیان انتقام بگیرد، ولی آنچنان دست عفو و رحمت و کرم بر سر آنها کشید که موجبات حیرت و تعجب آنان را فراهم آورد. پس از اینکه وارد کعبه شد و بت‌ها را بیرون ریخت، بر آستانه‌ی درایستاد و نگاهی به صحن مسجدالحرام انداخت، آن ظلام‌ها و جبارها و آن گرگ‌ها و پلنگ‌ها را دید که همچون موشی شده‌اند و صفاتی ایستاده و سر به پایین انداخته‌اند. فرمود: شما درباره‌ی من چه فکر می کنید؟ آنها یکصدا گفتند:

**أَحُّ كَرِيمٍ وَ أَبْنُ أَخٍ كَرِيمٍ وَ قَدْ قَدْرُتَ.**<sup>۱</sup>

تو بزرگواری هستی که به قدرت رسیده‌ای.

دیدند قطرات اشک از چشمان پیامبر می‌ریزد. تعجب کردند. آنها باید گریه و ناله می‌کردند. ولی دیدند پیغمبر می‌گرید. فرمود: نه تنها از شما انتقام نمی‌گیرم بلکه شما را ملامت نیز نمی‌کنم.

**لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ إِذْهَبُوا أَنْتُمُ الظَّلَّقاءُ.**<sup>۲</sup>

همه‌تان آزادید، بروید دنبال کار خودتان.

این روش مجاهد مؤمن است. وقتی به قدرت برسد، انتقام نمی‌گیرد و خون نمی‌ریزد. آن روز که تحمل شداید

۱- کافی، جلد ۴، صفحه ۲۲۵.

۲- همان، جلد ۳، صفحه ۵۱۳.

می کرد، برای خدا بود. امروز هم که به قدرت رسیده است باز برای خدادست. چون برای خدادست، همه‌اش عفو است و رحمت و کرم. وقتی هم به حسب ظاهر شکست می خورد و قدرت را از دست می دهد، باز مناعت طبع دارد و عزّت نفس در مقابل دشمن کوچکترین تذلّل نمی کند.

روز عاشورا از همه طرف به سوی امام حسین علیه السلام هجوم آوردن و محاصره‌اش کردند؛ در حالی که تمام کسانش را کشته بودند؛ برادرها، برادرزاده‌ها و فرزندان. تنها خودش مانده بود. زنان و کودکان در خیمه‌گاه، فریاد العطش داشتند. خودش نیز زخم‌های بسیار بر بدن داشت و پیشانی اش شکسته بود. انبوه لشکر دشمن حمله می کردند تا زنده اسیرش کنند. یک تن به آن‌ها حمله می کرد و می گفت:

لَا وَاللهِ لَا أُعْطِيْكُمْ بِيَدِي إِعْطَاءَ الدَّلِيلَ وَ لَا أَفِرُّ  
مِنْكُمْ فِرَارَ الْغَيْبَادِ.<sup>۱</sup>

نه، به خدا قسم نه دست ذلت به دست شما می دهم و نه مانند

بردگان از دست شما فرار می کنم.

در عین حال که به حسب ظاهر شکست خورده بود، اظهار ضعف و ذلت نمی کرد. حتی استخوان‌های سینه‌اش زیر سم ستوران به زبان حالش می گفت:

هَيَهَاتَ مِنَ الدِّلَةِ.<sup>۲</sup>

سرش بالای نیزه هم که رفت زبان حالش «هیهات مِنَ

۱- ارشاد مفید، جلد ۲، صفحه ۹۸.

۲- احتجاج، جلد ۲، صفحه ۲۴.

الذَّلَّةِ» بود. خواهر بزرگوارش عقیله‌ی بنی هاشم، زینب کبری عَلِيَّاً یک زن است و آن همه مصیبت که یکی از آن‌ها کافی است تا قوی ترین مردها را به زانو درآورد. او را در لباس اسارت به مجلس پرسطوت ابن زیاد آورده‌اند، مجلسی که از در دیوارش خون می‌بارد. ابن زیاد اکنون گرگ شده، پلنگ شده، ببر شده، خواست زخم زبان بزند، گفت: ای زینب! دیدی خدا با شما چه کرد؟ چطور تارومارتان کرد؟ بیچاره‌تان کرد؟ کسی باورش نمی‌شد که یک زن آن هم با آن حال اصلاً بتواند دم بزند. آن‌ها فکر کردند حالا باید در گوشه‌ای بنشینند و سر در گربیان فرو برد و اظهار ذلت کند. ولی دیدند، نه، این زن اگر چه اسیر است اما شیر در زنجیر است. یک جمله فرمود:

ما رَأَيْتُ إِلَّا جَمِيلًا.

من از خدا جز زیبایی چیزی ندیدم.

آنچه خدا برای ما مقدّر کرده است، زیباست. برادرم و یارانش: «افتخار شهادت در راه خدا نصیباشان شده است. آنها بالاترین شرف را بدهاند. فردا تو را با برادرم رویه‌رو می‌کنند. آن روز می‌فهمی پیروزی از آن که بوده است. مرگت باد ای زاده‌ی زن نابکار». <sup>۱</sup>

آری شیر، شیر است، اگر چه در زنجیر است. با این جمله گویی آسمان را بر سر این مرجانه کوبیدند. «ای زاده‌ی زن نابکار، مرگت باد» این جمله، هم سرکوفت او بود و هم سرکوفت

<sup>۱</sup>. الْلَّهُوْفُ فِي قَلْبِ الطَّفُوفِ، صَفَحَهُ ۹۴

مردم بد بخت به زعم خود مسلمان. یعنی ای فرومایگان! شمانیز مرگتان باد که تن به حکومت چنین عنصر ناپاک پلیدی داده اید؟!<sup>۱</sup> خوش ام رغی که در کنج رضا، با یاد صیادش

چنان آسوده بنشیند که پندارند آزادش

یک زن غرق در انواع مصائب هول انگیز چنان رضا به قضای خدا داده است که گویی اصلاً مصیبت ندیده است و می گوید «ما رأيئُتِ إِلَّا جَمِيلًا» خدایا! این دل است که زینب دارد یا اقیانوس ژرف رضا و تسلیم که اگر بزرگان و اولیا دست به شناوری در این دریا بزنند، به عمق آن نرسند!  
وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُ حُبَّاً لِّلَّهِ...<sup>۲</sup>

منطق زینب، همان منطق برادرش حسین است که در گodal قتلگاه صورت بر خاک نهاده بود، در حالی که پیشانی اش شکسته، سینه اش شکافته، جگر از سوز عطش گداخته، دل از مرگ عزیزان سوخته و بدن غرق در زخم و جراحت بود. در آن لحظه می گفت:

إِلَهِي رِضاً بِقَضَائِكَ صَبْرًا عَلَى بَلَائِكَ تَسْلِيمًا  
لِامْرُكَ لَا مَعْبُودَ سِواكَ يَا غَيَاثَ الْمُسْتَغْيَثِينَ.<sup>۳</sup>

این هر دو منطق از قرآن گرفته شده است. منطق مجاهد مؤمن همین است. بگو: آنچه خدا مقدّر فرموده، برای ما نعمت و سعادت است.

۱- سوره‌ی بقر، آیه‌ی ۱۶۵.

۲- با این عبارت آمده است: «یا الہی صبراً علی قضائک و لا معبد سواک یا غیاث المستغثیین».

۳- بناییع الموده: لذوی القرآن، جلد ۳، صفحه‌ی ۸۲ و صحیفة الحسین، صفحه‌ی ۱۰۰.

به هر حال یکی از این دو سعادت زیبا نصیب ما خواهد شد. در دنیا اگر غالب شدیم، کلمه‌ی توحید را احیا می‌کنیم، اگر هم به حسب ظاهر مغلوب شدیم، بهشت ابدی و سعادت سرمدی را به دست می‌آوریم و باز خون ما احیا کننده‌ی دین ما خواهد بود؛ پس به هر حال ما پیروزیم.

نتیجه آن که امدادهای غیبی حضرت حق مشروط به اقدام‌های عملی اهل ایمان است.

**۱- إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرُكُمْ...**

شما اگر اقدام به یاری خدا نمایید، خدا نیز به یاری شما می‌آید. خدا محتاج به شما نیست، او غنی است. دین خدا را یاری کنید، دین خدا محتاج به شما نیست. خدا خود حافظ دین خودش است.

**۲- إِنَّا نَحْنُ نَرْبُنَا الْذِكْرُ وَ إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ.**

نه خدا به شما نیازی دارد و نه دین خدا، بلکه شما نیازمند به دین خدا هستید. دین خدا را احیا کنید تا خود احیا شوید. هم مرّوج دین خدا باشید و هم ناصر دین خدا. با عمل به احکام دین آن را ترویج کنید و اگر دیگران قصد تخریب آن را داشتند، در مقابلشان بایستید و از آن حمایت کنید. نکند (العياذ بالله) مخرب باشید یا از کمک خودداری کنید. گروهی مخرب‌بند و جدّاً می‌کوشند دین خدا را تخریب و اساس آن را متزلزل سازند و دسته‌ی دیگری نیز خاذلنده؛ یعنی خودشان

۱- سوره‌ی محمد. آیه‌ی ۷.

۲- سوره‌ی جر، آیه‌ی ۹.

گرچه مخرب نیستند؛ ولی در مقابل تخریب دیگران ساکتند و به دفاع از دین بر نمی خیزند. در صورتی که هم مخرب ملعون است و هم خاذل. مبادا از مخربان و خاذلان باشید. در زیارت امام حسین علی‌الله‌امی خوانیم که هم قاتلش ملعون است و هم خاذلش و هم کسی که رضا به قتل او داده است:

فَلَعْنَ اللَّهِ أُمَّةً قَتَلَكَ وَ لَعْنَ اللَّهِ أُمَّةً ظَلَمَتْكَ وَ لَعْنَ اللَّهِ أُمَّةً سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرِضِيَّتْ بِهِ.<sup>۱</sup>

### جهنمی شدن عابد جاهل

آورده‌اند: در گذشته عابدی مشغول نماز بود. چند کودک را دید که مرغی را گرفته‌اند و بال و پر آن را می‌کنند. آن مرغ فریاد می‌کشد و کودکان اعتمایی به فریادش نمی‌کنند. عابد نمازش را قطع نکرد و نرفت آن مرغ را از دست بچه‌ها بگیرد. به ولی زمان وحی شد که به این عابد بگو تو به خاطر همین نمازت جهنمی شدی؛ زیرا وظیفه داشتی نمازت را قطع کنی و بروی مرغ را از دست بچه‌ها بگیری. چون به وظیفه عمل نکردی، جهنمی شدی.

حال اگر بال و پر مرغی را بکنند و عابد به دادش نرسد و جهنمی شود، پس اگر ما ببینیم بال و پر دین را می‌کنند و دین ناله می‌کند و کمک می‌طلبد و چیزی نگوییم و به کار خود ادامه دهیم، در پیشگاه پروردگار چه وضعی خواهیم داشت؟!

۱- مصالح المتهجد، صفحه ۷۲۱ و در صولات بر آن حضرت نیز آمده است: «لعن الله، قاتلك و لعن الله خاذلك». مفاتیح الجنان، صفحه ۵۵۸

## مشابهت فکری روشنفکران

آن کسانی که با قلم‌ها و زبان‌های گستاخ و بی‌شرم و حیای خود دین را تخریب می‌کنند و این را به حساب روشنفکری خود می‌گذارند، باید از تاریخ عترت بگیرند و بدانند مبارزه‌ی با دین و پریدن و ناخن زدن به چهره‌ی آن تازگی ندارد و کار نوظهوری نیست. بلکه سابقه‌ی هزاران ساله دارد. از همان نخستین روزی که دین روی زمین آمده است، دسته‌ای از انسان نمایان در برابر انبیا و آورندگان دین به مقابله برخاسته‌اند. اوّلین به اصطلاح روشنفکر در روی زمین قایل پسر حضرت آدم ﷺ که علیه دین قیام کرد و به تمرد از حکم خدا پرداخت و برادرش حضرت هابیل ﷺ را کشت تا رسید به زمان حضرت نوح ﷺ که به نظر شما ماقبل تاریخ است. مردم آن روزگاران نیز همین منطق را داشتند. قرآن می‌فرماید:

به جناب نوح ﷺ می‌گفتند پیروان آیین تو در نظر ما مشتی ارادل پست و فرومایه‌ای هستند که ساده‌لوحانه فربیب تو را خورده‌اند و ما شما را جز افرادی دروغگو نمی‌دانیم.<sup>۱</sup>

چنانکه واضح است منطق ماقبل تاریخ قوم نوح، با منطق روشنفکر ما‌باین امروزی تفاوت چندانی ندارد؛ چنان که اینها نیز مسلمانهای پیرو اسلام و قرآن را جمعی ساده‌لوح خرافاتی قلمداد می‌کنند که گاه راجع به حجاب زن و گاه راجع به ربا و معامله‌های رایج در بازار و گاه راجع به قمار و غنا سخن

---

<sup>۱</sup>- سوره‌ی هود، آیه‌ی ۲۷.

می‌گویند. اگر منطق روش‌نفکرانه این است پس هزاران سال قبل این منطق وجود داشته و افراد زیادی پیرو آن بوده‌اند. از ابتدای ظهور اسلام و نزول قرآن نیز گروه‌هایی با همین منطق در مقابل آن ایستاده و توفان‌های عجیب و سهمگین برای کوییدن و نابود کردنش به وجود آورده‌اند. مصادیق بارز آن معاویه و یزید بودند. معاویه می‌گفت: «دَفَنَا دَفَنَا»؛<sup>۱</sup> یعنی اسم پیامبر را که بالای مناره‌ها به هنگام اذان می‌برند، باید دفن کنم. نمی‌گذارم نام او بماند. حال شاهدیم که او خود دفن شد، نه نام پیغمبر! «وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ».<sup>۲</sup>

یزید هم بسیار روش‌نفکرانه عمل می‌کرد، از آن جهت که بی‌پروا سخن می‌گفت و با شهامت اقدام به هر کاری می‌کرد. او در مجلس مسلمانان - که به اصطلاح امیرالمؤمنین (!) آنها بود - علنی شراب می‌خورد و در حال مستی شعر می‌خواند و می‌گفت:

لَعِبْتُ هَاشِمُ بِالْمُلْكِ فَلَا مَلْكُ جَاءَ وَلَا وَحْيٌ نَزَلَ<sup>۳</sup>

یعنی وحی چه و قرآن چه؟ ولش کنید. این یک سلطنت و پادشاهی بود که مددتی بازیچه‌ی دست بنی هاشم بود و امروز به دست ما افتاده است. در حال حاضر چه کسی جرأت گفتن چنین سخنی را با این صراحة در محافل مسلمانان دارد. قرآن می‌فرماید: درست تماشا کنید و ببینید نتیجه‌ی این توفان

۱- کشف الغمہ، جلد ۲، صفحه ۴۶.

۲- سوره‌ی اشراح، آیه‌ی ۴.

۳- احتجاج، جلد ۲، صفحه ۳۴.

انگیزی‌ها علیه دین چه شده است:

فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَ مَرْقَنَاهُمْ كُلَّ مُمَرَّقٍ...<sup>۱</sup>

...ما همه‌ی آن قدرت‌ها را پوساندیم و به صورت قصه و

داستان درآوردیم...

### بهره‌مندی مروجان دین از اسلام

بدانید درخت اسلام خشک شدن ندارد. درخت کهنسال و ریشه‌داری است که به فرمان خدا و به دست اولیای خدا در اعماق جهان فرو رفته است. با خون عزیزان خدا آبیاری شده و شاخ و برگ به آسمان کشیده و به میوه و محصول نشسته است. ممکن نیست قدرتی در عالم بتواند ریشه‌ی این درخت را بخشکاند، مگر اول ریشه‌ی خدا را بخشکاند! اگر خدا از بین رفت، دین نیز از بین می‌رود. تا خدا برقرار است، دین خدا هم برقرار است. حال اگر جاهل مغرومی از راه برسد و با چوب ضربه‌ای بر تن‌هی این درخت بزند، تنها ممکن است چند برگی از درخت بر زمین بیفتد ولی محال است که با آن ضربه، ریشه‌ی آن درخت خشک شود بلکه از نو برگ‌های سرسبز می‌رویاند و مجدهاً میوه‌ی شاداب می‌دهد. ریشه‌ی این درخت در عمق زمین ثابت است و شاخه‌ها یش به آسمان رسیده است و در هر زمان میوه‌ی خود را با اذن خدایش می‌دهد. شما نمی‌توانید آن را از ریشه برکنید.<sup>۲</sup>

۱- سوره‌ی سباء. آیه‌ی ۱۹.

۲- سوره‌ی ابراهیم، آیات ۲۴ و ۲۵.

به قول شاعر:

### دیدم کنار چناری کدو بُنی

بر رُست و بر دوید برابر به روز بیست

بوته‌ی کدویی زیر درخت چناری روییده بود و بر اثر

باران بهار و تابش خورشید و وزش نسیم، شاداب و سرسبز

گشته؛ به ساقه‌ی درخت پیچید و بیست روزه بالا رفت و از

قامت درخت هم گذشت. سر خم کرد و نگاهی به این درخت

چنار انداخت و پوزخندی به او زد و گفت: تو چه

کاره‌ای؟ کجا بودی؟ چند ساله‌ای؟

پرسید از چنار که تو چند ساله‌ای؟

گفتا که هست سال من افزون‌تر از دویست

خندید و گفت من ز قد تو به بیست روز

بگذشته‌ام بگو تو را کاهلی ز چیست؟

با او چنار باز گفت کای کدو

با تو مرا هنوز نه هنگام داوری است

فردا که بر من و تو وزد باد مهرگان

پیدا شود که از من و تو هر دو مرد کیست

فعلاً مغورو شادابی و طراوت زودگذر خود هستی و

پوزخند به من می‌زنی. صبر کن. چند روزی نگذرد که باد خزان

بوزد، چنان سیلی محکمی به صورت بزنده بیفتی و بپوسی و

زیر پای من دفن شوی.

اسلام نیز درخت ریشه‌داری است که بیش از هزار سال

از عمرش می‌گذرد. توفان‌ها برخاسته و به سینه‌اش خورده و در هم شکسته است و او همچنان بر سر پا ایستاده و سینه سپر کرده است. علی امیرالمؤمنین علی‌الله‌آل‌هی‌أویس - آنکه جان اسلام و روح قرآن و نفس پیامبر است - نود سال کوییدند و بر سر منابر در مساجد مسلمانان لعن و سبّش کردند. آنگونه که در خطبه‌های نماز جمعه لعن بر او رسماً یافت؛ آما نه تنها از بین نرفت، بلکه نامش بر قلب تاریخ حک شد. امروز زنده‌تر از رسول اکرم علی‌الله‌آل‌هی‌أویس و علی امیرالمؤمنین و حسین شهید علی‌الله‌آل‌هی‌أویس در عالم کیست؟ در این دنیا پر غوغای امروز از بالای مآذنه‌ها و از فرستنده‌های ممالک اسلامی این سرود روح بخش آسمانی طینی انداز است: «أشهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ».

پس اسلام برای همیشه برقرار و ثابت و استوار است. البته ممکن است ما از برکات اسلام محروم باشیم؛ چرا که افراد مخرب و خاذل نمی‌توانند از اسلام سودی ببرند. تنها انسان‌های مرrog و ناصرند که می‌توانند از اسلام بهره‌مند باشند.  
 ﴿إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرُكُمْ﴾<sup>۳</sup>

اگر شما ناصر دین خدا بودید و هر کدام از هر راهی که ممکن‌تان بود از حریم دین دفاع کردید و در برابر مخربان دین ایستادید، خدا نیز شما را کمک خواهد کرد.<sup>۴</sup>

۱- بخار الانوار، جلد ۳۹، صفحه ۳۲۳.

۲- المستدرک حاکم، جلد ۳، صفحه ۴۵۰.

۳- سوره مهد، آیه ۷.

۴- برگرفته از مکتوبات حضرت آیت الله ضیاء آبادی (منظمه العالی).

## چرا انسان‌ها محزون می‌شوند؟

حزن و اندوه حالتی است که بطور طبیعی در ضمیر انسان بر اثر مواجه شدن با مصائب و ناملایمات پدید می‌آید و این رویداد، منحصر به اشخاص عادی نیست؛ بلکه افراد بزرگ و بالاراده همانند پیامبران و پیشوایان الهی نیز در موقعی محزون و غمگین می‌شوند و این مطلب ضمن بعضی از آیات و روایات آمده است، حضرت یعقوب طَلِيلٌ در غم فراق یوسف طَلِيلٌ سخت متأثر و مهموم گردید:

قالَ يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ...<sup>۱</sup>

گفت: ای افسوس بر یوسف عزیز و در غم فرزند بسیار گریست تا جایی که از شدت حزن و اشک وضع چشمش دگرگون شد و به سفیدی گرایید.

پیشوای بزرگ اسلام حضرت محمد صَلَّى اللّٰهُ عَلٰيْهِ وَسَلَّمَ در مورد مرگ فرزند خود ابراهیم فرمود:

تَخْرُنُ النَّفْسُ وَ يَقْرَعُ الْقَلْبُ وَ إِنَّا عَلَيْكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ وَ لَا نَقُولُ مَا يُسْخَطُ الرَّبُّ.<sup>۲</sup>

نفس، محزون و غمگین است و قلب در جزع و بیقراری، ای ابراهیم همه‌ی ما در مرگت محزونیم؛ ولی سخنی که موجب خشم باری تعالی گردد به زبان نمی‌آوریم.

۱- سوره‌ی یوسف، آیه‌ی ۸۴.

۲- بحار الانوار، جلد ۱۷، صفحه‌ی ۲۸.

## حزن علی ﷺ در مرگ فاطمه زمینه

امیرالمؤمنین علی ﷺ در مرگ حضرت صدیقه‌ی طاهره زهرای اطهر ﷺ بسیار متأثر و متالم گردید، موقع دفن آن حضرت، رسول اکرم ﷺ را مخاطب ساخت و خطبه‌ای خواند و در ضمن آن فرمود:

أَمَّا حُزْنِي فَسَرْمَدٌ وَ أَمَّا لَيْلِي فَمَسْهَدٌ.<sup>۱</sup>

غم و اندوهم طولانی خواهد بود و شبم با یداری خواهد گذشت. مالک اشتر برای علی ﷺ افسری رشید و صدیقی با ایمان بود و بر اثر توطئه‌ی خائنانه‌ای مسموم گردید و از دنیا رفت. مرگش برای آن حضرت بسیار سنگین و اندوه‌بار بود. بکی علیه آیاماً و حزن علیه حُزْنًا شدیداً و قال: لا أَرِي مِثْلَهُ بَعْدَهُ أَبْدًا.<sup>۲</sup>

چندین روز در مرگش گریست و حزن و اندوه امام در غم مالک شدید بود و فرمود: بعد از او نمی‌بینم کسی را که همانند او باشد و جایگزینش گردد.

## طبیعی بودن حزن و اندوه

نتیجه آنکه حزن و اندوه مانند گریستن برای بشر یک امر طبیعی است و در تمام مردم حتی انبیاء و اولیای الهی وجود دارد، با این تفاوت که افراد عادی وقتی با حزن و اندوه مواجه می‌شوند ممکن است سخنانی ناروابگویند، به ذات اقدس

۱-نهج البلاغه‌ی فیض، خطبه‌ی ۱۹۳.

۲-سفينة البحار، جلد ۱، صفحه ۶۸۷

الهی و قضای حکیمانه اش اسائمه ای ادب نمایند و خود را در معرض خشم خداوند قرار دهنده؛ اما اولیای خدا و مردان با ایمان همواره به تقدیرات باری تعالی راضی هستند، نه تنها کلام ناروا به زبان نمی آورند بلکه آن را اندوخته و ذخیره‌ی خود می دانند، در مصائب و شدائید به وی پناه می برند، با نیروی ایمان و استمداد از ذات مقدسش، خاطر آزرده‌ی خویش را آرام می کنند و از اندوه و غم رهایی می یابند.

### فضیلت صبر

قال الباقر عليه السلام الجنة محفوظة بالمحاره والصبر، فمن صبر على المكاره في الدنيا دخل الجنة والجهم محفوظة باللذات والشهوات، فمن أعطى نفسه لذتها وشهوتها دخل النار.<sup>۱</sup>

امام باقر عليه السلام فرمود: بهشت با ناخوشی‌ها و صفت صبر احاطه گردیده، پس آن کس که بر سختی‌های دنیا صبر نماید وارد بهشت می گردد و دوزخ بالذات و شهوت احاطه شده پس هر کسی که در دنیا نفس خویش را از لذت و شهوت حرام برخوردار نماید وارد دوزخ می گردد.

قال النبي صلوات الله عليه وآله وسلام: من صبر على سوء حلق امرأته احتساباً أعطاه الله تعالى بكل مراته يصبر عليها من الشواب ما أعطى آيوب على بائاته فكان عليهما من

**الوَزِيرُ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ مِثْلُ رَمَلِ عَالِجٍ.**<sup>۱</sup>

پیامبر ﷺ فرمود: هر مردی بر بداخلانی همسرش صبر نماید  
در نزد خداوند متعال برای صبر بر هر بداخلانی ثواب صبراً توب  
پیامبر را در بلاء او عطامی فرماید و به زنش در عوض هر روز و  
شب گناهانی به مقدار شن‌های پراکنده‌ی صحراء‌امی دهد.

**قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: ثَلَاثُ نِسَاءٍ يَرْفَعُ اللَّهُ عَنْهُنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ وَ حَشَرَهُنَّ مَعَ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا: إِمْرَأَةٌ صَبَرَتْ عَلَى عُسْرٍ زَوْجِهَا وَ امْرَأَةٌ صَبَرَتْ عَلَى سُوءِ حُلْقِ زَوْجِهَا وَ امْرَأَةٌ وَهَبَتْ صِدَاقَهَا.**<sup>۲</sup>

رسول خدا ﷺ فرمود: خداوند سه زن را از عذاب قبر اینم  
دارد و با فاطمه علیها محسور دارد: زنی که به هنگام تنگستی  
شوهر صبر کند، زنی که با بداخلانی شوهرش سازد و زنی که  
مهرش را به شوهر بی‌بضاعتیش ببخشد.

**عَنْ عَلَيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ الْكَفَافُ يَقُولُ: عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ، قُلْتُ: وَ مَا هُنَّ يَابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟ قَالَ: الْوَرَاعُ فِي الْخَلْوَةِ وَ الصَّدَقَةُ فِي الْقِلَّةِ وَ الصَّبَرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَ الْحِلْمُ عِنْدَ الْعَضَبِ وَ الصَّدْقُ عِنْدَ الْخُوفِ.**<sup>۳</sup>

امام سجاد علیه السلام فرمود: نشانه‌ی مؤمن پنج چیز است؟ عرض  
کردند: آن پنج چیز کدام است یابن رسول الله؟ فرمود: ورع  
در خلوت و صدقه در کم داشتن مال و صبر در مصیبت و

۱- بخار الانوار جلد ۷، صفحه ۲۱۶، قسمتی از حدیث.

۲- اثنی عشر یه، صفحه ۹۱.

۳- بخار الانوار جلد ۶، صفحه ۲۹۳.

بردباری در موقع غضب و راستگویی در موقع ترس.

**قالَ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ الْكَفَافُ:** مَنِ احْتَمَلَ مِنِ امْرَأَتِهِ وَلَوْ كَلِمَةً  
وَاحِدَةً أَعْتَقَ اللَّهُ رَقْبَتَهُ مِنَ التَّارِ وَأَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ  
وَكَتَبَ لَهُ مِائَةً الْفَ حَسَنَةٍ وَمَحِى عَنْهُ مِائَةً الْفَ  
سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ مِائَةً الْفَ دَرَجَةً وَكَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ  
بِكُلِّ شَعْرٍ عَلَى بَدَنِهِ عِبَادَةً سَنَةً.<sup>۱</sup>

امام باقر علیه السلام فرمود: هر که آزار و اذیت زنان را تحمل کند و  
بردباری نماید، اگرچه در برابر یک سخن ناروا باشد، خداونداو  
را از آتش جهنم آزاد کند، بهشت را براو واجب گرداند، در  
نامه‌ی عمل او دویست هزار نیکی بنویسد، دویست هزار زشتی  
از آن محو کند، مقام او را دویست هزار درجه بلند نماید و به  
شماره‌ی موهای بدنش، عبادت یک سال برای او بنویسد.

### معاذ و مرگ فرزند

«عبدالرحیم بن تمیم» می‌گوید بر «معاذ» وارد شدیم در  
حالی که او کنار فرزندش که در حال جان کندن بود نشسته  
بود. ما نتوانستیم خودداری کنیم و شروع به گریستن نمودیم تا  
آنجا که اشک از چشمان ما جاری گشت. یکی از حاضران با  
صدای بلند و ناله‌ای فریادگونه می‌گریست. معاذ او را این  
کار منع کرد و گفت: آرام باش، سوگند به خداوند متعال اگر  
بدانم پروردگارم از این وضعی که برای من رخ داده راضی  
است از نظر من محبوب‌تر از هر غزوه و جنگی است که همراه با

۱- مکارم الاخلاق طبری.

رسول خدا صلوات الله علیه و آله و سلم در آن شرکت کردہ‌ام؛ زیرا من از آن حضرت شنیدم که می‌فرمود: اگر کسی را فرزندی بود که از نظر او بسیار عزیز باشد و از دنیا برود و بر مصیبت او صبر کند آن را در حساب خدا قرار داده و ذخیره‌ی آخرت سازد و به قضای خدا راضی باشد، خداوند متعال بجای این فرزند، سرایی بهتر از سرای دنیا و قرارگاهی والاتر از قرارگاه دنیا برای او مقرر می‌فرماید و آن کسی را که این مصیبت بر او رسیده است مشمول درود و رحمت و مغفرت و رضوان خود قرار می‌دهد.

عبدالرحیم بن تمیم می‌گوید: ما هنوز از جای برخاسته بودیم که این پسر نوجوان آنگاه که مؤذن بانگ اذان نماز ظهر را به گوش می‌رساند جان داد و از دنیا رفت و ما برای اقامه‌ی نماز ظهر از جا برخاستیم وقتی بازگشتم دیدیم که مراسم غسل و کفن او به وسیله‌ی پدر انجام گرفته و آماده‌ی انجام مراسم نماز میت و دفن می‌باشد. ما به معاذ گفتیم: خدا او را رحمت کند چرا صبر نکردی که ما از نماز فارغ شویم و تو را کمک کنیم؟ معاذ در پاسخ آنها گفت: ما موظفیم مردگان خود را حتی برای یک لحظه به انتظار نگذاریم، چه در شب از دنیا برونده و چه در روز مرگ آنها فرا رسد. معاذ وارد قبر شد با او شخص دیگری نیز وارد شد، وقتی خواست از قبر بیرون آید او را با دست خویش گرفتم تا وی را از قبر بیرون آورم، ولی او امتناع کرد و گفت: دستم را به تو نمی‌دهم، بلکه دوست نمی‌دارم که فرد جاہل و ندانی این تصوّر در او پدید آید که

این کار به جهت بیتابی و سستی من به هنگام مصیبت می‌باشد.  
 معاذ پس از فراغ از دفن فرزندش به سرای خویش  
 درآمده بر جای نشست و دستور داد روغن و عطر بیاورند و  
 خود را معطر ساخت. سرمه آوردن و با سرمه خود را بیاراست و  
 جامه‌ای گرانبها و فاخر در بر کرده و در آن روز بسیار متبعیم و  
 لبانش سرشار از لبخند بود. خدا می‌داند که در درونش چه  
 می‌گذشت؛ یعنی رضایت درونش بر لبان و چهره‌اش جلوه  
 می‌کرد و می‌گفت: انّا اللّهُ و انّا إلٰي، راجعون باید عوض و  
 جانشین هر چیزی را که از دست می‌رود و تسلیت هر مصیبت  
 و جبران و تدارک هرگونه ضرری را در خدا جستجو کرد؛  
 چون خدا می‌تواند جایگزین هر چیز باشد و هیچ چیز نمی‌تواند  
 جایگزین خداوند متعال باشد.<sup>۱</sup>

### امام سجاد علیه السلام و فوت فرزند

می‌گویند: گروهی از مردم در حضور امام سجاد علیه السلام به  
 سر می‌بردند. امام از خادم خود خواست که در تنور منزل،  
 گوشتش را بریان سازد. این خادم در اطاعت از فرمان آن  
 حضرت دچار شگفتی شد و با سراسیمگی دست به کار گشت  
 و همین شتاب باعث شد آهنی که گوشت را روی آن بریان  
 می‌سازند از دست او به روی فرزند امام سجاد علیه السلام افتاد و او را  
 کشت. وقتی حضرت دید فرزندش کشته شده است به سرعت  
 از جا پرید و به خادم خود فرمود: سوگند به خدا از این پس، تو

---

۱- آرام بخش دل داغدیگان ترجمه مسکن الفؤاد شهید ثانی، صفحه ۱۵۵.

در راه خدا آزاد هستی؛ چون از روی عمد فرزندم را نکشتی.  
سپس آن حضرت به تجهیز و غسل و کفن فرزندش پرداخت.<sup>۱</sup>

### منتظر بر در بهشت

قره بن ایاس می‌گوید: مردی از انصار همیشه با کودکش خدمت رسول خدا صلوات الله علیه و آله و سلم رفت و آمد می‌کرد، روزی پیامبر صلوات الله علیه و آله و سلم به او فرمود: ای فلان! آیا فرزندت را دوست می‌داری؟ آن مرد عرض کرد: بله! یا رسول الله، او را همانند شما دوست می‌دارم، پس از چند روز که حضرت آن مرد را ندید حال او را از اصحاب جویا شد، اصحاب عرض کردند: ای رسول خدا فرزند مورد علاقه‌اش وفات کرده است. موقعی که پیامبر صلوات الله علیه و آله و سلم آن مرد را دید به او فرمود: آیا راضی و خشنود نمی‌شوی به اینکه روز قیامت به هیچ دری از درهای بهشت نروی مگر آنکه فرزندت بیاید تا اینکه آن در را برایت بگشاید. آنگاه مردی از اصحاب گفت: ای رسول خدا آیا این مطلب که فرمودید تنها مخصوص اوست یا برای همه‌ی ماست؟ حضرت فرمود: برای همه‌ی شماست.<sup>۲</sup>

### تسلیت پیامبر صلوات الله علیه و آله و سلم در مرگ فرزند

انس بن مالک می‌گوید: پسری از عثمان بن مظعون وفات کرد و او شدیداً از مرگ فرزند خویش محزون و اندوهناک گردید تا جایی که از شدت ناراحتی در خانه‌ی خود

۱- آرام بخش دل داغدینگان ترجمه مسکن الفؤاد شهید ثانی، صفحه ۱۵۴.

۲- همان، صفحه ۶۵.

مسجدی اتّخاذ کرد و در آن مشغول عبادت بود و از خانه بیرون نمی‌رفت. رسول خدا ﷺ از این جریان باخبر شد و به نزد او رفت و گفت: ای عثمان! خداوند عزّوجلّ رهبانیت و گوشنه‌نشینی را بر ما ننوشه و جایز نمی‌داند، همانا رهبانیت من جهاد در راه خداست. ای عثمان بن مظعون بهشت هشت در دارد و جهّن هفت در، آیا تو را خوشحال و مسرور نمی‌کند به اینکه از هیچ دری وارد نمی‌شوی مگر آنکه فرزندت را کنار آن در می‌یابی در حالی که به دامنت چنگ می‌زند تا شفاعت تو را نزد پروردگار خویش بنماید؟

انس بن مالک می‌گوید: بعضی از اصحاب گفتند: ای رسول خدا آیا آنچه را که برای پیش فرستاده‌ی عثمان گفتید برای پیش فرستاده‌های ما هم هست (یعنی همانطور که فرمودید طفل فوت شده‌ی ما هم در قیامت از ما شفاعت می‌کند؟) حضرت فرمود: بله کس از شما در مرگ فرزند خویش برای خدا صبر کند آن فرزند در قیامت از او شفاعت می‌کند.<sup>۱</sup> قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَئِنْ أَقْدِمْ سِقْطًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَخْلَفَ مِائَةً فَارِسٍ كُلُّهُمْ يُقاتِلُ فِي سَبِيلِ اللهِ.<sup>۲</sup>

رسول اکرم ﷺ فرمود: اگر یک فرزند سقط شده از پیش بفرستم، برایم بهتر است از اینکه صد فرزند جنگنده از خود باقی بگذارم که همه‌ی آنها در راه خدا جهاد کنند.

انس بن مالک از رسول خدا ﷺ نقل کرده که آن

۱- آرام بخش دل داغدیدگان ترجمه مسکن الفؤاد شهید ثانی، صفحه ۶۴.

۲- مسکن الفؤاد شهید ثانی، حدیث ۱۹.

حضرت فرمود: وقتی روز قیامت شود در میان اطفال مؤمنین نداشی شود که از قبرهایتان خارج شوید! آنها بلافصله از قبرهایشان خارج می‌شوند، سپس در بین آنها نداشی شود که فوج فوج به بهشت وارد شوید. کودکان عرض می‌کنند: پروردگارا! پدر و مادر ما هم با ما بیایند. سپس مرتبه‌ی دوم به آنها نداشی شود که فوج فوج به بهشت روید، اطفال می‌گویند: پروردگارا پدر و مادر ما هم بیایند. بعد مرتبه‌ی سوم به ایشان نداشی شود که گروه گروه وارد بهشت گردید. کودکان نیز عرض می‌کنند خدایا! پدر و مادر ما هم با ما وارد بهشت شوند، خداوند در مرتبه‌ی چهارم خطاب می‌فرماید: شما با پدر و مادرتان وارد بهشت شوید. آنگاه هر طفلی شتابان و به سرعت به طرف پدر و مادر خویش می‌رود و دست آنها را می‌گیرد و به اتفاق هم داخل بهشت می‌گردد و آن اطفال در آن روز به پدر و مادرشان آشناترند از فرزندانی که امروز در خانه‌های شما هستند.

### خانه‌ی حمد در بهشت

از عبد‌الله بن قیس روایت شده است که رسول خدا ﷺ فرمود: هرگاه فرزند بنده‌ای بمیرد، خداوند به ملائکه‌اش می‌فرماید: آیا فرزند بنده‌ام را بقبض روح نمودید؟ ملائکه می‌گویند: بلی. خداوند می‌فرماید: در آن هنگام بنده‌ام چه می‌گفت؟ ملائکه عرض می‌کنند: حمد و ستایش تو را می‌نمود و کلمه‌ی استرجاع (أَنَّ اللَّهُ وَ أَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) بربازان جاری می‌کرد.

آنگاه خداوند متعال خطاب به ملاٹکه می فرماید: خانه‌ای در

بهاشت برای بندہ‌ام بنا کنید و آن را «خانه‌ی حمد» نام نهید.<sup>۱</sup>

قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ دَفَنَ ثَلَاثَةً وَ صَبَرَ عَلَيْهِمْ وَ احْتَسَبَ وَجْبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ: أَمْ أَيْمَنْ وَ إِثْنَيْنِ فَقَالَ: مَنْ دَفَنَ إِثْنَيْنِ وَ صَبَرَ عَلَيْهِمَا وَ احْتَسَبَهُمَا وَجْبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَتْ: أَمْ أَيْمَنْ وَ وَاحِدٌ فَسَكَتَ وَ أَمْسَكَ فَقَالَ: يَا أَمْ أَيْمَنْ مَنْ دَفَنَ وَاحِدًا وَ صَبَرَ عَلَيْهِ وَ احْتَسَبَ وَجْبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ.<sup>۲</sup>

جابر گفت سمره می گوید: رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که سه فرزندش بمیرد و او بر مرگ آنها صبر پیشه سازد و به حساب خدابگذارد [یعنی برای رضای خدا صبر کند] بهاشت بر او واجب می شود. ام آینم عرض کرد: اگر دو فرزند از او فوت شوند چگونه است؟ حضرت فرمود: هر کس دو فرزند از او بمیرند و او برای رضای خدا صبر کند بهاشت بر او واجب می گردد. ام آینم مجدد عرض کرد: اگر یک فرزند از کسی فوت شود چطور است؟ حضرت ساکت شد و قدری مکث کرد و بعد فرمود: ای ام آینم! هر کس یک فرزند از او فوت گردد و او برای خدا صبر پیشه کند بهاشت بر او واجب می شود.

### صبر در مقابل بلاء و فوت فرزند

به یکی از شایستگان بطور مرتب پیشنهاد ازدواج می شد

۱- مسکن الفؤاد شهید ثانی، حدیث .۲۹

۲- همان، حدیث .۳۱

ولی نمی‌پذیرفت، روزی پس از بیدار شدن از خواب گفت: وسیله‌ی ازدواج مرا مهیا کنید. از او سبب آن را پرسیدند، گفت: به امید اینکه خداوند فرزندی به من عطا کند و سپس او را از من بگیرد تا برای آخرتم ذخیره‌ای داشته باشم. سپس گفت: در خواب دیدم که قیامت برپا شده، تمام خلایق در موقفند و همه از شدت تشنگی می‌سوزند، ناگهان اطفالی را دیدم قندیل‌هایی از نور بر آنهاست و به دستشان ظرف‌هایی از نقره و طلا است که تعدادی را سیراب می‌کنند و از بقیه می‌گذرند. به سوی یکی از آنها دست دراز کردم و گفتم: مرا سیراب کن که تشنگی از پایم انداخت. گفت: در بین ما برای تو فرزندی نیست، ما پدران خود را سیراب می‌کنیم، گفتم: شما کیستید؟

گفتند: اطفالی که در زمان حیات پدر و مادر از دنیا رفته‌ایم.<sup>۱</sup>

قال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا نَرَأَ الْبَلَاءُ إِلَّا مُؤْمِنٍ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا عَلَيْهِ حَطَبَةٌ.<sup>۲</sup>

رسول اکرم ﷺ فرمود: بلا بی در زمینه‌ی جان و اولاد و مال بر مرد مؤمن وزن مؤمنه نمی‌رسد جز اینکه به خاطر آن، خداوند را در قیامت بدون داشتن گناه در پرونده ملاقات کند.

قال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنِّي رَأَيْتُ الْبَارِحَةَ عَجَباً... رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي قَدْ خَفَّ مِيزَانُهُ فَجَاءَ أَفْرَاطُهُ فَنَقْلُوا

۱- احیاء علوم الدین، جلد ۲، صفحه ۲۷.

۲- مسکن القواد، صفحه ۳۰.

میزانه.<sup>۱</sup>

رسول اکرم ﷺ فرمود: شب گذشته در خواب مسائل عجیبی دیدم... مردی از اقوام را مشاهده کردم که اعمالش در میزان در حدی نبود که باعث نجاتش شود، ناگهان فرزندانی که ازا او مرد بودند آمدند و عملش را در میزان الهی سنگین کردند.

قال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: بَحْ بَحْ حَمْسٌ مَا أَتَقْلَهُنَّ فِي الْمِيزَانِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللهُ أَكْبَرُ وَالوَالِدُ الصَّالِحُ يُتَوَقَّى لِلْمُرِءِ الْمُسْلِمِ فَيَحْتَسِبُهُ.<sup>۲</sup>

رسول خدا ﷺ فرمود: به به چه سنگین است در ترازوی عمل پنج حقیقت: لا اله الا الله و سبحان الله و الحمد لله و الله اكبر و داغ فرزند شایسته که به حساب حق گذارده شود.

### در بهشت را می‌گشاید

از بیهقی (که یکی از فقهای بزرگ اهل سنت است) روایت شده که هرگاه رسول خدا ﷺ می‌نشست گروهی از اصحاب دائرة‌وار به نزد آن حضرت می‌نشستند و در میان آنها مردی بود که فرزند کوچکش از عقب سرش می‌آمد و پدرش او را در آن حلقه‌ی جمعیت جلوی خود می‌نشاند تا اینکه آن بچه از دنیا رفت و پدر او به یاد صحنه‌ای که بچه اش در آن جمع حضور داشت می‌افتاد و متأثر و محزون می‌شد. لذا از این جهت در آن جلسه شرکت نمی‌کرد. بیهقی می‌گوید: پس از

۱- همان، صفحه ۳۱.

۲- همان، صفحه ۲۱.

چندی که پیامبر ﷺ آن مرد را در آن جمع نیافت فرمود: فلان مرد کجاست و چرا من او را نمی‌بینم؟ اصحاب عرض کردند: آن فرزندی که به همراهش می‌آمد و جلوی او می‌نشست از دنیا رفت و از شدت ناراحتی و اینکه اگر در این جمع شرکت کند به یاد فرزندش می‌افتد لذا از آمدن در این جمع خودداری می‌کند.

رسول خدا ﷺ به دیدار او رفت و در مورد فرزندش از او پرسید. عرض کرد: فرزندم، دار دنیا را وداع کرد. حضرت پس از تسلیت به او فرمود: کدام یک از این دو چیز نزد تو بهتر است: اول اینکه در مدت عمرت از فرزندت بهره‌مند می‌شدی و یا اینکه فردای قیامت به طرف هر دری از درهای بهشت بروی فرزندت را پیش روی خود بیابی که به طرف درب می‌رود تا آن در را برایت بگشاید؟ عرض کرد: ای رسول خدا دوست دارم در قیامت فرزندم در بهشت را بسویم بگشاید. حضرت فرمود: آن فرزند برای تو چنین است.

در این هنگام یکی از انصار حرکت کرد و عرضه داشت: ای رسول خدا این خصیصه‌ای که فرمودید مخصوص همین مرد است یا برای هر مسلمانی که فرزندش وفات کند این چنین است؟ حضرت فرمود: هر کس از مسلمانان فرزندش بمیرد آن فرزند در بهشت را به سویش می‌گشاید.

عبدالله بن جعفر و خبر شهادت دو فرزند

عبدالله پسر جعفر طیار برادرزاده حضرت علی ؑ

شهر زینب بود، بر اثر پیری و یا بیماری سختی که در صورت داشت و به دلیل دیگر نتوانست در نهضت عظیم امام حسین علیه السلام در کربلا شرکت کند؛ ولی دو نوجوانش محمد و عون را فرستاد و به آنها سفارش کرد تا آخرین توان از حریم امام حسین علیه السلام دفاع کنند. محمد و عون همراه مادرشان زینب علیه السلام در کنار کاروان حسینی به کربلا آمدند و در روز عاشورا قهرمانانه به میدان رفتند و به شهادت رسیدند. وقتی که خبر شهادت محمد و عون به مدینه رسید ابوالسلام غلام آزاد شده عبدالله بن جعفر از شدت ناراحتی گریبانش را پاره کرد و با آه و ناله نزد عبدالله آمد و در حال گریه گفت: ای محمد و عون! ای عزیزانم! کیست زیباتر از شما که همچون دو گوهر درخششنه بودید؟ کیست نیکوتر از شما که گوش و قلب من بودید؟ کیست بهتر از شما که همچون مغز و استخوانم بودید؟ در آخر بی ادبی کرد و گفت: این مصیبت به خاطر حسین علیه السلام بر شما وارد شد اگر آنها با او نمی‌رفتند شهید نمی‌شدند. وقتی عبدالله خبر شهادت دو نوجوانش را شنید نخست گفت: «الله و انا ایه راجعون»، سپس با کمال خشونت به غلام نگاه کرد و بر سر او فریاد کشید که ای بی ادب! این چنین با ساحت مقدس حسین علیه السلام پرواپی مکن، حمد و سپاس خداوندی را که فرزندانم را در رکاب حسین علیه السلام به شهادت رساند، کاش من نیز با آنها بودم و قبل از آنها به شهادت می‌رسیدم. سوگند به خدا در راه حسین علیه السلام از فرزندان خود چشم پوشیدم و خودم به آنها

سفرارش کردم که در راه حسین علیه السلام جانبازی کنند، اکنون شهادت آنها را مایه‌ی آرامش و جدان و خاطر خودم در مصیبت عظمای امام حسین علیه السلام می‌دانم.<sup>۱</sup>

### پاداش صبر فرزند مرد

هنگامی که طاهر یکی از فرزندان پیامبر اکرم ﷺ از دنیا رفت، رسول خدا مادر او خدیجه علیها السلام را از گریه کردن منع کرد. خدیجه عرض کرد: ای رسول خدا! اگر گریه می‌کنم به این سبب است که شیرم جاری شد و به یاد کودکم طاهر افتادم. پیامبر ﷺ فرمود: ای خدیجه! آیا خشنود نمی‌شوی اگر طاهر را برابر در بهشت بینی که در انتظار باشد و وقتی تو را بنگرد دستت را بگیرد و تو را وارد بهشت نماید که بهترین جایگاه بوده و دارای گواراترین غذاها است خدیجه عرض کرد: آیا به راستی چنین خواهد شد؟ رسول اکرم ﷺ فرمودند: خداوند ارجمندتر و عزیزتر از آن است که میوه‌ی دل بنده‌ای را بگیرد و آن بنده هم صبر کند و حمد و سپاس خدا گوید و در عین حال خداوند آن بنده را عذاب کند.<sup>۲</sup>

### ام عقیل، اُسوه‌ای در تحمل مصیبت

زن مسلمان بادیه‌نشینی بود به نام ام عقیل. دو مهمان بر او وارد شدند، فرزندش همراه شتران در بادیه به سر می‌برد. در همان لحظه برایش خبر آوردن که شتری خشمگین فرزندش را

۱- تکرۀ الشّهاده، صفحه‌ی ۱۵۷، به نقل داستان‌ها و پنده‌ای محمدی اشتهاردی، صفحه‌ی ۱۲۶.

۲- مشکاة الانوار، صفحه‌ی ۶۴۲، فصل ۵.

در چاه انداخته و مرده است. زن با ایمان به کسی که خبر مرگ را آورده بود گفت: پیاده شو و این گوسفند را ذبح کن. از مهمان‌ها پذیرایی کرد در حالی که مهمان‌ها انگشت تعجب به دهان گرفته بودند، سپس نزد آنان آمد و گفت: آیا چیزی از قرآن می‌دانید؟ گفتند: بله و این آیه‌ی شریفه را برای تسلی خاطر او خوانند:

...وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا  
إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَواتُ  
مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ.<sup>۱</sup>

...و بشارت و مژده‌ی آسایش برای صابران است، آنان که چون به حادثه‌ی سخت و ناگواری دچار شوند صبوری پیش گرفته و گویند: ما به فرمان خدا آمده و به سوی او رجوع خواهیم کرد. آن گروهند که به ایشان درودها و رحمت خاص از جانب پروردگار است و آنها خود هدایت یافتگانند.

زن خدا حافظی کرد و رفت در مقابل پروردگار ایستاد و چند رکعت نماز خواند و عرض کرد: خداوند! من آنچه را تو دستور داده بودی انجام دادم، تو نیز آنچه از رحمت و صلوات به من وعده داده‌ای ارزانی فرما، سپس به این سخن بسنده نمود که ای خدا اگر بنا بود کسی در این دنیا باقی بماند پیامبر بزرگ اسلام عَلَيْهِ السَّلَامُ سزاوارتر بود.<sup>۲</sup>

۱- سوره‌ی بقره، آیات ۱۵۵ تا ۱۵۷.

۲- تفسیر نمونه، ذیل آیه‌ی شریفه.

## امام صادق علیه السلام و فرزند بیمارش

قبیبه بن اغشی می گوید: به منظور عیادت از فرزند بیمار امام صادق علیه السلام به حضورش شرفیاب شدم و دیدم حضرت دم در با قیافه‌ای مهموم و محزون ایستاده‌اند، عرض کردم: حال طفل چطور است؟ فرمود: همان‌طور که بود، سپس داخل اندرون منزل شد. پس از ساعتی برگشت، اما چهره‌اش گشاده و آثار اندوه و حزن برطرف شده بود. از مشاهده‌ی این حالت به نظرم آمد که طفل بیمار از خطر رسته و بهتر شده است، عرض کردم: یا بن رسول الله! حال کودک چگونه است؟ فرمود: از دنیا رفت. عرض کردم: وقتی زنده بود شما محزون و غمگین بودید و اکنون که از دنیا رفته آن حالت تأثیر نیز از چهره‌ی شما برطرف گردیده، این چگونه است؟ فرمود: ناراحتی و جزع ما اهل بیت قبل از وقوع مصیبت است؛ اما موقعی که مصیبت آمد و امر الهی تحقق یافت راضی به قضای او و تسلیم امر او هستیم.

## ام سلیم و ابی طلحه

ام سلیم از جمله زنان بایمان در عهد رسول اکرم علیه السلام است، شوهرش ابی طلحه نیز از مسلمانان واقعی و از اصحاب صدیق و بالارزش پیشوای اسلام بود که در جنگ‌های بدر و احد و خندق و دیگر غزوات حضور داشت و در رکاب آن حضرت صمیمانه انجام وظیفه می‌کرد. او در اوقاتی که مسئولیت سربازی به عهده نداشت در مدینه به سر می‌برد، قسمتی از وقت خود را در عبادت پروردگار و فراگرفتن معارف

اسلامی صرف می کرد و قسمتی را به کسب معاش اختصاص می داد و در قطعه زمینی سرگرم کار و فعالیت می شد.

محصول ازدواج این زن و شوهر بافضلیت، فرزند پسری بود که در سنین نوجوانی بیمار شد و در منزل بستری گردید و مادر از او پرستاری می کرد. شب هنگام که ابی طلحه از کار بر می گشت و به منزل می آمد ابتدا بر بالین فرزند بیمار می رفت و مورد مهر و عطاوقتش قرار می داد و سپس در اطاق خود به صرف غذا و استراحت می پرداخت. چندی بر این منوال گذشت تا عصر یکی از روزها که پدر در خانه حضور نداشت فرزند از دنیا رفت. مادر با ایمان بدون اینکه خود را ببازد و در مرگ فرزند بی تابی و جزع کند جنازه را به کناری کشید و رویش را پوشاند. شب فرا رسید و ام سلیم برای آنکه خواب و آسایش شوهر خسته اش در آن شب مختل نشود تصمیم گرفت مرگ فرزند را تا صبح از وی پنهان نگاه دارد، ابی طلحه وارد منزل شد و طبق معمول خواست بر بالین فرزند برود ام سلیم منعش نمود و گفت: طفل را به حال خودش بگذار که امشب با سکون و راحتی آرمیده است. این سخن را طوری ادا کرد که شوهر، آن را مژده‌ی تخفیف بیماری تلقی نمود و مطمئن شد که مرض فرزندش کاهش یافته و هم اکنون بدون التهاب خوابیده است.

رفتار ام سلیم آنقدر جالب و اطمینان بخش بود که شوهر در آن شب با وی درآمیخت. چون صبح فرا رسید ام سلیم

گفت: ای طلحه! اگر کسانی به بعضی از همسایگان خود چیزی را به عاریه بدهند و آنان مددتی از آن بهره‌مند باشند اماً موقعی که صاحبان مال، عاریه‌ی خود را طلب کنند عاریه‌یداران شک بیارند که چرا متعاریتی را پس می‌گیرند به نظر تو حال این قبیل اشخاص چگونه است؟ ابی طلحه جواب داد: اینان دیوانگانند. امّ سلیم گفت: پس ما نباید از دیوانگان باشیم، خداوند امانت خود را پس گرفت و فرزندت از دنیا رفت، در این مصیبت صبر کن. تسلیم قضای الهی باش و برای تجهیز جنازه اقدام نما.

ابی طلحه حضور رسول اکرم ﷺ شریفیاب شد و جریان امر را به عرض رساند. حضرت از کار زن به شگفت آمد و درباره اش دعا کرد و از پیشگاه الهی برای زن و شوهر در آمیزش آن شب درخواست خیر و برکت نمود.

زن باردار شده بود و فرزند پسری به دنیا آورد و نامش را عبدالله گذاردند. بر اثر مراقبت‌های والدین بالایمان، به شایستگی پرورش یافت و از حسن تربیت برخوردار گردید. پاک زندگی کرد و به پاکی از دنیا رفت. او عبدالله بن ابی طلحه از اصحاب امیر مؤمنان حضرت علی طَلْحَة بود.<sup>۱</sup>

حضرت ایوب ﷺ و ناگواری‌ها

در ملکوت عالم، سخن در این مسأله بود که امروز در روی زمین در محراب عبادت و عرصه گاه شُکر بهتر از ایوب

١-الكنى والألقاب «أبي طلحه»،صفحة ١٠٨.

نیست، شب او شب عبادت و روزش روز تعلیم معارف الهیه و دستگیری از مستمندان و دوا کردن درد دردمنان است. ابلیس که در آن زمان از گفتگوی فرشتگان باخبر می شد پس از شنیدن تعریف ایوب از ذکر و بیان عالم ملکوت، تصمیم گرفت در عبادت و حال ایوب ایجاد اخلال کند؛ اما خود را در برابر آن بندهی مخلص حق عاجز دید، از این جهت به حضرت رب العزّه عرضه داشت: ایوب از روی میل و اراده به عبادت اشتغال ندارد، بلکه به خاطر آن ثروت و مکنت و اعتباری است که به او مرحمت کرده‌ای و این عبادت به طمع حفظ ثروت و دامها و کشتزارها وزن و فرزند اوست، البته این همه نعمت به دست شخصی چون ایوب اقتضای این همه عبادت و شکرگزاری را دارد، او در وحشت است که نعمتها از او سلب شود بنابراین عبادتش از روی میل و طمع است نه اخلاص و ارادت.

خداؤند به ابلیس فرمود: عبادت بندهی من از روی خلوص و عشق به من است و هیچکدام از این نعمت‌ها محرك او در عبادت و بندگی نیست. ثروت و مکنت، دام و دامداری، کشت و کشاورزی، غلامان و کارگران، همه و همه از ایوب گرفته شد، چون خبر از بین رفتن این همه نعمت به او رسید گفت: امانتی نزد من بود به صاحب‌ش برگشت. بعد از آن، فرزندانش در حادثه‌ای سخت و سهمگین جان دادند، چون خبر به او رسید گفت: حمد می کنم خدای را به هنگامی که اولاد عنایت کرد و هنگامی که از من گرفت. سپس سلامتی

بدنش از وی سلب شد آن مرد الهی به جرگه‌ی بیماران و زمین گیران پیوست؛ اما به ایمان و عشقش نسبت به خالق خود افزوده شد و شکر و شکرگزاریش اضافه گشت. مدت‌ها بر این برنامه‌ی عجیب گذشت و او با تواضع و فروتنی و خضوع و خشوع به درگاه خدا عرضه داشت:

...أَنِّي مَسْنَى الْضُّرُّ وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١﴾  
فَاسْتَجِبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٌّ وَ آتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَ  
إِنَّهُمْ مَعْهُمْ رَحْمَةٌ مِنْ عِنْدِنَا وَ ذِكْرُهُ لِلْعَابِدِينَ.

پروردگارا مرا بیماری و رنج سخت رسیده تو بر بندگانت از همه مهربانتری، پس ما دعای وی را مستجاب کردیم و درد و رنجش را برطرف ساختیم و به لطف و رحمت خود اهل و فرزندانش را با عده‌ای دیگر مثل آنها به او عطا نمودیم تا برای اهل عبادت تذکر باشد.

او سال‌ها دچار سخت‌ترین مشکلات بود و این مشکلات و سختی‌ها در ایمان و اخلاقش وی را آبدیده‌تر کرد، آنگاه که از امتحان الهی سرفراز بیرون آمد خداوند مهربان گره از مشکلاتش گشود و وی را به نعمت بیشتر و عنایت برتر مخصوص گردانید.

صبر شکفت سید ابوالحسن اصفهانی  
یکی از صفات بر جسته‌ی مرحوم آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی صبر و برداری حیرت‌انگیز اوست. از مرحوم آیت الله

سید مصطفی خمینی نقل شده که ایشان گفته بود: من کسی را  
صبورتر از مرحوم سید ابوالحسن اصفهانی نمی‌شناسم؛ زیرا که  
آن مرجع عالیقدر تشیع در بحبوحه‌ی مبارزاتش علیه سیاست  
انگلستان در یک روز پر همه‌مه به نماز می‌ایستد و در پشت  
سر او آیت الله زاده‌ی اصفهانی، مرحوم سید حسن شهید  
می‌ایستد و پشت سر آنها هزاران تن از مسلمانان که روزی سه  
مرتبه به امام آزاده‌ی خود اقتدا می‌کردند به نماز ایستادند. در  
دوّمین رکعت نماز در حال سجده بود که ناگهان فریادی بلند  
شده، سید حسن، فرزند آقا را کشتند و بلا فاصله صفحه‌های نماز  
از هم پاشید، ولی آیت الله اصفهانی همچنان نماز را ادامه داده  
و آن را به پایان رسانید و آنگاه سر برگردانیده و با منظره‌ی  
هولناکی رو به رو شد. او دید سر فرزند دلبندش را خائنی گوش  
تا گوش بریده است، فقط سه بار فرمودند: لا اله الا الله و با  
چنان شهامتی با این مصیبت در دننا ک بربخورد فرمودند که  
هرگز دانه‌ی اشکی در سوگ فرزند عزیزش بر گونه‌ی مبارک  
او نغلطید و از همه مهمتر قاتل او را اعفو کرد.<sup>۱</sup>

**قالَ الصَّادِقُ لِيَلِلاً: قَدْ عَجَزَ مَنْ لَمْ يَعْدُ لِكُلِّ بَلَاءٍ صَبِرًا<sup>۲</sup>**

امام صادق علیه السلام فرمود: آن کس که برای هر بلای صبر آماده  
نکرده و تدارک ندیده باشد به عجز و ناتوانی می‌افتد.

۱- مردان علم در میدان عمل، جلد ۱۳، صفحه ۱۳۹.

۲- تحف العقول، صفحه ۲۶۵.

## ارزش معنوی بیماری

قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ مَرِضَ يَوْمًا وَ لَيْلَةً فَلَمْ يَشْكُ إِلَى عُوَادِهِ بَعْثَةُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ إِبْرَاهِيمَ حَلِيلِ الرَّحْمَنِ حَتَّى يَجُوزَ الصَّرَاطَ كَالْبَرِيقِ الْلَّامِعِ.<sup>۱</sup>

رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس یک شبانه روز مريض شود و به عيادت کنندگانش از خدا شکایت نبرد در قیامت با ابراهيم خلیل الرحمن مبعوث می شود و چون برق زودگذر از صراط عبور می کند.

قال الصادق علیه السلام: إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعْدِهِ حَيْرًا عَجَلَ عَقُوبَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَ إِذَا أَرَادَ بِعْدِهِ سُوءً أَمْسَكَ عَلَيْهِ دُنُوبَهُ حَتَّى يُوافِيَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.<sup>۲</sup>

امام صادق علیه السلام فرمود: چون خداوند خوبی بنده‌ای را بخواهد بواسطه‌ی مرض یا گرفتاری و بلا عقوبت گناهانش را در دنیا تلافی می کند و چون بدی عبدي را اراده کند از عقوبت و جریمه‌ی گناهانش در دنیا خودداری کرده تا در قیامت از وی تلافی نماید.

قال الباقر علیه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا نَظَرَ إِلَيْهِ فَإِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ أَتْحَفَهُ مِنْ ثَلَاثَةِ بِواحِدَةٍ: إِمَّا صُدَاعٌ وَ إِمَّا حُمْمٌ وَ إِمَّا رَمَدٌ.<sup>۳</sup>

امام باقر علیه السلام فرمود: زمانی که خداوند بنده‌ای را دوست داشته

۱- بخار الانوار، جلد ۸۱، صفحه ۱۷۶.

۲- همان.

۳- خصال، جلد ۱، صفحه ۱۰.

باید به او نظر می کند و چون به او نظر کند یکی از سه چیز را  
به او تحفه دهد: سردرد، تب، چشم درد.

اصبع بن نباته می گوید: شنیدم امیر المؤمنین علی طیب‌الله  
فرمود: مطلبی را با شما در میان می گذارم که لازم است هر  
مسلمانی آن را حفظ کند، سپس به سوی ما روی آورد و  
گفت: خداوند مؤمنی را در این دنیا عقوبت نکند جز این که از  
عقوبتش در قیامت بگذرد؛ زیرا خداوند حليم‌تر، بزرگوارتر،  
بزرگتر، جواد‌تر و کریم‌تر از آن است که مؤمن را پس از  
عقوبت در دنیا در قیامت هم عقوبت نماید و آنچه را در دنیا از  
عیوب مؤمن بپوشاند و از وی عفو نماید، بزرگوارتر، جواد‌تر و  
کریم‌تر از آن است که در قیامت از وی پرده دری کند و او را  
به عقوبت دچار سازد، اصبع سپس می گوید: امام مسأله‌ی عفو  
حق از بسیاری از گناهان را سه بار با دست مبارکش اشاره  
فرمود و شمرد.<sup>۱</sup>

روزی رسول خدا ﷺ به یارانش فرمود: از رحمت خدا  
دور است هر مالی که پاک و پاکیزه نشد، ملعون است هر  
جسدی که تزکیه به او راه پیدا نکرده، گرچه در هر چهل روز  
یک بار. به حضرت عرضه داشتند یا رسول الله! زکات مال برای  
ما معلوم است، زکات بدن‌ها چیست؟ به آنان پاسخ داد: رسیدن  
آفات به بدن. راوی می گوید: چون مردم این مسأله را شنیدند  
رنگ از صورتشان پرید، حضرت چون رنگ پریده‌ی اصحاب

را دیدند فرمودند: قصد مرا متوجه شدید؟ عرضه داشتند: نه يا رسول الله! فرمود: منظورم از آفات در بدن انسان، وارد آمدن خراش يا افتادن در نکبت يا زمين خوردن يا دچار شدن به مرضی مختصر يا فرو رفتن خار در بدن و هر چه شبيه اينهاست حتى به حرکت آمدن بدون اختيار چشم و شاید منظور پريدين چشم پشت سر هم باشد.<sup>۱</sup>

**قال الامام الرضا علیه السلام: ما سُلِّبَ أَحَدٌ كَرِيمَتَهُ إِلَى عَوْضَةِ اللَّهِ مِنْهُ الْجَنَّةَ.**<sup>۲</sup>

امام رضا علیه السلام فرمود: عضو ارزشمندی از انسان گرفته نمی شود مگر اينکه خداوند به عوض آن بهشت عنایت می کند.

قال رسول الله ﷺ: ما مِنْ مُسْلِمٍ يُبَتَّلِ فِي جَسَدِهِ إِلَّا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَلَائِكَتِهِ: أَكْتُبُوا لِعَبْدِي أَفْضَلَ مَا كَانَ يَعْمَلُ فِي صِحَّتِهِ.<sup>۳</sup>

رسول خدا علیه السلام فرمود: مسلمانی به مرض دچار نمی شود مگر اينکه خداوند عز و جل به ملائكه می فرماید: برای بنده ام بهترین آنجه را که در ايام سلامتی اش عمل می کرد در پرونده اش ثبت کنيد.

قال الامام الرضا علیه السلام: الْمَرْضُ لِلْمُؤْمِنِ تَطْهِيرٌ وَ رَحْمَةٌ وَ لِلْكَافِرِ تَعْذِيبٌ وَ لَعْنَةٌ وَ إِنَّ الْمَرْضَ لَا يَزَالُ

۱-قرب الانساد،صفحه ۴۶.

۲-بحار الانوار جلد ۸۱،صفحه ۱۸۲.

۳-همان،صفحه ۱۸۴.

**بِالْمُؤْمِنِ حَتَّىٰ لَا يَكُونَ عَلَيْهِ ذَنْبٌ.**<sup>۱</sup>

امام رضا علیه السلام فرمود: مرض برای مؤمن پاک کننده از گناه و در  
واقع رحمت الهی است و برای کافر عذاب و لعنت است و به  
حقیقت که مرض با مؤمن هست تا حدی که گناهی بر اونماند.  
**قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: صُدَاعُ لَيْلَةٍ تَحُطُّ كُلَّ خَطِيئَةٍ إِلَّا  
الْكُبَائِرَ.**<sup>۲</sup>

امام صادق علیه السلام فرمود: سر درد یک شب، هر گناهی جز  
گناهان کبیره را از پرونده‌ی انسان پاک می‌سازد.

### ارزش صبر بر مصیبت

جابر بن عبد الله می‌گوید: مردی کرو لال به طرف رسول  
خدا علیه السلام آمد و نزد حضرت ایستاد و سپس با دست اشاره  
کرد، حضرت فرمود: صفحه‌ای به او بدهید تا آنچه می‌خواهد  
بنویسد. بر صفحه نوشته: «اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان  
محمدًا رسول الله». حضرت فرمود: برای او بنویسید که تو را به  
بهشت بشارت باد، مسلمانی نیست که عضو اصلی خود را (زبان  
یا گوش یا دست یا پا) از دست بدهد پس خدا را برابر آنچه به او  
رسیده سپاس گوید و آن را نزد خدا به حساب آورد، مگر  
اینکه خداوند او را از آتش نجات دهد و به بهشت ببرد. سپس  
رسول خدا علیه السلام فرمود: بلا کشیده‌های در دنیا را هر آینه در  
آخرت، درجاتی است که با اعمال خود به آن درجات

۱- بخار الانوار، جلد ۸۱، صفحه ۱۸۴.

۲- همان.

نمی‌رسند، ثوابی که بر بلا کشیده‌های از اهل توحید در قیامت مقرر است به نحوی است که بیننده‌ی آن ثواب می‌گوید: ای کاش بدنم در دنیا در راه خدا با قیچی قطعه قطعه می‌شد تا به چنین بهره‌ای نائل می‌شدم؛ البته ای امّت! من بدانید که خداوند عملی را در اتصال به غیر مکتب اسلام نخواهد پذیرفت.<sup>۱</sup>

قال علی طَلَيْلَةَ: إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدْبُ وَ لِلْمُؤْمِنِ إِمْتِحَانٌ وَ لِلْأَنْبِيَاءِ دَرْجَةٌ وَ لِلْأَوْلِيَاءِ كَرَامَةٌ.<sup>۲</sup>

امیرالمؤمنین علی طَلَيْلَةَ فرمود: به حقیقت، بلا و ناراحتی برای ستمگر ادب و برای مؤمن آزمایش و برای انبیاء درجه و برای اولیاء کرامت و بزرگواری است.

ابی بصیر می‌گوید: خدمت امام باقر طَلَيْلَةَ رسیدم و عرضه داشتم شما وارث رسول خدا هستید؟ فرمود: آری. عرض کردم: رسول خدا وارث علوم انبیاست؟ فرمود: آری. گفتم: شما قدرت دارید مرده را زنده کنید و کور مادرزاد و دارنده‌ی مرض پیسی را علاج کنید؟ فرمود: به اذن خدا آری. سپس فرمود: نزدیک من بیا، دست مبارکش را برجشم و صورتم کشید ناگاه آفتاب و آسمان و زمین و خانه‌ها و هر چه در آن بود دیدم، حضرت فرمود: دوست داری بینا باشی و هر آنچه برای مردم است برای تو باشد و آنچه در قیامت از حساب و کتاب به آنان می‌رسد به تو برسد با به همان حال بازگردی و بهشت بدون زحمت برای تو باشد؟ عرضه داشتم: به همان حال

۱- بخار الانوار، جلد ۸۱، صفحه ۱۹۴.

۲- همان، صفحه ۱۹۸.

برگردم، حضرت دوباره به چشم و صور تم دست کشید و من به همان حال اول برگشتم.<sup>۱</sup>

قال النبی ﷺ: آریع مِنْ كُنُزِ الْجَنَّةِ: كِتْمَانُ الْفَاقَةِ وَ كِتْمَانُ الصَّدَقَةِ وَ كِتْمَانُ الْمُصَبَّةِ وَ كِتْمَانُ الْوَجْعِ.<sup>۲</sup>

رسول خدا ﷺ فرمود: چهار چیز از گنج‌های بهشت است، پنهان داشتن نیاز و فقر، پنهان داشتن صدقه، پنهان داشتن مصیبت و پنهان داشتن درد.

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرماید: بیمار در زندان خدا است و تا زمانی که از بیماری خود نزد عیادت کنندگانش شکایت نکند گناهان او محو می‌شود و هر مؤمنی در بیماری بمیرد شهید مرده و تمام مؤمنان شهیدند و تمام زنان مؤمنه حورا هستند. مؤمن به هر مرگی بمیرد شهید است، سپس آیه‌ی شریفه را تلاوت کردنده که می‌فرماید:<sup>۳</sup> و کسانی که به خدا و رسولان ایمان آورند اینان از جمله‌ی صدیقان و شهدا نزد پروردگارشان هستند.<sup>۴</sup>

رسول خدا ﷺ فرمود: مريض را چهار بهره باشد: قلم از وی بردارند و گناهی بر او ننویسند و فرشتگان مأمور شوند که هر خیراتی که در حال صحّت انجام داده برای او در آن حال بنویسند و بیماری هر عضو او را جستجو کرده اثر گناهان را از آن خارج

۱- بخار الانوار، جلد ۸۱، صفحه‌ی ۲۰۱.

۲- همان، صفحه‌ی ۲۰۸.

۳- همان، صفحه‌ی ۲۱۱.

۴- سوره‌ی حديد، آیه‌ی ۱۹.

کنند، پس اگر در گزند و بمیرد آمرزیده از دنیا رفته باشد و  
چنانچه زنده بماند باز گناهان گذشته اش بخشوده شده است.<sup>۱</sup>

### صبر بر مرض

ابو محمد رقی می گوید: به محضر امام رضا علیهم السلام و  
سلام کردم، جواب سلام را داد و احوال پرسی کرد و با من به  
گفتگو پرداخت تا اینکه به من فرمود:  
يا آبا مُحَمَّدِ مَا ابْتَلَى اللَّهُ عَيْدًا مُؤْمِنًا بِبَلِّةٍ فَصَبَرَ عَلَيْهَا  
إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرٍ شَهِيدٍ.

ای ابو محتج! هر بنده‌ی مؤمنی که خدا او را به بلا بی گرفتار  
نمود و او بر آن تحمل و صبر کرد قطعاً در پیشگاه خدا مانند  
پاداش شهید را خواهد داشت.

من پیش خود گفتم چرا امام علیهم السلام این سخن را فرمود با  
اینکه قبل از سخن از بلا و بیماری در میان نبود، امام علیهم السلام به چه  
تناسبی این جمله را فرمود؟ با امام خدا حافظی کردم و از  
محضرش بیرون آمدم و خود را به همسفران و دوستانم رساندم.  
ناگهان احساس کردم پاهایم درد می کند، شب را به سختی به  
سر آوردم. صبح که شد دیدم پاهایم ورم کرده و پس از مددتی  
ورم شدیدتر شد. به یاد سخن امام افتادم که در مورد صبر بر بلا  
سفرارش کرد و من آن را مناسب ندانستم.

با این وضع به مدینه رسیدم زخم بزرگی در پایم پیدا شد  
و چرک زیاد از آن بیرون آمد آنجنان دشوار بود که امان را از

من گرفت. دریافتم که امام آن سخن را برای چنین پیشامدی  
که برایم رخ می‌دهد فرمود تا با صبر، آرامش خود را حفظ کنم  
و بستری بودن این مرض ده ماه طول کشید. روایت کننده  
گوید: او پس از مدتی سلامتی خود را بازیافت سپس بار دیگر  
مریض شد و به آن مرض مرد.<sup>۱</sup>

قال الصادق علیه السلام: قالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا أَنْزَعُ كَرِيمَتَيِ  
عَبْدِِ فَيَصْبِرُ لِحُكْمِي وَ يَسْلِمُ بِقَضَائِي فَأَرْضَى لَهُ ثَوَابًا  
دُونَ الْجَنَّةِ.<sup>۲</sup>

از امام صادق علیه السلام روایت شده که خداوند فرموده است:  
نمی‌شود دو چشم بنده‌ی خود را بگیرم و او در فرمانم صابر و  
به قضایم تسلیم باشد و من درباره‌اش به پاداشی کمتر از بهشت  
راضی شوم.

مرد نایینایی به حضور پیامبر اکرم ﷺ آمد و گفت: از  
خدا بخواه که قدرت بینایی ام را به من برگرداند. حضرت فرمود:  
اگر بخواهی دعا می‌کنم چشمت بینا گردد ولی اگر می‌خواهی  
در قیامت بی آنکه مورد محاسبه واقع شوی خدا را ملاقات  
کنی به وضع موجود راضی و صابر باش. عرض کرد: ملاقات  
بدون محاسبه را برگزیدم، آنگاه رسول خدا ﷺ فرمود:  
خداوند بزرگتر از این است که در دنیا دو چشم کسی را بگیرد  
سپس در قیامت عذابش نماید.  
مرد نایینا ترجیح داد که باقیمانده‌ی عمر خود را در زندان

۱- بحار الانوار، جلد ۴۹، صفحه ۵۱.

۲- مشکوٰۃ الانوار، صفحه ۲۷۷.

بی چشمی بگذراند، رنج و ناراحتی‌های آن را تحمل کند و تسلیم قضای الهی باشد و در عوض به پاداش او دست یابد، در روز جزا مشمول عفو شود و به سعادت ابدی نائل گردد.<sup>۱</sup>

### اجر عیادت از مريض

عن آیی عصر ﴿الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْعِزُّوْزُ﴾: کانَ فِيمَا نَاجَىٰ بِهِ مُوسَىٰ رَبَّهُ أَنْ قَالَ: يَا رَبِّ أَعْلَمُنِي مَا بَلَغَ مِنْ عِيَادَةِ الْمُرِيْضِ مِنَ الْأَجْرِ؟ قَالَ عَزَّوَ حَلَّ: أُوكِلُ بِهِ مَلَكًا يَعُوْذُهُ فِي قَبْرِهِ إِلَىٰ مَحْسَرِهِ.<sup>۲</sup>

امام باقر علیه السلام فرمود: موسی علیه السلام در مناجاتش به خداوند عرضه داشت: پروردگارا! اجری که عیادت کننده‌ی مریض به آن می‌رسد چیست؟ خداوند فرمود: ملکی را وادر می‌کنم که او را در قبرش تا فرار سیدن محشر عیادت کند.

قالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: وَمَنْ عَادَ مَرِيْضًا فَلَهُ كُلُّ حُطُوْرٍ حَطَاهَا حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَىٰ مَنْزِلِهِ سَبْعُوْنَ أَلْفَ الْفَ حَسَنَةٍ وَ يُمْحَى عَنْهُ سَبْعُوْنَ أَلْفَ الْفَ سَيِّئَةٍ وَ يَرْفَعَ لَهُ سَبْعُوْنَ أَلْفَ الْفِ دَرَجَةٍ وَ كُلُّ بِهِ سَبْعُوْنَ أَلْفَ الْفِ مَلَكٍ يَعُوْذُنَّهُ فِي قَبْرِهِ وَ يَسْتَعْفِرُوْنَ لَهُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.<sup>۳</sup>

رسول خدا علیه السلام فرمود: و هر کس بیماری را عیادت کند به هر قدمی که بر می‌دارد تا به منزلش مراجعت کند هفتاد هزار هزار حسته بر اوست، هفتاد هزار هزار سیّه از او برداشته شود

۱-مشکوکه الانوار،صفحه‌ی ۲۷۷.

۲-بحار الانوار،جلد ۸۱،صفحه‌ی ۲۱۷.

۳-ثواب الاعمال،صفحه‌ی ۲۶۰.

و هفتاد هزار هزار درجه برای او بالا رود و هفتاد هزار هزار  
ملک موکل او شوند تا در قبرش از او عیادت نمایند و تاروز  
قیامت برای او طلب مغفرت کنند.

### علی طیلّا و حجر بن عدی

بین پیروان علی طیلّا افراد ثابت قدمی بودند که با تهدید  
دشمنان از صراط مستقیم دین منحرف نمی شدند و راه حقّ  
علی طیلّا را ترک نمی گفتند. حُجربن عدی یکی از آنان بود،  
زمانی که علی طیلّا بر اثر ضربت ظالمانه عبدالرحمن بن ملجم  
بستری گردید در روز بیستم ماه رمضان جمعی از دوستان و  
اصحاب آن حضرت به عیادت آمدند که حُجربن عدی از  
جمله‌ی آنان بود و برای آنکه تأسّف و تأثیر خود را از بستری  
شدن امام علی طیلّا بیان کند اشعاری که گفته بود را به حضور  
حضرت عرض کرد.

پس از آنکه علی طیلّا او را نگریست و شعرش را شنید به  
وی فرمود: چگونه خواهی بود وقتی تو را به برائت از من  
بخوانند؟ در جواب گفت: ای امیرالمؤمنین! اگر مرا با شمشیر  
قطعه قطعه کنند یا آنکه آتش بیفروزنند و مرا در آن بیفکنند به  
هر دو تن در می‌دهم و هرگز از تو برائت نمی‌جویم. حضرت  
فرمود: ای حجر موفق باشی و خداوند تو را با علاقه‌ای که به  
اهل بیت رسول گرامی داری از پاداش خیر بهره‌مند نماید.  
پس از شهادت علی طیلّا حُجربن عدی و چند نفر از  
یارانش در دوستی آن حضرت ثابت قدم بودند و همه جا در

مقابل مأموران، مراتب علاقه‌ی خود را نسبت به آن حضرت ابراز می‌نمودند. سرانجام معاویه دستور داد آن چند نفر را به زنجیر بینندن و روانه‌ی شام نمایند. این عمل انجام شد و مأموران آن عده را به سوی دمشق حرکت دادند و در نقطه‌ای نزدیک دمشق زندانی نمودند تا به معاویه خبر بدhenد و کسب دستور نمایند. مأموران معاویه به ملاقات آنان آمدند و پیام او را چنین ابلاغ کردند:

ما مأموریت داریم به شما بگوییم که از علی برائت بجویید و او را لعنت کنید؛ اگر به مأموریت ما ترتیب اثر دادید و عمل کردید شما را آزاد می‌کنیم و اگر از تبری جستن و لعن کردن ابا نمودید همه‌ی شما را به قتل می‌رسانیم. این افراد پاکدل و با ایمان گفتند: بارالله! ما هرگز به گفته‌ی اینان ترتیب اثر نمی‌دهیم و به چنین عملی دست نمی‌زنیم. دستور داده شد که قبرهای آنان را حفر کنند و کفن‌های آنان را نیز به آنان بدهند. آن شب تا صبح به آنان مهلت داده شد و اینان به عبادت خدا مشغول بودند، صبح دوباره مأموران پیشنهاد خود را گفتند و آنان چنین پاسخ دادند:

ما دوستدار علی علیه السلام هستیم و تبری می‌جوییم از کسی که از علی تبری می‌جوید. هر یک نفر به دست یک مأمور کشته شد و جمعاً شش نفر از دوستداران علی علیه السلام در آن روز به درجه‌ی شهادت رسیدند و ثبات و استقامت خود را در راه حق و اطاعت از اوامر باری تعالی اثبات نمودند.

## ایمان کامل

اصمیعی وزیر هارون‌الرّشید به شکار رفته بود. وی از قافله عقب ماند و گم شد. او می‌گوید: در این حال خیمه‌ای در وسط بیابان دیدم، تشنه بودم و هوانیز گرم بود. گفتم به این خیمه بروم و استراحت کنم تا قافله برسد. وقتی به طرف خیمه رفتم، زن جوان و با جمالی را دیدم که درون خیمه تنهاست. تا چشم آن زن به من افتاد سلام کرد و گفت: بفرمایید داخل. به داخل خیمه رفتم، آن زن جایی را تعیین کرد و خودش نیز در قسمت دیگری نشست. به او گفتم که مقداری آب به من بدهد. در این حال رنگ او تغییر کرد و گفت: چه کنم که از شوهرم اجازه ندارم؛ اما مقداری شیر برای ناهار خودم کنار گذاشت. ام که می‌توانم آن را به تو بدهم. اصمیعی می‌گوید: شیر را خوردم. آن زن با من حرف نمی‌زد به ناگاه دیدم حالت منقلب شد، نگاه کردم دیدم که سیاهی‌ای از دور می‌آید. زن گفت: شوهرم آمد و آبی را که به من نداده بود با خود برداشت و از خیمه بیرون رفت. من تماشا می‌کردم، پیرمرد سیاه و بدترکیبی آمد و آن زن او را از شتر پیاده کرد، پاها و دست و رویش را شست و با احترام به داخل خیمه آورد. دیدم پیرمرد بسیار بداخلاقی است، او به من چندان اعتنا نکرد و به آن زن خیلی تندي نمود.

اصمیعی می‌گوید: از بس که از اخلاق آن مرد بدم آمد از جا بلند شدم و ترجیح دادم که وسط آفتاب باشم تا درون

خیمه. از خیمه بیرون آمدم، آن مرد اعتنایی به من نکرد، اما آن زن را مشایعت کرد. به او گفت: خانم حیف است که تو با این جوانی و جمال به این پیرمرد دل بسته‌ای! به چه چیز او دلگرمی؟ به پولش، به اخلاقش، به جمالش به چه چیز او؟ یک مرتبه دیدم که رنگ او پرید و گفت: ای اصمی! از تو بعید است من خیال نمی‌کردم تو که وزیر هارون هستی بخواهی نمایم و سخن چینی کنی و محبت شوهرم را از دلم بیرون ببری! سپس گفت: اصمی! می‌دانی چرا این چنین می‌کنم، من از قول پیامبر ﷺ را<sup>علیه السلام</sup> روایتی شنیده‌ام می‌خواهم به آن عمل کنم.

ایشان فرمود:

الْأَيْمَانُ نِصْفُهُ الصَّبْرُ وَ نِصْفُهُ الشُّكْرُ.

نصف ایمان صبر و نصف دیگر آن شکر است.

من باید خدارابه واسطه‌ی اینکه به من جمال داد، جوانی و اخلاق نیک داد شکر کنم و شکرش این است که با شوهرم بسازم تا ایمانم کامل شود. من بر بد اخلاقی شوهرم نیز صبر می‌کنم. دنیا می‌گذرد و من می‌خواهم با ایمان کامل از دنیا بروم.<sup>۱</sup>

### استقامت رهبران الهی

امام صادق علیه السلام یکی از دوستانش فرمود: کسی که صبر کند، مددتی کوتاه صبر می‌کند و به دنبال آن پیروزی است و کسی که بی‌تابی می‌کند مددتی کوتاه بی‌تابی می‌کند و سرانجام آن شکست است. سپس فرمود: بر تو باد به صبر و

شکیبایی در تمام کارها؛ زیرا خداوند بزرگ محمد ﷺ را مبعوث کرد و به او دستور صبر و مدارا داد و فرمود: در مقابل آنچه آنها می‌گویند شکیبایی کن و در صورت لزوم از آنها جدا شو؛ اما نه جدا شدنی که مانع دعوت به سوی حق گردد و نیز فرمود: با استفاده از نیکی‌ها به مقابله با بدی‌ها برخیز که در این هنگام آنها که با تو عداوت و دشمنی دارند همچون دوست گرم و صمیمی خواهند شد و به این مقام جز صابران و جز کسانی که بهره‌ی عظیمی از ایمان دارند نخواهد رسید.

سپس فرمود: پیامبر ﷺ صبر و شکیبایی پیشه کرد تا اینکه انواع تیرهای تهمت را به سوی او پرتاب کردند و مجnoon و ساحرش خواندند و شاعرش نامیدند و در دعوای نبوت تکذیش کردند، سینه‌ی پیامبر از سخنانشان تنگ شد، خداوند این سخن را برابر او نازل کرد: «می‌دانیم که سینه‌ات از سخنان آنها تنگ می‌شود اما تسبیح و حمد پروردگارت را به جای آور و از سجده کنندگان باش» که این عبادت‌ها به تو آرامش می‌بخشد. بار دیگر او را تکذیب کردند و متهم ساختند، او اندوه‌گین شد و خداوند این سخن را برابر او نازل کرد که می‌دانیم سخنان آنها تو را غمگین می‌کند؛ اما بدان هدف آنها تکذیب تو نیست این ظالمان آیات خدا را تکذیب می‌کنند، پیامبرانی که پیش از تو بودند آماج تکذیب قرار گرفتند، اما شکیبایی پیشه کردند آنها آزار شدند و صبر کردند تا یاری ما فرا رسید، پیامبر باز هم شکیبایی کرد تا آنکه از حد گذراندند،

نام خدا را به بدی بر زبان جاری کردند و تکذیب نمودند.

پیامبر ﷺ عرض کرد: خداوند! من در مورد خودم و خاندانم و آبرویم شکیبایی کردم، اما در برابر مقام مقدس تو نمی‌توانم شکیبایی کنم. باز هم خداوند او را امر به صبر کرد و فرمود: در برابر آنچه می‌گویند شکیبا باش.

سپس می‌افزاید: به دنبال آن، پیامبر ﷺ در تمام حالات و در برابر همه مشکلات شکیبا بود و همین سبب شد که خدا او را بشارت دهد که در خاندانش امامان پیدامی شوند و این امامان را نیز توصیه به صبر کرد... اینجا بود که پیامبر ﷺ فرمود:

**الصَّابِرُ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ.**

صبر در برابر ایمان همچون سر است در مقابل تن.

و سرانجام این استقامت و صبر سبب پیروزی او بر مشرکان شد و دستور انتقام گرفتن از آن ستمگران که قابل هدایت نبودند صادر گردید و طومار عمر آنها به دست پیامبر ﷺ و دوستانش در هم نورده شد، این پاداش آنها در دنیا بود علاوه بر پاداش‌هایی که در آخرت برای آنها ذخیره شده است. سپس امام صادق ؑ افزود:

فَمَنْ صَابَرَ وَاحْتَسَبَ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّىٰ يُقَرَّ اللَّهُ لَهُ عَيْنَةٌ فِي أَعْذَائِهِ مَعَ مَا يَدَحِّرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ.<sup>۱</sup>

کسی که شکیبایی کند و آن را به حساب خدا بگذارد از دنیا بیرون نمی‌رود تا خداوند چشمش را با شکست دشمنانش

روشن کند، علاوه بر پاداش‌هایی که برای آخرت او ذخیره خواهد کرد.

## صبر و استقامت بلال

یکی از افراد ثابت‌قدم در راه حق، بلال بن رباح مودّن رسول اکرم ﷺ بود، او در مکه ایمان آورد و راه صواب را پیش گرفت. مشرکین برای اینکه او را از پیروی اسلام باز دارند تصمیم گرفتند آزارش دهند و با شکنجه‌های جانکاه او را از دین حق برگردانند. امیة بن خلف موقع ظهر در هوای گرم او را بر زمین سوزان بطحا به پشت می‌خواباند و دستور می‌داد که سنگ بزرگی روی سینه‌اش قرار دهند و می‌گفت: تو همچنان باید در این وضع بمانی تا بمیری یا به محمد ﷺ کافر شوی و لات و عزّی را پرستش نمایی؛ اما او در این وضع سخت و طاقت‌فرسا همچنان در توحید و اسلام ثابت‌قدم بود و از خداوند یگانه به نام «احد احد» یاد می‌کرد.<sup>۱</sup>

جالب اینکه بلال بعد از رحلت رسول اکرم ﷺ با اوضاع و احوالی که پیش آمد از صراط مستقیم منحرف نشد و همچنان در راه حق و صواب استقامت نمود. روایت شده که بلال از بیعت با ابی‌بکر امتناع ورزید. عمر گردنش را گرفت و به او گفت: ای بلال! این است پاداش تو به ابی‌بکر در مقابل آزاد کردنت که نمی‌آیی تا با او بیعت کنی؟ بلال گفت: اگر ابی‌بکر مرا برای خدا آزاد کرده برای خداوند ترکم گوید و اگر

برای غیر خدا آزادم نموده عِتْقی واقع نشده و من همانند سابق مملوک او هستم و خود را تسلیم وی می کنم؛ اما بیعت، من بیعت نمی کنم با کسی که رسول خدا ﷺ او را خلیفه‌ی خود قرار نداده است و کسی را که پیغمبر به خلافت خود برگزیده بیعتش تاروز قیامت به گردن ما هست. عمر از سخنان بلال به خشم آمد و گفت: بی پدر! دیگر در محیط ما اقامتم منما! بلال به شام سفر کرد و سرانجام در باب الصغیر دمشق از دنیا رفت.<sup>۱</sup>

### ثبتات قدم یاران سیدالشهداء طیلله

امام حسین طیلله پس از ورود به کربلا در مقابل اصحاب خود خطبه‌ای خواند و فرمود: آیا نمی‌بینید که به حق و صواب عمل نمی‌شود و باطل مورد نهی قرار نمی‌گیرد، با وجود وضعی این چنین، فرد با ایمان حق دارد مشتاق مرگ و لقای خداوند باشد. من مرگ را جز سعادت نمی‌بینم و زندگی با این ستمگران در نظرم چیزی جز ملامت و آزردگی نیست. آنگاه زهیر بن قین برخاست و عرضه داشت: یابن رسول الله سخنان را شنیدیم، اگر دنیا برای ما پایدار می‌بود و در آن زندگی جاودان داشتیم قیام با تو را برعیات ابدی دنیا مقدم می‌نمودیم. پس از زهیر بعضی دیگر از اصحاب با ایمان آن حضرت به پا خاستند و سخنانی همانند زهیر گفتند و مراتب استقامت خویش را در راه حق ابراز نمودند که برای همیشه درود و رحمت حق و سلام ملائکه و جن و انس را برای خودم فراهم

نمودند که سلام ما بر آن روح بلند و با استقامتشان باد.<sup>۱</sup>

### صبر آسیه همسر فرعون

بدون شک از پیشگامان صبر در راه عقیده آسیه همسر فرعون و ملکه‌ی مصر است. قلب او با نور خدا روشن و بارور شده بود. مگر می‌تواند عشق خدا را برای همیشه در زیر لایه‌های ترس و واهمه از فرعون کتمان کند، هرگز! پس از مددّتی فرعون متوجه شد که دشمنش موسی در قلب خانه‌ی او نفوذ کرده و با کمند اعتقادیش قلب همسرش را به بند کشیده است، هر چه به همسرش اصرار کرد آبروی ما را حفظ کن و دست ایمان از دامن موسی کوتاه کن فایده نداشت، آخرالامر او را تهدید کرد تا جایی که گفت: تو را می‌کشم، ولی آسیه قهرمان صبر و استقامت همچنان پایداری می‌کرد و دست از ایمانش بر نمی‌داشت، وقتی سخنان فرعون کارگر نیفتاد دستور داد او را به چهار میخ کشیده و سنگ بزرگی بر روی او گذارند، ولی او همچنان مقاوم بود و مضمون آخرین نفس‌های او و زمزمه‌ی نهایی لبان اوین بود که خدایا من وصله‌ی ناهمانگ این دستگاه شاهنشاهی هستم، مرا از دست فرعون و رفتار غیر انسانی او نجات بده و خانه‌ای در نزد خود در بهشت برین برایم مهیا نما و چنین هم شد که در اثر صبر بر ظفر رسید.

صبر و ظفر هر دو دوستان قدیمند  
بر اثر صبر نوبت ظفر آید

۱- مکارم الاخلاق فلسفی، جلد ۳، صفحه ۱۷.

آری برادر! مواطن باش از زنی کمتر نباشی، زنی که  
خداآند متعال وقتی می‌خواهد مصدق این صبر و مقاومت در برابر  
ظالمین را مثال بزند او را به عنوان تمثیل ذکر می‌کند:

وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ  
رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَحَّةِ وَ تَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ  
وَ عَمَّلِهِ وَ تَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ.<sup>۱</sup>

و خداوند برای مؤمنین همسر فرعون را مثال می‌زند زمانی که  
از همسرش بیزاری جست و در برابر ظلم و شرک او مقاومت  
کرد و زیر شکنجه‌ها صبور بود. وی گفت: برو در گار! برای  
من نزد خود در بهشت خانه‌ای بنا کن و مرا از شر فرعون و  
کردارش نجات بده و از قوم ظالمین رهایی ام بخش.

حقیقتاً چه جملات کوتاه و زیبایی در لحظات پایان  
زندگی بر لب داشت! جملاتی که باید درس زندگی تک تک  
زنان و مردان ما باشد، جملاتی که بهانه‌های واهمی را از دست  
تمام کسانی که فشار محیط یا همسر را مجوّزی برای ترک  
اطاعت خدا و تقوا می‌شمرند می‌گیرد، مسلماً زرق و برق و  
جلال و جبروتی برتر از دستگاه فرعون جنایتکار نبود؛ ولی نه  
آن زرق و برق و نه این فشار و شکنجه، آن زن مؤمنه را به زانو  
در نیاورد و همچنان در مسیر رضای خدا گام برداشت تا جان  
خویش را در راه خالق خویش فدا کرد.

---

۱- سوره‌ی تحریم، آیه‌ی ۱۱.

## صبر ابن ابی عمر

محمد ابن ابی عمر یکی از برجستگان عصر خویش و از فقهای نامی و ثروتمندان شیعه به شمار می‌رفت، هارون‌الرّشید خلیفه‌ی مقتدر عباسی او را احضار کرد و نام‌های شیعیان را از او خواست؛ ولی محمد در برابر قدرت فوق العاده هارون ایستادگی کرد و نام‌های برادران خود را بروز نداد، هارون ثروتش را ضبط کرد، محمد استقامت نمود و راز را فاش نکرد، هارون به زندانش افکند ولی نتیجه نداد. آنقدر در زندان ماند که آثار قلمی و تألیفات گرانبهایش (که به نود می‌رسد) در خانه پوسید ولی باز هم فاش نکرد. این پیرمرد را بحسب فرمان هارون از زندان بیرون آوردند و عربیان کردند و هر چه توانستند تازیانه‌اش زدنده ولی او صبر کرده و راز را فاش نکرد.

## یحیی بن ام طویل

یحیی بن ام طویل (از نوادگان نوفل برادر هاشم جدّ رسول خدا) یکی از یاران پنجگانه و فدار امام سجاد علیه السلام بود. در برابر فشار و کشتار حکومت اموی دست از امام علیه السلام نکشید و در ایمان خود استقامت و صبر نمود از مرگ و کشته شدن نترسید. موقعی که قدرت مروانیان به حدّ اعلی رسیده بود در شهر کوفه ایستاد و فریاد کشید: لعنت خدا بر آن کس باد که به علی علیه السلام دشنام دهد. ما از خاندان مروان و آنچه را که آنان عبادت می‌کنند بیزاریم. این سخن یحیی در وقتی بود که تمام پادشاهان مروانی و فرماندارانشان و خطبای متملّق آنها به

امیرالمؤمنین علی علیہ السلام بر منابر دشنام می دادند و بدگویی می کردند و حجّاج که از استانداران مقتدر مروانیان بود قتل‌های دسته جمعی از دوستان امیرالمؤمنین علیہ السلام و یاران آل محمد علیہ السلام به راه انداخته بود.

حجّاج کسی را که کوچکترین نسبتی با امیرالمؤمنین علیہ السلام داشت یا متهم به دوستی آن حضرت بود می گرفت و به زندان می افکند و یا او را با طرز فجیعی به قتل می رسانید؛ ولی یحییٰ با ایمان از حجاج نترسید و مرگ در نظر مردان با ایمان و فداکار ارزشی ندارد، حجاج او را احضار کرد و به دشنام دادن به امیرالمؤمنین علی علیہ السلام امرش نمود، یحییٰ نپذیرفت و به امر او اعتنای نکرد، حجاج دستور داد دسته‌های یحییٰ را بریدند؛ ولی یحییٰ استقامت کرد، فرمان داد پاهای او را بریدند یحییٰ استقامت کرد و خم به ابرو نیاورد و سرانجام او را به قتل رسانید.

### یاران ایشارگر رسول خدا علیه السلام

در یکی از جنگ‌های رسول خدا علیه السلام مجر و حان مسلمان بر زمین گرم افتاده بودند و آفتاب سوزان بر بدن‌های زخمی آنها می تابید. تشنگی، گرمی هوا و سوزش آفتاب همه را تحت فشار قرار داده بود. برای آنها آب آوردند، اوّلی ننوشید و گفت: تا برادر مسلمانم که در کنار من بر زمین افتاده و از تشنگی در تاب و تاب است ننوشد آب نمی نوشم. آب را نزد دوّمی بردند که سوّمی را برابر خود مقدم داشت و همه به همین منوال عمل کردند تا زخمی آخر گفت: محال است که من آب بیاشام و

برادران من پیش از من آب نوشیده باشند، آب رانزد اوّلی  
برگرداندند دیدند از دنیا رفته، نزد دوّمی که بردند جان داده و  
همینطور سوّمی و چهارمی همگی بالب تشنه جان به جان آفرین  
تسلیم کردند، ایشار کردند و بار خود را بر خود مقدّم داشتند،  
استقامت و صبر رسول خدا ﷺ است که عرب غارتگر آن روز  
را بدین مرتبه از علوّ همت و پاکی و جانبازی رساند.

### اهمیت خودداری از سؤال

برای اینکه بدانیم سؤال (درخواست کردن) تا چه حد در  
اسلام مذموم است و چگونه حجاب رحمت خدا می شود به این  
حدیث توجّه فرمایید:

**ضَمِّنَ رَسُولُ اللَّهِ الْكَلِمَاتَ الْعَلِيَّةَ لِقَوْمٍ مِّنَ الْأَنْصَارِ الْجَنَّةَ عَلَى إِلَّا  
يَسْأَلُوا أَحَدًا فَكَانَ الرَّجُلُ مِنْهُمْ يَسْقُطُ سَوْطَهُ وَهُوَ عَلَى  
دَائِبَتِهِ فَنَزَلَ حَتَّى يَتَنَاوِلَهُ كَرَاهِيَّةً أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا شَيْئًا!**

رسول اکرم ﷺ برای قومی از انصار بهشت راضمات نموده به  
این شرط که در زندگی از احدهی چیزی را درخواست نمایند؛  
برای رعایت این شرط گاهی یک نفر از آنان بر مرکب خود  
سوار بود و شلاقش به زمین می افتاد ولی برای آنکه از کسی  
درخواست ننماید پیاده می شد و شلاق خود را بر می داشت.  
نتیجه آنکه سؤال از غیر خداوند در اسلام ناپسند است و  
افراد با ایمان برای حفظ عزّت اسلامی خود باید از این کار  
پرهیزند و خویشن را تحقیر نمایند. امام سجاد علیه السلام در دعای

مکارم الاخلاق عرض می‌دارد:  
وَ أَسْأَلُكَ عِنْدَ الْحَاجَةِ.

بارالها آنچنانم قرار ده که حوائج خود را فقط به تو بگوییم و  
قضای آنها را فقط از تو درخواست نمایم.

### عکس العمل شدید نفسانی

فقر و تهی دستی از جمله‌ی عواملی است که می‌تواند  
موجب انفعال شدید نفسانی شود و آدمی را دچار احساس ذلت  
و حقارت نماید. کسی که فاقد حدّاقل معاش است و به قدر  
مصارف روزانه‌ی خود وزن و فرزندان خویش پول در اختیار  
ندارد قطعاً از نظر روحی و معنوی گرفتار مصیبت سنگینی  
است و با عوارضی جانکاه و طاقت‌فرسا مواجه است.

امام علی علیه السلام ضمن حدیثی پاره‌ای از آن عوارض را برابر  
فرزند گرامیش حضرت مجتبی علیه السلام شرح داده است و  
می‌فرماید: کسی که فاقد قوت روزانه است خطایای بسیار دارد.  
فرزندم! فقیر در نظر مردم حقیر است، سخن‌ش به درستی شنیده  
نمی‌شود و مقامش ناشناخته است، اگر راستگو باشد  
دروغگوییش می‌خواند و اگر زاهد و بی‌اعتنای به دنیا باشد  
جا هلش می‌نامند. فرزندم! آن کس که به فقر مبتلا می‌شود  
دچار چهار خصلت خواهد شد: یقینش ضعیف می‌گردد،  
عقلش به نقصان می‌گراید، دینش رقیق (کم مایه) می‌شود و در  
مواجهه با مردم حیایش تقلیل می‌یابد و در پایان امام علیه السلام فرمود:

پناه می‌بریم به خدا از فقر و تهی دستی.<sup>۱</sup>

### صبر آل یاسر

در آغاز اسلام خانواده‌ای کوچک و مستضعف که از چهار نفر تشکیل شده بود به اسلام گرویدند و بطور عجیبی در برابر شکنجه‌های بی‌رحمانه‌ی مشرکان صبر و استقامت نمودند. این چهار نفر عبارت بودن از یاسر و سمية(شوهر و زن) و دو فرزندشان به نام عمّار و عبدالله.

یاسر زیر رگبار شلاق دشمن همچنان ایستاد و از اسلام خارج نشد تا جان سپرد همسرش سمية با اینکه پی‌زن بود تا حدّی که او را عجزوه خوانده‌اند با فریادهای خود در برابر شکنجه‌ی دشمنان صبر نمود سرانجام ابو‌جهل آخرین ضربت را از ناحیه‌ی شکم به او زد و به شهادت رسید. ابو‌جهل علاوه بر آزار بدنسی او را آزار روحی نیز می‌داد و به او که پی‌زن قد خمیده‌ای بود می‌گفت: تو به خاطر خدا به محمد ایمان نیاورده‌ای بلکه شیفته‌ی جمال محمد و عاشق رنگ او شده‌ای. فرزندش عبدالله نیز تحت شکنجه‌ی شدید قرار گرفت ولی استوار ماند فرزند دیگرش عمّار را به بیابان می‌بردند و در برابر تابش آفتاب عریان می‌کردند و زره آهنین بر تن نیم سوخته‌اش می‌نمودند و او را روی ریگ‌های سوزان بیابان مگه همچون پاره‌های آهن گداخته کوره آهنگران بود می‌خواباندند و حلقوهای زره در بدنش فرو می‌رفت و به او می‌گفتند: به

محمد کافر شو و دوبت لات و عزی را پرستش کن و او تسلیم شکنجه گران نمی شد. آثار پاره های آتش آنچنان در بدن عمار اثر کرده بود که پیامبر او را آنگونه دید که گویی بیماری بر صر گرفته و آثار پوستی این بیماری در صورت و بازو وان وجود دارد. پیامبر ﷺ به این خاندان می فرمود: استقامت کنید ای خاندان یاسر، صبر نمایید که قطعاً وعده گاه شما بهشت است.<sup>۱</sup>

قالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَيِّاتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُنَالُ الْمُلْكُ فِيهِ إِلَّا بِالْفَتْلِ وَ التَّجْبِرِ وَ لَا الْغَنَى إِلَّا بِالْعَصْبِ وَ الْبُحْلِ وَ لَا الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّينِ وَ اِتَّبَاعِ الْهُوَى فَمَنْ أَذْرَكَ ذَلِكَ الرَّزْمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَ صَبَرَ عَلَى الْبَعْضَةِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَ صَبَرَ عَلَى الدُّلُّ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزَّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ حَمْسِينَ صِدِيقاً مِمَّنْ صَدَقَ بِي.<sup>۲</sup>

رسول خدا ﷺ فرمود: زمانی برای مردم پیش آید که سلطنت جز به وسیله‌ی کشتن و ستمگری به دست نیاید و ثروت جز با غصب و بخل پیدا نشود و دوستی جز بوسیله‌ی بیرون بردن دین و پیروی هوس به دست نیاید، پس کسی که به آن زمان برسد و بر فقر صبر کند با آنکه بر ثروت توانایی داشته باشد و بر دشمنی مردم صبر کند با آنکه بر دوستی توانا باشد<sup>[۱]</sup> یعنی بتواند از راه از دست دادن دین و پیروی هوس جلب دوستی کند ولی نکند<sup>[۲]</sup> و بر ذلت صبر کند با آنکه بر

۱- یکصد موضوع پانصد داستان، صفحه ۴۸.

۲- اصول کافی، جلد ۳، صفحه ۱۴۴.

عزّت توana باشد، خدا ثواب پنجاه صدّیق از تصدیق کنندگان  
مرا به او عطا فرماید.

### اسلام دین تلاش

اولیای گرامی اسلام آنقدر بر کار کردن مسلمان مصر  
بودند و می خواستند زندگانی آنان با عزّت بگذرد که اگر در  
موقعی افرادی نقص عضوی داشتند باز هم به آنان تأکید  
می کردند که از عضو سالم خود را استفاده کنند و به کار  
اشتغال یابند. در این باره حدیثی از امام صادق علیه السلام منقول است:  
**انَّ رَجُلًا أَتَاهُ فَقَالَ: إِنِّي لَا أُحْسِنُ أَنْ أَعْمَلَ عَمَلًا بِيَدِي  
وَ لَا أُحْسِنُ أَنْ أَتَّبِعَ وَ أَنَا مُحَارِفُ مُحْتَاجٍ، فَقَالَ:  
إِعْمَلْ وَ اخْجُلْ عَلَى رَأْسِكَ وَ اسْتَعْنُ عَنِ النَّاسِ.**<sup>۱</sup>  
مردی به حضور امام صادق علیه السلام و گفت: یابن رسول الله!  
من انسانی هستم که نمی توانم با دستم کار کنم [گویی دستش  
عیوبی داشته که فاقد کار بوده] و سرمایه‌ای هم ندارم که  
تجارت کنم و نیازمند و محتاجم، حضرت دید سرو گردن او  
سالم است، فرمود: کار کن و کالا را با سر خود حمل نما و از  
مردم بی نیاز باش.

**قالَ عَلَى عَلِيٍّ: إِنْ يَكُنَ الشُّغْلُ مُجْهَدًا فَاتَّصَالُ الْفَرَاغِ  
مَفْسَدَةً.<sup>۲</sup>**

امام علی علیه السلام فرمود: اگر تن دادن به شغل، مایه‌ی زحمت و

۱- محجة البيضا، جلد ۳، صفحه ۱۴۳.

۲- ارشاد مفید، صفحه ۱۴۱.

تعب است بیکاری دائم نیز باعث نادرستی و فساد است.

### مقاومت پسر هارون الرشید در برابر حرام

هارون الرشید دارای چند فرزند پسر بود که یکی از آنان قاسم مؤتمن نام داشت، او دست از دنیا و ریاست و جاه و جلال شسته و دل به آخرت و پرستش خدا نهاده بود؛ بطوری که هیچ شباهتی از لحاظ لباس و پوشاك و وضع ظاهری با پسران سلاطین دیگر نداشت. روزی از جلوی هارون عبور کرد در حالی که یکی از خواص هارون، هنگامی که قاسم را با آن شکل و هیئت مشاهده کرد خنده دید. هارون سبب خنده را پرسید، گفت: ای هارون! این پسر بالباس‌های کهنه و مندرس، شما را در بین مردم مفتضح و رسوا کرده است. هارون در جواب گفت: علت این است که تاکنون ما برای او منصبی معین نکرده‌ایم. آنگاه هارون او را خواست و شروع به نصیحت و موعظه کرد که فرزندم! با این ظاهر ژنده و کهنه‌ی خود ما را در بین مردم شرمنده می‌کنی یا تا حکومت یکی از ولایات را برای تو بنویسم و در آنجا با برخورداری از مقام و درجه‌ی حکومت، خدای را پرستش و عبادت کن.

قاسم گفت: پدر جان! تو را چندین فرزند پسر است، بیا دست از من بردار و مرا نزد دوستان خدا شرمنده مساز. آنقدر هارون اصرار ورزید تا قاسم سکوت نمود. هارون دوباره اشاره کرد که حکومت مصر را به نام او بنویسند و فردا صبح نیز به طرف مصر حرکت کند؛ ولی قاسم شبانه از بغداد به طرف

بصره فرار کرد، صبحگاه مأموران به جستجویش پرداختند ولی او را نیافتد. تا اینکه برخی از افراد از جای پای او فهمیدند که تا کنار دجله آمده است.

عبدالله بصری می‌گوید: دیوار خانه‌ی من خراب شده بود و برای ساختن آن دیوار احتیاج به یک کارگر داشتم؛ به بازار آمدم تا کارگری را پیدا کنم، جوانی را مشاهده کردم که در کنار مسجدی نشسته و قرآن می‌خواند در حالی که بیل و زنبیلی هم جلوی خود گذاشته بود. پرسیدم: جوان آیا کارگری می‌کنی؟ گفت: آری و اصولاً خداوند ما را برای همین خلق کرده که زحمت بکشیم و نان تهیه کنیم. گفتم: پس برخیز و با من بیا. گفت: اول اجرت و مرا تعیین کن. یک درهم اجرت برایش تعیین کردم. از جا برخاست و به خانه رفیم و تا شامگاه به اندازه‌ی دو نفر کار کرد. شب شد و دست از کار کشید. هنگام رفتن خواستم دو درهم به عنوان مزد به او بدهم راضی نشد. گفت: به همان مقداری که قرار گذاشتیم بیشتر نمی‌گیرم. اجرت خود را گرفت و رفت. فردا صبح نیز دوباره به همان جایی رفتم که روز گذشته رفته بودم تا او را بیاورم، ولی در آنجانبود. از کسی پرسیدم گفت: او فقط روزهای شنبه کار می‌کند و بقیه‌ی هفته را به عبادت و پرستش خدای بزرگ می‌گذراند. تا شنبه‌ی دیگر صبر کردم او را در همان مکان یافتم و برای انجام کار به خانه بردم. مشغول کار شد و مقدار زیادی کار کرد تا هنگام نماز ظهر فرا رسید، در این حال دست

و پای خود را شست و وضو گرفت و به نماز مشغول شد. بعد از خواندن نماز به سر کار خود بازگشت و تا غروب آفتاب کار کرد. شامگاه اجرت خود را گرفت و از خانه بیرون شد.

چون کار ساختمان دیوار تمام نشده بود شنبه‌ی دیگر به دنبالش رفتم ولی این بار نیز او را پیدا نکردم. پس از جستجو گفتند دو سه روز است که مریض شده است. از محل او سؤال کردم مرا به خرابه‌ای راهنمایی کردند. بالاخره پس از پیدا کردن او بر سر بالینش رفتم و سرش را بر دامن گرفتم، همین که چشم خود را باز کرد پرسید: تو کیستی؟ گفتم: همان کسی که دو روز برایش کار کردی، من عبدالله بصری هستم. گفت: تو را شناختم آیا تو هم می خواهی مرا بشناسی؟ گفتم: آری. گفت: من قاسم پسر هارون الرشیدم. تا این حرف را شنیدم بدنم به لرزه افتاد به خاطر اینکه اگر هارون بفهد که من پسر او را به عنوان کارگر ساده به کار وا داشته‌ام با من چه خواهد کرد؟ قاسم فهمید که من ترسیده‌ام گفت: عبدالله! هراس نداشته باش، زیرا تاکنون کسی در این شهر مرا نشناخته، اکنون هم اگر آثار مرگ را در خود نمی‌دیدم نام را نمی‌گفتم؛ اما ای عبدالله! من از تو خواهشی دارم و آن این است که وقتی از دنیا رفتم این بیل و زبیل را به کسی بده که برايم قبر بکند و این قرآن کریم را که پیوسته مونس من بوده به شخصی بسپار که بخواند و با او انس بگیرد. انگشت‌تری را از انگشت خود بیرون کرد و گفت:

عبدالله! به بغداد می‌روی و پدرم هارون روزهای دوشنبه

ملاقات دارد و هر کسی که بخواهد می‌تواند با او ملاقات کند، آن روز داخل می‌شود و انگشترا در مقابلش می‌گذاری. او انگشترا می‌شناسد؛ چون خودش به من داده و به او می‌گویی پسرت قاسم در بصره از دنیا رفت و وصیت و سفارش کرد که این انگشترا را برای شما بیاورم و گفت: به شما بگویم که پدر! جرأت تو در جمع آوری مال مردم زیاد است این انگشترا را هم بر آن اموال سرشار اضافه کن که مرا طاقت حساب و کتاب روز قیامت نیست.

در این هنگام ناگاه قاسم خواست حرکت کند ولی هر چه کرد نتوانست از جای خود برخیزد. برای بار دوم خود را حرکت داد ولی باز نتوانست. به من گفت: عبدالله بصری! بازویم را بگیر و مرا حرکت ده که مولایم علی بن ابیطالب طیللا آمده است. تا او را حرکت دادم روحش از آشیانه‌ی بدن پرواز کرد، گویا چراغی بود که برای همیشه خاموش شد.<sup>۱</sup>

تقدم مستمندان آل محمد طیللا بر شهیدان در بهشت در حدیث دارد خداوند در روز قیامت، شهداًی که برای برافراشتن پرچم دین و توسعه‌ی حق و حقیقت شربت شهادت نوشیده‌اند به داخل شدن به بهشت امر می‌نماید. همین که وارد شدند عده‌ای را ببیند که قبل از آنان در مقام ارجمندی جای گرفته‌اند. عرض می‌کنند: خدا یا ما فرزندان خود را یتیم کردیم و جان را فدای راه تو نمودیم اینان به واسطه‌ی چه عملی پیش

از ما وارد بهشت شده‌اند؟ خطاب می‌رسد: اینان مستمندان و تنگستان آل محمد ﷺ هستند. شما در تمام عمر یک بار با شمشیر کفار شهید شدید در صورتی که اینان روزی صد بار به تیغ ابتلا و تیر امتحان کشته می‌شدند و هرگز مقام و مرتبه‌ی شهادت به مقام اینان نمی‌رسد.<sup>۱</sup>

خلاصه انسان با صبر واستقامت و تکیه بر ایمان و امداد الهی به هر مقامی که بخواهد می‌تواند نائل شود و خداوندمی فرماید:

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا.<sup>۲</sup>

حتماً با هر سختی آسانی وجود دارد.

البته در آیه‌ی شریفه نکته‌ای است که خداوند سبحان نفرمود: «ثُمَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» چرا که همراه هر سختی آسانی وجود دارد و با هر سختی آسانی هست.

### صبر از نظر درجات

صبر از نظر درجات و مراتب نیز بر سه قسم است: صبر توده‌ی مردم که در اوایل سیر و سلوکند، صبر سالکان که در نیمه راه‌ند و صبر واصلان که به مقصد رسیده‌اند.

مرتبه‌ی ضعیف، صبری است که انسان چه در طاعت چه در معصیت و مصیبت زبان به شکایت نمی‌گشاید و اعضا و جوارحش را از کارهای نامشروع باز می‌دارد، اما قلبش مضطرب است و می‌تپد. از این مرتبه بالاتر صبر کسی است که

۱- خلاصة المنهج، تفسیر سوره‌ی زمر.

۲- سوره‌ی انتراوح، آیه‌ی ۶.

چه در طاعت، چه در مصیبت و چه در معصیت زاهدانه و عابدانه صبر می کند؛ یعنی صبر می کند تا اجر خود را در قیامت دریافت کند و از دوزخ برهد و یا به بهشت برود. این صبر، صبر بردگان یا سوداگرانه‌ای است که زاهدان و عابدان دارند. در این صورت به عکس صورت پیش قلب نیز مضطرب نیست چنانکه زبان هم شکایت نمی کند و اعضا و جوارح هم کارهای غیر عادی ندارد اما هدف او از این خویشتنداری، رهایی از جهنّم یا رسیدن به بهشت است.

مرتبه‌ی سوم، صبر عارفانه است. عارفان صابرند اما نه برای اینکه از جهنّم برهند و یا به بهشت برسند گرچه آنان از جهنّم می رهند و به بهشت می رستند ولی هدف آنان صرف پرهیز از جهنّم یا وصول به بهشت نیست بلکه تأمین رضای الهی است. خدای سبحان درباره‌ی کسانی که صبرشان زاهدانه و عابدانه است می فرماید:

إِنَّمَا يُؤْفَى الصَّابِرُونَ أَجْرُهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ.<sup>۱</sup>

... خدا برای صابران اجر و مزدی فراهم کرده است که به حساب متعارف در نمی آید.

بنابراین از این آیه استفاده می شود که آنان اجیرانه صبر می کنند اما برای عارفان صبری است که قرآن با بشارت از آن یاد کرده و می فرماید:

وَبَشَّرَ الصَّابِرِينَ ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُّصِيبَةٌ﴾ قَالُوا

---

۱- سوره‌ی زمر، آیه‌ی ۱۰.

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَواتُ  
مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ.<sup>۱</sup>

صابران عارف را بشارت دهید اینان کسانی هستند که اگر رخداد ناگواری برایشان پیش آید می‌گویند: همه‌ی هستی و کمالات ما از خداست و همه‌ی نیز به سوی او بر می‌گردیم.

عارف صبر می‌کند زیرا خود را مالک چیزی نمی‌داند، بلکه می‌گوید آنچه نزد ماست امانت دوست است و آن را از ما می‌ستاند. بنابراین روزی که آن امانت در دست ما بود به آن دل نبسته بودیم و امروز که آن را از دست داده‌ایم نیز در فراقش نمی‌نالیم و به همین جهت خدا به این گروه بشارت می‌دهد و صلووات می‌فرستد گرچه طبق آیه‌ی ۴۳ سوره‌ی احزاب خداوند بر همه‌ی مؤمنان صلووات می‌فرستد ولی برای صابران درود مخصوص نثار می‌کند و گرچه این آیه درباره‌ی صبر بر مصیبت است ولی این به صورت تمثیل است نه تعیین؛ یعنی صبر عارفان اختصاص به حال مصیبت ندارد بلکه صبر در موقع اطاعت و معصیت نیز چنین است. پس اگر کسی دشواری جهاد، روزه‌داری، شب زنده‌داری و نماز شب یا نماز صبح را از باب «اَللَّهُ وَاَنَا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ» تحمل کند قرآن او را بشارت می‌دهد و آنگاه خداوند صلووات مخصوصش را بر او نازل می‌کند.

### با عجله روزی خود را حرام کرد

روزی امیرالمؤمنین علی طَلَقَةً داخل مسجد شد و به

<sup>۱</sup>-سوره‌ی بقره، آیات ۱۵۵ تا ۱۵۷.

شخصی فرمود: استر مرا بگیر و نگهدار تا من برگردم. همین که ایشان وارد مسجد شد مرد لجام استر را برداشت و رفت. امام علی‌الله‌عاصی پس از پایان کار خود بیرون آمد و دو درهم در دست داشت و می‌خواست به آن مرد بدهد، دید استر ایستاده و لجام بر سر او نیست، دو درهم را به غلام خود داد تا از بازار لجام خریداری کند، غلام در بازار همان شخص را دید که لجام را به دو درهم فروخته بود. آن را خرید و خدمت حضرت آورد.

علی علی‌الله‌عاصی فرمود: بنده به واسطه‌ی عجله و ترک صبر، روزی خود را حرام می‌کند و بیشتر از آنچه مقدّر شده به او نخواهد رسید.<sup>۱</sup>

امیرالمؤمنین علی علی‌الله‌عاصی فرمایند: شکیبایی بر دو گونه است: یکی در هنگام مصیبت البته نیکو و پسندیده است اما بهتر از این شکیبایی و خودداری است هنگام روبه رو شدن با عمل حرامی. به یاد خدا بودن نیز دو قسم است: یکی موقع پیشامد ناگوار از این نیکوتر یاد آوردن خداست در هنگام عمل حرام که همین یادآوری مانع از انجام عمل بد می‌شود.<sup>۲</sup>

و همچنین می‌فرمایند: صبر بر دو قسم است یکی شکیبایی نسبت به کار حرامی که دوست داری آن را، دیگر صبر بر پیشامد ناگواری که بی میلی نسبت به آن. سپس فرمود: دوست محمد علی‌الله‌عاصی کسی است که فرمانبرداری خدا کند اگر چه خویشاوند او نباشد و دشمن محمد علی‌الله‌عاصی کسی است که

۱- زهرالربيع.

۲- سفينة البحار، جلد ۲، صفحه ۶.

نافرمانی خدا کند اگر چه خویشاوند پیغمبر باشد.<sup>۱</sup>

### صبر امام زین العابدین طیلله

یکی از بستگان امام سجاد طیلله خدمت آن جناب آمده ایشان را دشنام داد. حضرت در جواب او چیزی نفرمود، بعد از رفتن به اصحاب روی نموده فرمود شنید ید چه گفت: اینک مایلم با من بباید تا پیش او برویم، جواب مرا نیز بشنوید. اصحاب عرض کردند: حاضریم، ما میل داشتیم همانجا جوابش را بدھی. امام طیلله نعلین خود را برداشت و حرکت کرد، در بین راه این آیه را می خواند:

**...وَ الْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَ الْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَ اللَّهُ**

**يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ.**<sup>۲</sup>

راوی می گوید از خواندن این آیه فهمیدیم به او چیزی نخواهد گفت. رسیدیم به منزل آن مرد، او را صدا زد و فرمود بگویید: علی بن الحسین است. همین که آن شخص فهمید امام آمده بیرون آمد و خود را آماده مقابله کرد، شک نداشت که آمدن حضرت برای پاسخ دادن به جسارت‌های اوست. چشم امام که به او افتاد فرمود: برادر! آمده پیش من چنین سخنانی گفتی اگر آن زشتی‌ها که شمردی در من هست از خدا می خواهم مرا بیامرزد اگر نیست خداوند تو را بیامرزد.

راوی گفت: همین که سخن حضرت را شنید پیش آمده

۱- وسائل، کتاب جهاد، صفحه ۵۰۰.

۲- سوره آل عمران، آیه ۱۳۴.

پیشانی آن حضرت را بوسید و گفت: آنچه من عرض کردم در شما نیست به اینگونه نسبت‌ها من شایسته‌ترم.

قال الباقر عليه السلام: إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْضَبُ حَتَّىٰ مَا يَرْضِي أَبَدًا وَ  
يَدْخُلُ بِذلِكَ النَّارَ فَإِيمَارَجُلٌ عَضَبٌ وَهُوَ قَائِمٌ فَلَيُجْلِسَ  
فَإِنَّهُ سَيُدْهَبُ عَنْهُ رُجْزُ الشَّيْطَانِ وَإِنْ كَانَ جَالِسًا فَلَيُقْمَ وَ  
إِيمَارَجُلٌ عَضَبٌ عَلَىٰ ذِي رَحْمَةٍ فَلَيُقْمَ إِلَيْهِ وَلَيُدْنُ مِنْهُ  
وَلَيُمْسِئُهُ فَإِنَّ الرَّحْمَمِ إِذَا مَسَتِ الرَّحْمَمَ سَكَنَتْ.<sup>۱</sup>

امام باقر عليه السلام فرمود: گاهی مرد خشمگین می‌شود بطوری که دیگر خشنود نمی‌گردد با همین کار داخل آتش می‌شود، پس هر کس خشمگین شد اگر ایستاده است بنشیند و اگر نشسته است حرکت کند، اگر بر خوبشاوند خود خشمناک شد پیش او برود و او را در آغوش یا دستش را در دست بگیرد خشمش فرو می‌نشیند. زیرا احساسات خوبشاوندی در این هنگام غصب را فرو می‌نشاند.

### بودزجمهر

در بعضی تواریخ آمده است که انوширوان نسبت به بودزجمهر خشمگین شد. دستور داد او را در اتاق تاریکی زندانی کنند. چندین روز گذشت، انوширوان کسی را فرستاد تا از وضع و حال او جویا شود. فرستاده‌ی انوширوان از بودزجمهر در حالی که او خوشحال و مطمئن بود پرسید: چگونه در این حالت که سخت در مضيقه‌ای فارغ‌البال

می باشی؟ بوذرجمهر گفت: من همه روزه از معجونی که از شش ماهه ترکیب شده است استفاده می کنم و این معجون همانگونه که می بینید مرا سر حال آورده است. فرستاده پرسید: ممکن است این معجون را به ما معروفی کنی تا در مشکلات به آن پناه ببریم؟ بوذرجمهر در جواب گفت: ماده‌ی اول: توکل بر خداست. ماده‌ی دوم: آنچه مقدّر است خواه و ناخواه رخ می دهد و بی تابی در برابر آن مشکلی را حل نخواهد کرد. ماده‌ی سوم: صبر و شکیباًی بهترین چیزی است که در آزمون‌های الهی به کمک انسان می‌شتابد. ماده‌ی چهارم: اگر صبر نکنم چه کنم؟ بنابرین با جزع خود را هلاک ننمایم. ماده‌ی پنجم: از مشکلی که من دارم مصائب مشکلتی نیز وجود دارد پس خدا را شکر که در آنها گرفتار نشدم. ماده‌ی ششم: ستون به ستون فرج است. این سخن که به انوشهروان رسید او را آزاد و گرامی داشت.<sup>۱</sup>

### مخالفت عابد با نفس

رسول اکرم ﷺ فرمود: در میان بنی اسرائیل عابدی زیبا و خوش سیما بود، زندگی خود را به وسیله‌ی درست کردن زنبیل از برگ خرما می‌گذرانید. روزی از در خانه‌ی پادشاه می‌گذشت. کنیز خانم پادشاه او را دید. وارد قصر شد و حکایتی از زیبایی و جمال عابد برای خانم تعریف کرد. گفت: به وسیله‌ای او را داخل قصر کن. همین که عابد داخل قصر شد

---

۱-سفینة البحار، واژه‌ی صبر.

چشم همسر سلطان که به او افتاد از حسن و جمالش در شگفت شد، درخواست آمیزش کرد ولی عابد امتناع ورزید. زن دستور داد درهای قصر را بینندن. به او گفت: غیر ممکن است باید از تو کام بگیرم و تو نیز از من بهره بری. عابد چون راه چاره را مسدود دید پرسید: بالای قصر شما محلی نیست که در آنجا وضو بگیرم؟ زن به کنیز گفت: ظرف آبی بالای قصر ببیر تا هر چه می خواهد انجام دهد. عابد بر فراز قصر رفت در آنجا با خود گفت: ای نفس مدد چندین سال عبادت را که روز و شب مشغول بودی به یک عمل ناچیز می خواهی تباه کنی؛ اکنون خود را از این بام به زیر انداز، بمیری بهتر از آن است که این کار را انجام دهی. نزدیک بام رفت دید قصر مرتفعی است و هیچ دستاویزی نیست که خود را به آن بیاویزد تا به زمین برسد.

رسول اکرم ﷺ فرمود: همین که خود را آماده‌ی انداختن نمود به جریل امر شد که فوراً به زمین برو بنده‌ی ما را که از ترس معصیت قصد کشتن خود را دارد، به بال خود دریاب تا آزرده نشود. عابد را در راه چون پدری مهربان گرفت و به زمین گذاشت. از قصر که فرود آمد به منزل خود برگشت، زنبیل‌ها یش در همان خانه ماند. زنش پرسید پول زنبیل‌ها را چه کردی؟ گفت: امروز چیزی عاید نشد. گفت: امشب با چه افطار کنیم؟ عابد جواب داد: باید با گرسنگی صبر کنیم ولی تو تنور را روشن کن تا همسایگان متوجه نشوند ما نان تهیه

نکرده‌ایم، زیرا ایشان به فکر ما خواهند افتاد. زن تنور را روشن کرد با مرد خود شروع به صحبت نمود، در این بین یکی از زنان همسایه برای بردن آتش وارد شد و به مقدار لازم آتش برداشت در موقع رفتن گفت: شما گرم صحبت نشسته‌اید نان‌هایتان در تنور نزدیک است بسوزد. زن نزدیک تنور آمد دید نان آماده‌ای بر اطراف تنور است نان‌ها را جدا کرده پیش شوهر آورد به او گفت: تو در پیش خدا منزلتی داری که برایت نان آماده می‌شود از خداوند بخواه بقیه‌ی عمر، ما را از بدبختی و ذلت نجات دهد. عابد گفت: صبر بر همین زندگی بهتر است.<sup>۱</sup>

### عابد و سوزانیدن دست

امام باقر علی‌الله‌فرمود: زنی هرزه با چند نفر از جوانان بنی اسرائیل مصادف شد. با قیافه‌ی به ظاهر آراسته‌ی خود آنها را فریب داد. یکی از آن جوانان به دیگری گفت: اگر فلان عابد هم این زن را ببیند فریفته‌اش خواهد شد. زن آلوده این سخن را شنید و گفت: به خدا سوگند! تا او را فریم به خانه بر نمی‌گردم. هنگام شب به محل عابد رفت در را کویید. گفت: زنی بی پناهم، امشب مرا در خانه‌ی خود جای ده. عابد امتناع ورزید. زن گفت: چند نفر جوان مرا تعقیب می‌کنند اگر راهم ندهی آنها برسند از چنگشان خلاصی نخواهم داشت. عابد این حرف را که شنید به او اجازه‌ی ورود داد. همین که داخل خانه شد لباس از تن خود بیرون کرد و قامت دلربای خویش را در

مقابل او جلوه داد. چشم عابد که به پیکر زیبا و اندام دلفریب او افتاد چنان تحت تأثیر قرار گرفت که بی اختیار دست خود را بر اندامش نهاد. در این موقع ناگاه به خود آمده متوجه شد چه از او سر زده، دیگی بر سر بار داشت برای تهیه‌ی غذا زیر آن آتشی افروخته بود. جلو رفت دست خود را بر آتش نهاد. زن پرسید: این چه کاری است که از تو سر می‌زنند؟ جواب داد: دست من خودسرانه کاری کرد، او را کیفر می‌دهم.

از دیدن این وضع، زن طاقت نیاورد و از خانه‌ی او خارج شد. در بین راه به عده‌ای از بنی اسرائیل برخورد و گفت: فلان عابد را دریابید که خود را در آتش می‌سوزاند. وقتی آمدند مقداری از دست او را سوخته یافتند.<sup>۱</sup>

قالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلِيًّا: إِحْذِرُوا أَهْوَانَكُمْ كَمَا تَحْذَرُونَ  
أَعْدَائِكُمْ فَإِيْسَ شَيْءٌ أَعْدَى لِلرِّجَالِ مِنْ اِتَّبَاعِ أَهْوَانِهِمْ  
وَ حَسَائِدِ الْسِّتَّةِمْ.<sup>۲</sup>

امام صادق علیه السلام فرمود: بترسید از خواهش‌های دل همانطوری که از دشمنانتان می‌ترسید زیرا دشمنی برای مردان بدتر از پیروی نفس و گفتار بیهوده درباره‌ی دیگران نیست.

و همچنین فرمودند: دشوارترین چیزی که خدا واجب کرده بر بندگانش ذکر و یادآوری پروردگار است. سپس فرمود: منظور از ذکر، گفتن سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر نیست؛ گرچه آن نیز ذکر خدادست ولی یادآوری

۱- بحار الانوار، جلد ۱۴، صفحه ۴۹۲، چاپ آخرندي.

۲- سفينة البحار، لفظ هوی.

از خدا در مورد چیزهای حلال و هنگام چیزهای حرام. اگر با واجبی از واجبات روبرو شد خدا را به یاد آورد آن عمل را انجام دهد اگر به کار معصیتی دچار گردید باز نیز با ذکر خدا آن عمل را ترک کند.<sup>۱</sup>

**قال الصادق علیه السلام: مَنْ مَلِكَ نَفْسَهُ إِذَا رَغَبَ وَ إِذَا رَهِبَ وَ إِذَا أَشْتَهَىٰ وَ إِذَا غَضِبَ وَ إِذَا رَضِيَ حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ.**<sup>۲</sup>

اما صادق علیه السلام فرمود: هر کس نفس خوبیش را در اختیار داشته باشد هنگام میل به معصیت یا ترس از یک اطاعت و بندگی یا هنگامی که خواستار چیز نامشروع از خوراکی شدو هرگاه خشمگین یا خشنود گردید. در تمام این موارد لجام نفس را در اختیار بگیرد خداوند کالبد چنین شخصی را بر جهتم حرام می گردداند [منظور از خشمگینی و خشنودی این است که در حال غضب لجام نفس را بتواند بگیرد و در حال رضایت از شخصی این خشنود بودن او را وادر به کار خلاف رضای خدا نکند].

## اسلام و تلاش معاش

اسلام دین شرف و فضیلت و آیین عزّت نفس و حریت است. کسی که می خواهد مسلمان واقعی باشد و بطور کامل از تعالیم اسلام بپروری کند باید از هر نوع پستی و حقارت بپرهیزد و آزادگی خود را با هیچ چیز معامله نکند. نقل می کنند که امام

۱- مستدرک الوسائل، جلد ۲، صفحه ۳۰۲.

۲- قسمت دوم از جلد ۱۵ بحار، صفحه ۲۰۲.

امیرالمؤمنین علی طیلّا از مقابل دکان قصابی می گذشت، مرد قصاب که گوشت فربهی داشت به حضرت گفت: از این گوشت پروار بخرید، امام طیلّا فرمود: فعلًا پول ندارم. قصاب گفت: نسیه می دهم و برای دریافت قیمت آن صبر می کنم. امام طیلّا فرمود: به جای صبر تو، من در خوردن گوشت صبر می نمایم.<sup>۱</sup>

### فقر و درجات آن

فقر درجات و مراتبی دارد و گاهی تهی دستی و فقر آنچنان افراد را در مضيقه و تنگنا قرار می دهد که تحمل را از دست می دهند و از خداوند تمثیلی مرگ می کنند و پایان یافتن زندگی را برای خود فوز و سعادت می دانند. در روایات اسلامی مصیت و رنج فقر با تعبیرهای مختلفی بیان شده:

قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ ابْرَاهِيمَ طَلَبَهُ فَقَالَ يَا ابْرَاهِيمُ خَلَقْتَكَ وَابْتَلَيْتَكَ بِنَارٍ نَمْرُودَ. فَلَوْ ابْتَلَيْتَكَ بِالْفَقْرِ وَرَفَعْتَ عَنْكَ الصَّبَرَ مَا تَصْنَعُ؟ قَالَ ابْرَاهِيمُ يَا رَبِّ الْفَقْرِ إِلَيَّ أَشَدُّ مِنْ نَارٍ نَمْرُودَ قَالَ اللَّهُ يُعِزِّتْنِي وَجَلَالِي مَا خَلَقْتُ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَشَدُّ مِنْ الْفَقْرِ.<sup>۲</sup>

پیامبر ﷺ فرمود: خداوند به ابراهیم خلیل و حی فرستاد من تو را آفریدم و به آتش نمرود مبتلا ساختم. اگر تو را به فقر مبتلا نمایم و صبر را از تو بگیرم چه خواهی کرد؟ ابراهیم

۱- لثالي الاخبار، صفحه ۱۲۷.

۲- ميزان الحكماء، جلد ۷، صفحه ۵۰۵.

عرض کرد: بارالها! فقر برای من از آتش نمرود شدیدتر است.

خداوند فرمود: به عزّت و جلال قسم! که مخلوقی را در آسمان  
و زمین از فقر و تهی دستی شدیدتر نیافریده‌ام.

نکته‌ای که در این روایت شایان کمال دقت است فقر  
بدون صبر است. خداوند به ابراهیم ﷺ فرمود: اگر به فقرت مبتلا  
کنم و صبر را از تو بگیرم چه خواهی کرد؟ ابراهیم عرض کرد:  
فقر از آتش نمرود سخت‌تر است. این عبارت به انسان  
می‌فهماند که فقر بدون صبر تا چه حدی سنگین است و این  
همان است که خداوند به عزّت و جلال خود قسم یاد کرده که  
از فقر شدیدتر نیافریده‌ام.

### پاداش استرجاع

ام المؤمنین ام سلمه یکی از همسران پیامبر اکرم ﷺ  
می‌گوید: از آن حضرت شنیدم که می‌فرمود: هر بنده‌ای که به  
هنگام پیشامد هر مصیبی بگوید:  
*إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجُعُونَ اللَّهُمَّ أَجِزْنِي فِي مُصِيبَتِي وَ  
اَحْلُفُ لِي خَيْرًا مِنْهَا.*<sup>۱</sup>

ما از آنی خداییم و به سوی او در حرکتیم! خداوند! به من  
پاداش این محرومیت را بده و بهتر و بالاتر از آنچه از دستم  
رفته است به من عنایت فرما.

خداوند پاداش کامل به او عنایت می‌فرماید و بهتر از  
آنچه از دست رفته است در همین دنیا به او می‌بخشد، زمانی که

---

۱-ترجمه مسکن الفؤاد آرام بخش دل داغدیگان، صفحه ۱۲۵.

همسرم ابوسلمه از دنیا رفت همین دعا را خواندم اما هرگز باورم  
نمی شد که همسری بهتر از ابوسلمه پیدا کنم. خداوند از دست  
رفتن شوهرم را به بهترین وجهی جبران کرد و به همسری پیامبر  
گرامی اش درآمدم.

### پایان پذیرفتن مصیبت‌ها

روایات ما بر این تأکید ورزیده‌اند که سختی و تنگی دنیا  
رو به زوال دارد و به مانند نعمت آن مددتش معین و محدود است.  
**قالَ الْإِمَامُ عَلَى طَهْرَةٍ: ضَرُّهُمَا وَبُؤْسُهُمَا إِلَى نَفَادٍ وَ كُلُّ  
مُدَّةٍ مِنْهُمَا إِلَى مُنْتَهَا.**<sup>۱</sup>

امام علی طهرا فرمود: زیان و سختی دنیا رو به زوال است و همه  
هنگامه‌های آن رو به تمام.

در برخی از روایات این پایان را به هنگام روی آوردن  
بی‌پی گرفتاری‌ها می‌دانند. امام صادق طهرا خطاب به کسانی که  
گرفتار تیرها و امواج سهمگین و پی در پی بلا می‌شوند می‌فرماید:  
**إِذَا ضَيَفَ الْبَلَاءُ إِلَى الْبَلَاءِ كَانَ مِنَ الْبَلَاءِ عَافِيَةً.**<sup>۲</sup>

چون بلا بی در پی بلا آید، وقت عافیت در رسید.

در اینجا نیز نقش مشاور این است که با بازخوانی  
حافظه‌ی فرد مصیبت دیده، او را به مصیبت‌های حل شده خود  
و دیگران متذکر شود و از راه تشابه احکام واقعه‌های مشابه،  
چنین متذکر شود که این مصیبت تازه مانند دیگر مصیبت‌های

۱- من لا يحضره النقيب، جلد ۱، صفحه ۴۳۰.

۲- تحف العقول، صفحه ۳۵۷.

پیشین حل شدنی و موقّت است. در میان ادعیه‌ی ما این یادآوری به چشم می‌آید؛ در متن دعایی که پیامبر اکرم ﷺ به امام علی و فاطمه ظلیل‌الله تعلیم داده چنین آمده است:

يَا هَازِمَ الْأَخْزَابِ لِمُحَمَّدٍ، يَا كَائِنَ فِرَعَوْنَ لِمُوسَى، يَا مُنْجِي عِيسَى مِنْ أَيْدِي الظَّلْمَةِ، يَا مُحَلِّصَ قَوْمِ نُوحٍ  
مِنَ الْغَرْقِ، يَا رَاحِمَ عَبْدِهِ يَعْقُوبَ، يَا كَاسِفَ ضَرِّ  
أَيُّوبَ، يَا مُنْجِي ذَيَ الْتُّونِ مِنَ الظَّلَمَاتِ...<sup>۱</sup>

ای فرار دهنده‌ی احزاب مشرک برای محمد! ای چاره کننده‌ی کار فرعون برای موسی! ای رهایی بخش عیسی از چنگال ستمکاران! ای نجات دهنده‌ی قوم نوح از غرق شدن! ای رحمتگر بر بنده‌اش یعقوب! ای گشاينده‌ی کار و گرفتاری ایوب، ای نجات بخش یونس از تاریکی‌ها!

همانگونه که آشکار است یادآوری رهایی مصیبت زدگان از گرفتاری‌های بزرگ و تذکر قدرت و رحمت خداوندی برای گشودن همه‌ی گره‌ها، پایان پذیر دیدن مصیبت‌ها و در نتیجه، کوچک شماری آن را برای ما به ارمغان می‌آورد.



## گزیده‌ای از کلمات بزرگان دین

در فضیلت صبر



### شکیبا کیست؟

رسول خدا ﷺ در بیان معنای شکیبا یان می فرماید:  
 شکیبا یان کسانی هستند که بر طاعت خدا و ترک معصیت او  
 صبر می کنند مال حلال و پاکیزه به دست می آورند و بطور  
 معتدل خرج می کنند و اضافه‌ی آن را در راه خدا می بخشنند و  
 بدین سبب رستگار و کامیاب می شوند. (بحار الانوار/۹۳/۷۷)

### منظور از صبوری

امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه‌ی «اصْبِرُوا و صَابِرُوا و رَابِطُوا» (آل  
 عمران/۲۰۰) فرمود: منظور این است که بر انجام واجبات شکیبا باشد  
 و در مصیبت‌ها یکدیگر را به صبر و شکیبا یی سفارش کنید و با  
 ائمه‌ی اطهار علیهم السلام ارتباط داشته باشید. (کافی/۲/۸۱)

### کشتی نجات

لقمان حکیم به فرزند خویش گفت: پسرم! دنیا دریایی  
 ژرف است که مردمان بسیار در آن غرق شده‌اند چنان کن که  
 کشتی تو در این دریا تقوای الهی و زاد و توشهات، ایمان و  
 بادبان آن، توکل و ناخدای آن عقل و راهنمای آن، علم و  
 سکاندار آن، صبر باشد. (وسائل الشیعه/۱۵/۲۰۷)

### مفهوم صبر

محقق طوسي (رحمه الله) در معنای صبر می نويسد: صبر، نگهداري نفس از بي تابي کردن در برابر حوادث ناگوار است، صبر دل را از اضطراب، زبان را از شکایت و اعضاء و جوارح آدمی را از حرکات و کارهای غیر عادی و ناهنجار باز می دارد. (بحار الانوار/ ۶۸/ ۶۸)

### رمز گشایش

امام علی علیہ السلام فرمود: دعا کلید کامیابی و رستگاری است و بهترین دعا آن است که از سینه‌ای پاک و قلبی پرهیز کار برآید. مناجات سبب نجات است و اخلاص موجب خلاصی، پس آنگاه که سختی‌ها شدّت یافت باید به سوی خدا زاری و ندبه نمود. (کافی/ ۴۶۸/ ۲)

### صبر امیر مومنان علیہ السلام

امام علی علیہ السلام در شکوه از غصب خلافت فرمود: دیدم در این شرایط ناگوار صبر کردن، یگانه راه خردمندی است، پس صبر کردم در حالی که گویا خار در چشم و استخوان در گلوی من مانده بود. می دیدم که میراث مرا به غارت می برند تا اینکه روزگار اوّلی سپری گشت و خلافت را به پسر خطاب سپرد. (نهج البلاعه/ خ/ ۳)

### خدایا قبول فرما

امام سجاد علیہ السلام فرمود: خدایا! مرا از خشنودترین افرادی که شب و روز برا آنان می گذرد و از شاکرترین ایشان به نعمت‌های

که عطا کرده‌ای و پایدارترین آنها به انجام احکامی که بیان فرموده‌ای و خوددارترین آنان از نافرمانی‌هایی که از آنها بیم داده‌ای قرار ده. (صحیفه سجادیه/دعای ۶)

### اجر صبر اولیاء

امام سجّاد عليه السلام فرمود: اولیاء خدا صبر می‌کنند بر گرفتاری‌ها و ناراحتی‌ها بطوری که دیگران چنین صبری ندارند و خداوند در مقابل این شکیبایی، آنان را به تمام آرزوها یشان می‌رساند با وجود این، آنها جز خواسته‌ی خدا چیزی نمی‌خواهند. (امالی صدوق/۴۵۵)

### ثواب ثبات عقیده

امام علی عليه السلام فرمود: قائم ما غبیتی طولانی خواهد داشت، شیعیان را چنان می‌بینم که دشت و دمن را زیر پا گذارند و او را پیدا نکنند بدانید هر کس بر دین خود ثابت بماند و قلبش به سبب طول غیبت امام، سخت نشود او در روز قیامت هم درجه‌ی من خواهد بود. (کمال الدین/۱/۵۶۳)

### راه مهار خشم

حضرت داود عليه السلام به فرزندش سليمان عليه السلام فرمود: هرگاه گرفتار خشم شدی برای نجات از شر آن خودت را روی زمین بیفکن و بنشین و اگر می‌توانی از صحنه خارج شو و از لطف و رحمت حق مدد بگیر و به آن امیدوار باش که رحمت او بر همه چیز احاطه دارد. (قصص الانیاء ثعلبی/۲۵۸)

### ثمرهی صبر

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند عزّوجلّ گروهی را نعمت بخشید و آنها شکرش را بجا نیاوردند پس آن نعمت‌ها و بال جانشان شد و گروهی را به مصیبت‌هایی مبتلا نمود چون شکیبایی کردند آن مصیبت‌ها برایشان به نعمت تبدیل شد. (مالی صدقو<sup>۲۰۳</sup>)

### روز پیروزمند

امام علی علیه السلام فرمود: هر کس هنگام خروج از منزل، انگشت‌ترش را به طرف کف دستش بچرخاند و سوره‌ی قدر (آن انزلناه...) بخواند و بعد بگویید: «آمنَتُ بِاللهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ آمَنَتُ بِسَرِّ آلِ مُحَمَّدٍ وَعَلَانِيَتِهِمْ» در آن روز کامیاب خواهد بود و مکروهی به او نرسد. (مکارم الاخلاق/ ۳۲۵)

### الطاف الہی

امام علی علیه السلام فرمود: خداوند متعال بندگانش را با انواع سختی‌ها آزمایش می‌کند و با کوشش‌های زیاد آنان را به بندگی خود می‌خواند و به اقسام ناملایمات مبتلا می‌سازد تا کبر و خودپسندی را از دل‌هایشان خارج کند و آنان را فروتن و متواضع گرداند. بر اثر این آزمایش‌ها درهای فضل و احسان الھی گشوده می‌شود و زمینه برای عفو و بخشش فراهم می‌گردد. (نهج البلاعه/ خ<sup>۲۳۴</sup>)

### از خدا، دفع بلا

امام سجاد علیه السلام فرمود: پروردگار! در برابر بلایی که بر من

وارد شده بی طاقتمن و پیمانه‌ی صبرم از اندوهی که نصیبم  
گردیده لبریز است تنها تویی که می‌توانی آن بلا را که بدان  
گرفتار آمدہام از میان برداری، پس مرا از بند بلا وارهان اگرچه  
سزاوار آن نباشم. (صحیفه سجادیه/دعای ۷)

### استقامت در عبادت

امام صادق علیه السلام فرمود: اگر شمالذت عبادت و برکات بندگی  
خود را دراک کنید و بانور عبادت، نفس خود را جلا دهید  
لحظه‌ای، پایداری خود را در مسیر عبادت و بندگی خدا از دست  
نخواهد داد اگرچه در این راه قطعه شوید. (صبحالشیعه/۳۵۸)

### تحمّل غيّبـت

امام صادق علیه السلام فرمود: برای صاحب الامر (امام زمان) غيّبـتی  
است که تحـمـل آن برای دينداران بـسيـار دشـوار است. آنـگـاه  
فرـمـود: در زـمان غـيـبـت بـاـيد تـقوـای خـدا رـا پـيـشه كـرـد و به دـين  
تمـسـك جـسـت (يعـنى بـاـيد به آـن چـيـزـى اـز دـين كـه حـجـيـت آـن  
ثـابـت شـد عـمل كـرـد). (كمـال الدـين/۲/۳۴۶)

### سفارش پـدرـانـه

امام صادق علیه السلام فرمود: پـدرـم ما رـا جـمـع كـرـد و فـرـمـود:  
فرـزـنـدـانـم! مـبـادـا به حقوقـ دـيـگـرانـ تـعرـضـ كـنـيد، در سـختـيـ هـا  
صـبـورـ باـشـيد و اـگـر كـسـى اـز بـسـنـگـانـتـانـ شـما رـا بهـ كـارـى فـراـخـوانـدـ  
و دـيـدـيدـ كـه زـيانـ (معـنـويـ) آـنـ بـيـشـ اـز سـودـ (ماـدـيـ) آـنـ استـ اوـ  
راـ اـجـابتـ نـكـنـيدـ. (اماـلـ طـوسـيـ/۱/۷۱)

## عمل کامل

رسول خدا فرمود: سه صفت است که هر کس آنها را دارا نباشد عملش کامل نیست: پرهیزکاری که او را از نافرمانی‌های خدا باز دارد و خوی خوشی که با مردم مدارا کند و حلم و بردباری که به سبب آن، جهالت افراد نادان را از خود دور سازد. (کافی ۲/۱۱۶)

## صدای آشنا

امام صادق فرمود: هر کس به هنگام نزول بلا در دعا کردن پیش‌دستی کند به دعای او جواب داده می‌شود و فرشتگان گویند: این صدا برای ما آشناست و از اینرو دعای او اجابت می‌شود ولی آن کس که در دعا کردن کاهلی ورزد به هنگام نزول بلا پاسخی نمی‌بیند و ملائکه گویند: ما با این صدا آشنا نداریم. (مکارم الاخلاق ۲۷۱)

## شکیابی بهشت آفرین

امام علی به مالک اشتر فرمود: مبادا سختی کاری که باید در آن، عهد خدا را مراجعت کنی تو را به ناحق به پیمان شکنی و ادارد زیرا شکیابی توبر کار سختی که به گشايش و نیکی عاقبت آن امیدواری، بهتر است از مکری که از کیفر آن بیمناک و از بازخواست خدا در دنیا و آخرت هراسناکی. (نهج البلاعه/نامه ۵۳)

## به خدا پناه باید برد

با توجه به پیچیدگی‌های نفس و عجز انسان از شناخت آن همواره باید به خدا پناه برد همچنان که امام سجاد عرضه

می دارد: خدایا! به تو پناه می برم از طغیان حرص و طمع و شدّت  
خشم و غضب و غلبه‌ی حسد و سستی صبر و کمی قناعت و بدی  
اخلاق و اصرار برابر خواهش‌های نفسانی. (صحیفه سجادیه/دعای ۸)

### **مرکب سلامت**

ابوذر گوید: پیامبر اکرم ﷺ فرمود: هر کس در جاده‌ی  
هموار گام بردارد از لغزش در امان است، صبر، مرکب سلامت  
و جزع مرکب پشمیانی است، تلخی برباری گواراتر از شیرینی  
انتقام است و میوه‌ی حسد پشمیانی است. (رشاد القلوب/۱/۷۴)

### **فضیلت شیعیان**

امام صادق علیه السلام فرمود: نَفْسُ شَخْصٍ إِنْدُوهَكَيْنَ بِهِ خَاطِرٌ  
ستمی که بر مارفته به منزله‌ی تسییح و اندوه او به خاطر ما عبادت  
و پرده پوشی اسرار ما جهاد در راه خدا است. سپس فرمود: زینده  
است که این حدیث باطلانوشه شود. (امالی مفید/۳۳۸)

### **بصیرت مؤمن**

امام علی علیه السلام فرزندش امام حسن عسکری فرمود: پسرم! مَثَلَ  
کسی که حقیقت دنیا را بشناسد همچون مثل مسافرانی است که  
در منزل بی آذوقه و پرزمختی اقامت دارند ولی منزل وسیع و  
مجهّزی در پیش رویشان قرار دارد. پس رنج راه و دوری یار و  
سختی سفر و ناگواری غذا را برای رسیدن به آن منزل تحمل  
می کنند. (نهج البلاغه/نامه ۳۱)

### **انسان آزاده**

امام صادق علیه السلام فرمود: انسان آزاده در همه‌ی حالات حر و

بزرگوار است اگر مشکلی برایش پیش آید صبر می کند و اگر مصیبت های پی دری بی بر او وارد شوند وی را در هم نشکنند و اگر اسیر و مغلوب شود و آسایش او به سختی مبدل گردد باز هم آزاد و سربلند است چنان که یوسف صدیق ﷺ چنین بود. (کافی ۸۹/۲)

### درمان هراس

امام باقر علیه السلام ابو حمزه فرمود: چرا وقتی امر ترسنا کی بر تو می رسد رو به سوی قبله نمی کنی تا دو رکعت نماز بگزاری سپس هفتاد بار بگویی: «ياَبَصَرَ النَّاظِرِينَ وَ يَا أَسْمَعَ السَّاعِيْنَ وَ يَا أَسْرَعَ الْحَاسِبِينَ وَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» هر بار که این کلمات را می گویی حاجت خود را از خدا بخواه. (کافی ۵۵۶/۲)

### اثر زاری به درگاه خدا

امام علی علیه السلام فرمود: اگر مردم به هنگام فرود آمدن سختی ها و از بین رفتن نعمت ها، با نیت های صحیح و دل های پاک به درگاه پروردگارشان زاری کنند (مطمئن باشند) آنچه از دست داده اند به آنان بر می گردد و هر فسادی که برای ایشان پیش آمده اصلاح می شود. (نهج البلاغه/خ ۱۷۷)

### رفع گرفتاری

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدا یا! تو منزه‌ی، ما همان بیچارگانیم که اجبات دعای آنان را واجب کرده ای و از جمله‌ی آن گرفتاریم که رفع گرفتاریشان را وعده داده ای.... پس بر زاری ما به درگاه ترحمت آور و به سبب آنکه خود را برابر آستانت افکنده‌ایم بی نیازمان فرمای. (صحیفه سجادیه/دعای ۱۰)

### درخواست بودباری

امام صادق علیه السلام فرمود: تدبیر کنید در آنچه خدا در کتاب خود برای شما حکایت کرده از گرفتاری هایی که برای پیامبران و پیروان مؤمن ایشان پیش آمده سپس از خدا بخواهید که همان صبری را که به آنان داد به شما نیز مانند آن را در حال خوشی و سختی و گرفتاری و راحتی عطا فرماید. (کافی ۱۳/۸)

### امتحان یاران مهدی علیه السلام

امام صادق علیه السلام فرمود: یاران طالوت به وسیله‌ی نهر آبی آزمایش شدند که خدا فرمود: بزودی شما را به نهر آبی مبتلا خواهیم کرد (بقره/۲۴۹). همانا یاران قائم علیه السلام نیز به مانند آن آزمایش خواهند شد. (غیت نعمانی ۳۱۶)

### شش سفارش مهم

لقمان پرسش را به این شش چیز سفارش کرد: بیش از مددت اقامت در دنیا دل به آن مبند، برای آخرت به قدر ماندنت در آنجا کار کن، از خدا به قدری که به او محتاجی اطاعت کن، تمام سعی خود را برای نجات از آتش به کار ببر، به اندازه‌ی تحملت بر آتش، گناه کن و در جایی گناه کن که خدا تو را نبیند. (مواضع عدديه/۴۴۹)

### راه کمال

امام صادق علیه السلام فرمود: شایسته نیست آن کس را که عالم نیست سعادتمند بخوانند و آن کس را که مهربان نیست پسندیده بشمارند و آن کس را که شکنیا نیست کامل بدانند

همچنین کسی که از سرزنش و نکوهش دانایان پرهیز نکند  
نتوان امید داشت که به خیر دنیا و آخرت برسد. (تحف العقول/۳۶۴)

### **کلید حل مشکل**

امام صادق علیه السلام فرمود: چون کاری بر تو دشوار شد و  
تدریجاً شدّت یافت به هنگام ظهر(پس از اقامه‌ی نماز واجب)  
دو رکعت نماز بخوان و در رکعت اوّل سوره‌های حمد و توحید  
و سه آیه‌ی اوّل سوره‌ی فتح و در رکعت دوم سوره‌های حمد و  
توحید و سوره‌ی انسراح را بخوان که ان شاء الله مشکل برطرف  
خواهد شد این نماز به کرات تجربه شده است.(مفاتیح الجنان)

### **دوراندیشی پرهیزکاران**

امام علی علیه السلام در وصف متّقین فرمود: در روزگار کوتاه‌دنیا  
صبر کردن تا آسایش جاودانه‌ی قیامت را در یابند و تجاری پرسود  
که پروردگارشان برای آنها فراهم نموده است نصییشان گردد، دنیا  
به آنان روآورده ایشان از آن رو گردانیدند، دنیا آنها را اسیر نمود آنها  
با فدا کردن جان، خود را رهاساختند. (نهج البلاعه/خ/۱۸۴)

### **بردباری خداوند**

امام سجاد علیه السلام فرمود: ای خداوند! اکنون که بر گناه من  
پرده کشیده‌ای و رسایم نساخته‌ای... اکنون که از فضل و  
احسان خویش مرا به برباری نواخته‌ای و نعمت خود را برابر من  
دگرگون نساخته‌ای و زلال احسان خود تیره نکرده‌ای پس بر  
این زاری‌های دراز من رحمت آور و بر شدّت بیچارگی ام  
بیخشای و بر نابسامانیم ترجم فرمای. (صحیفه سجادیه/دعای/۱۶)

### بهترین بندگان

امام باقر علیه السلام فرمود: از رسول خدا علیه السلام سؤال شد: بهترین بندگان چه کسانی هستند؟ فرمود: آنان که چون نیکی کنند شاد گردند و چون بد کنند آمرزش طلبند و چون به آنها بخشش شود سپاسگزار باشند و چون گرفتار شوند شکیبایی کنند و چون خشم گیرند، گذشت کنند. (خصال ۳۱۷/۱)

### ثبات ایمان

امام باقر علیه السلام دربارهٔ آیه‌ی «وَأَنَّ لَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الظَّرِيقَةِ...» (جن ۱۶) فرمود: یعنی اگر مردم مسلمان بر ولایت علی بن ابیطالب و جانشینان از فرزندان او پایدار باشند و اطاعت آنها را در امر و نهیشان بپذیرند، خداوند متعال می‌فرماید: ایمان را در دلشان جایگزین می‌کنیم. (کافی ۲۲۰/۱)

### سلطه بر نفس افقاره

از امام باقر علیه السلام روایت شده که فرمود: پدرم به من می‌فرمود: پسرم! هیچ چیزی مانند فروبردن جرعه‌ی خشم، پدرت را خوشحال نمی‌کند و اگر همه‌ی ثروت عرب را به من بدهند به اندازه‌ی چیره شدن بر نفس خود مسرور نمی‌شوم. (بحار الانوار ۴۱۲/۶۸)

### نشانه‌های صابر

رسول خدا علیه السلام فرمود: نشانه‌ی صابر سه چیز است: اول آنکه تبلی نمی‌ورزد، دوم آنکه افسرده و دلتنه‌گ نمی‌شود و سوم آنکه از پروردگار خود شکوه نمی‌کند؛ زیرا اگر تبل باشد حق را فرو می‌گذارد و اگر افسرده و دلتنه‌گ باشد شکر

نمی‌گذارد و اگر از پروردگارش شکایت کند معصیت او کرده باشد. (علل الشرایع/۴۹۸/۱)

### مُسْكَن دل

رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس اندوهی یا غمی یا سختی یا بلای یادشواری به او رسید بگویید: «اللّٰهُ ربِّي وَ لَا إِشْرِيكَ لِهِ شَيْئًا تَوَكَّلْتُ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ». (بیان این ذکر مایه‌ی آرامش و تسلاّی خاطر او خواهد شد ان شاء الله). (کافی/۵۵۶/۲)

### نشانه‌ی کم ظرفیتی

امام علیؑ فرمود: شما را چه شده که با از دست دادن اندکی از دنیا مضطرب شده آثار پریشانی در چهره‌های شما آشکار می‌شود و صبرتان نسبت به آنچه از دست داده‌اید کم می‌گردد گویا دنیا جای همیشگی شماست و متع آن برای شما پایدار خواهد ماند. (نهج البلاغه/خ/۱۱۲)

### مدارا بابوالدین

امام سجادؑ فرمود: خداوند! آواز مرا در پیشگاه پدر و مادر پست گردان و سخنم را خوشایند آنان قرار ده و مرا با آنان نرمخو کن و دل مرا برا ایشان مهربان ساز و چنان کن که با پدر و مادرم به مدارا و محبت رفتار کنم و بر آنان مشفق و دلسوز باشم. (صحیفه سجادیه/دعای/۲۴)

### هشت خصلت مؤمن

امام صادقؑ فرمود: شایسته است مؤمن هشت خصلت داشته باشد: در بحران‌ها با وقار و خویشتندار در بلایا صابر و

بردبار، به هنگام گشایش شاکر و به میزان رزق خود قانع باشد،  
به دشمنان ستم نکند و بر دوستان گرانبار نباشد بدنش از او در  
رج و مردم از وجودش در آسایش باشند.(تحف العقول/ ۳۶۱)

### استواری یاران مهدی ﷺ

امام صادق ﷺ در وصف اصحاب قائم ﷺ فرمود: آنان مردانی هستند که دل‌هایشان مانند پاره‌های آهن است. در ایمان به خدا شگّی در آن راه نیافته و در طریق ایمان از سنگ محکمتر است و اگر آنها را وارداند که کوه‌ها را از جا بکنند چنین خواهند کرد.(بحارالانوار/ ۵۲/۳۰۸)

### نشانه‌های پرهیزکاری

داود پیغمبر ﷺ به پسر خود سلیمان ﷺ فرمود: با مشاهده‌ی سه چیز می‌توان به خداترسی و پرهیزکاری هر کسی پی برد: توکل و اعتماد نیکو(به خدا داشتن) در آنچه به او داده نشده و خشنود بودن به آنچه به او داده شده و صبر نیکو در آنچه از دستش رفته است.(کشف اللثام فاضل هندی/ ۲/۵۳۲)

### سه بانوی رستگار

رسول خدا ﷺ خداوند سه زن را از عذاب قبر ایمن دارد و با فاطمه زهراء ﷺ محشور گرداند: زنی که به هنگام تنگدستی شوهر، صبور باشد، زنی که در برابر بداخلاقی همسرش، شکیبایی نماید و زنی که مهریه‌اش را بیخشد.(مواعظ عددیه/ ۴۴۲)

### پرداخت آسان وام

حضرت علی ﷺ فرمود: به رسول خدا ﷺ از دشواری

پرداخت وامی سنگین شکایت کردم. فرمودند: برای آسان شدن آن بگو: «اللَّهُمَّ أَعْذِنِي بِخَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِواكَ» اگر به اندازه‌ی کوه «صییر» قرض داشته باشی خدا ادا کند (صییر بزرگترین کوه در یمن است). (امالی صدوق/ ۳۸۸)

### آزمایش فقیر و غنی

امام علی علیه السلام فرمود: خداوند روزی‌ها را مقدّر کرد، پس آنها را کم و زیاد گردانید و بین بندگان خود به تنگی و وسعت به گونه‌ای عادلانه تقسیم کرد تا هر کس را بخواهد با تنگی روزی یا وسعت آن بیازماید و با شکر و صبر، غنی و فقیر را مورد آزمایش قرار دهد. (نهج البلاغه/ خ ۹۰)

### روش بزرگواری

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدا یا! مرا توفیق ده تا برای کسی که با من نیرنگ نموده خیرخواهی کنم و کسی که از من دوری گزیده به نیکوبی جزا دهم و به آن کسی که محروم ساخته ببخشم و به آن که از من بریده بپیوندم و کسی را که از من به بدی یاد کرده به نیکی یاد کنم. (صحیفه سجادیه/ دعای ۲۰)

### عطاعوض بلا

رسول خدا صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: خداوند بلاهای دنیا را سبب جزای آخرت قرار داده و ثواب آخرت را عوض بلای دنیا؛ پس چیزهایی را که بنده در دنیا به آن دلیستگی دارد از او می‌گیرد تا در آخرت نعمت جاودان را به او عطا فرماید. (ارشاد القلوب/ ۱/ ۲۳)

### **مصادب زهرا**

ماهیچگانمی توانیم مصادب و رنج‌هایی که بر آن وجود نازنین وارد شد فراموش نماییم و تاریخ گواه براین امر است که در مدّت عمر کوتاه، چه زجرها و ظلم‌های برآن یگانه بانوی عالم وارد شد که امیر المؤمنین علی علیهم السلام بعد از شهادت او فرمود: حزن و اندوه هم همیشگی است و پایان نمی‌پذیرد. (شرح نهج البلاغه ابی الحدید/ ۲۶۵/ ۱۰)

### **فضیلت سکوت**

امام صادق علیهم السلام به عبدالله بن جندب فرمود: ای عبدالله! خاموشی و سکوت اختیار کن تا بربار شمرده شوی چه جاهل باشی و چه عالم، زیرا سکوت برای تو در محضر دانشمندان زیور است و نزد جاهلان پرده و پوشش. (تحف العقول/ ۳۰۵)

### **بی‌تابی منوع**

امام علی علیهم السلام فرمود: از بی‌تابی کردن پرهیز که امید را از بین می‌برد و کار را به ضعف می‌کشاند و اندوه به بار می‌آورد و بدان که دو راه نجات بیشتر نیست یا مشکلی راه چاره دارد که باید چاره‌اندیشی کرد و یا چاره ندارد که در آن صورت باید شکیابی ورزید. (بحار الانوار/ ۱۴۴/ ۸۲)

### **دعای مستجاب**

طاوس یمانی گوید: شبی علی بن حسین علیهم السلام را داخل حجر اسماعیل دیدم در سجده‌ی نمازش این دعا را می‌خواند: «عبدکَ بِفُنَائِكَ مِسْكِينُكَ بِفُنَائِكَ فَقِيرُكَ بِفُنَائِكَ سائلُكَ بِفُنَائِكَ» طاووس گوید: در هیچ گرفتاری این دعا را نخواندم

مگر اینکه برطرف شد. (اعلام الوری/ ۲۶۱)

### شکیبایی در راه خیر

امام علی علی‌الله‌فرمود: کسی که خدا او را مالی بخشید باید به خویشاوندان خود کمک کند و سفره‌ی مهمانی بگستراند و اسیر آزاد کند و از آن به فقیر و وامدار عطا کند و برای درک پاداش الهی در برابر ادای حقوق و مشکلاتی که در این راه به او می‌رسد شکیبا باشد. (نهج‌البلاغه/ خ/ ۱۴۲)

### خدایا مرا دریاب

امام سجاد علی‌الله‌فرمود: خدایا! مرا به کمک خواستن از غیر خودت به هنگام اضطرار و به فروتنی برای درخواست از غیر خودت در تهی دستی و به تصرع در برابر غیر خودت در حال ترس آزمایش مکن که به سبب آن سزاوار خواری و منع از رحمت و بی‌اعتنایی از جانب تو شوم. (صحیفه سجادیه/ دعای/ ۲۰)

### كمال انسان

امام باقر علی‌الله‌فرمود: کمال انسان و نهایت کمالش در سه چیز است: عالم شدن در امور دینی و دانستن مسائل اعتقادی و اخلاقی و احکام عملی - صبر و شکیبایی در برابر مصیبت و گرفتاری و تدبیر و برنامه‌ریزی برای امر زندگی. (کافی/ ۱/ ۳۲)

### در رکاب مهدی علی‌الله‌فرمود

امام صادق علی‌الله‌فرمود: هنگامی که قائم آل محمد علی‌الله‌فرمود قیام کند (فرشتگان الهی) بر سر قبر مؤمن می‌آیند و به او می‌گویند ای فلانی! امام تو ظهور کرده‌اگر می‌خواهی به او ملحق شوی آماده شو و اگر

نه همچنان نزد پروردگار اقامت گزین. (بحار الانوار/۵۳/۹۱)

### پرهیز از بی حوصلگی

لقمان حکیم به فرزندش می گفت: پسرم! از تنبی و بی حوصلگی دور باش زیرا با تنبی حق دیگران را ادامه کنی و اگر بی حوصله باشی در راه حق پایدار نخواهی بود. شنیدن حکمت، دل را جلا می دهد و افسردگی و سستی سبب تیرگی آن خواهد بود. (مجموعه وزام/۱/۶۰)

### قهرمان واقعی

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: ای مردم! به نظر شما قهرمان به چه کسی گفته می شود؟ گفتند: پهلوانی که پشتش را به خاک نرسانده باشند. حضرت فرمود: قهرمان واقعی کسی است که شیطان مشت به دلش بکوید و او سخت خشمگین شود و خونش به جوش آید آنگاه خدا را یاد کرده و با نیروی بردبازی خشم خود را به خاک افکند. (تحف العقول/۴۷)

### دعا برای عافیت

امام باقر علیه السلام فرمود: علی علیه السلام بیمار شد، رسول خدا علیه السلام به عیادتش آمد و به او فرمود بگو: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَعْجِيلَ عَافِيَتِكَ وَصَبَرًا عَلَى بَلَيْتِكَ وَخُرُوجًا إِلَى رَحْمَتِكَ». (به نظر می رسد این دعا در بهبودی از بیماری و رفع گرفتاری و کسب آسایش مؤثر باشد). (کافی/۲/۵۶۷)

### استواری در راه عقیده

امام علی علیه السلام فرمود: آگاه باشید آنچه از متعاع دنیا برای حفظ

دین از دست می‌دهید زیانی به شما وارد نخواهد کرد. آگاه باشید بعد از تباہ ساختن دین آنچه از دنیانگه داشته‌اید سودی به شما نمی‌رساند خداونددل‌های ما و شمارا به حق متوجه گرداند و به ما و شما صبر لازم را عنایت فرماید. (نهج البلاغه/خ/۱۷۲)

### پناه در ماندگان

امام سجاد علیهم السلام فرمود: خدا یا چون اندوه‌گین شوم تو مایه‌ی دلخوشی منی و چون محروم گردم تو محل امید منی و چون مصیبیتی به من رو آورد پناهم به تو سرت و آنچه از دستم رود جبرانش به دست تو سرت و هر چه تباہ گردد اصلاح‌ش از جانب تو سرت و هر چه را ناپسند داری آن را با قدرت خود دگرگون می‌سازی. (صحیفه سجادیه/دعای ۲۰)

### نصایح امام جواد علیه السلام

شخصی از امام جواد علیه السلام درخواست نصیحت کرد، حضرت فرمود: اگر می‌پذیری بگوییم. عرض کرد: آری، فرمود: صبور و بردبار باش و تلخی فقر را به خوبی تحمل کن و شهوت را رها کن و با هوای نفس خود مخالفت نما و بدان که از دیده‌ی خدادور نیستی پس بین که چه حالی داری. (تحف العقول/۴۵۵)

### شیعیان واقعی

رسول خدا علیه السلام فرمود: علی بن ابیطالب امام امت من و جانشین من بر آنهاست. قائم منتظر از فرزندان اوست که زمین را پس از ظلم و جور از عدل و داد پر خواهد کرد. قسم به خداوندی که مرا به راستی برانگیخت معتقدین به امامت وی در

زمان غیتیش از کبریت احمر کمیابترند. (کمال الدین/۲۸۸/۱)

### همواره در مدار حق

امام علی علیہ السلام به فرزندش امام حسین علیہ السلام فرمود: پسرم! تو را سفارش می کنم به رعایت تقوای الهی به هنگام توانگری و تهی دستی، حق گویی در خشنودی و خشم، میانه روی در رفاه و تنگدستی، عدالت با دوست و دشمن، کار کردن در حال نشاط و کسالت و به جلب رضای الهی در سختی و آسایش

اهتمام داشته باشی. (تحف العقول/۸۸)

### غارت زده‌ی حقیقی

امام علی علیہ السلام فرمود: اگر دچار بلای شدید مال خود را فدای جانتان سازید و اگر گرفتاری سختی پیش آمد جان خود را فدای دینتان نمایید و بدانید که هلاک شده کسی است که دین خود را از دست داده و غارت زده کسی است که دینش

ربوده شده باشد. (کافی/۲۱۶/۲)

### دعابرای رفع هراس

رسول خدا صلوات الله عليه و آله و سلم به علی علیہ السلام فرمود: هرگاه امری تورابه ترس و هراس بیندازد یا سختی بر تو فرود آید بگو: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ أَنْ تُصَلِّيْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُسْجِنِّيْ مِنْ هَذَا الْغَمَّ» (به نظر می‌رسد این دعا در کاهش ترس و اضطراب و حل شدن مشکل تأثیر بسزایی داشته باشد). (مهج الدّعوّات/۴)

### آرام باشید

امام علی علیہ السلام فرمود: در جای خود آرام بگیرید و در برابر بلاها

و سختی هاشکی باشید و دست ها و شمشیرها یتان رادر  
خواشن های زبان های خود به کار نگیرید و در آنچه که خداوند  
شتاب در آن راضروری ندانسته شتاب نکنید. (نهج البلاعه / خ ۲۳۲)

### ایمنی روز قیامت

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدا یا! پیش از رسیدن بلا نعمت  
عافیتم عطا کن و پیش از آنکه درخواست کنم توانگریم بخشن  
و پیش از آنکه کارم به گمراهی کشد راه هدایتم بنمای و عیب  
جویی مردم را از من دور بدار و ایمنی روز قیامت نصیبم  
فرما. (صحیفه سجادیه / دعای ۲۰)

### شیوه پیامبر

رسول خدا صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: آیا به شما خبر ندهم که کدام  
یک از شما از نظر اخلاقی به من شیوه‌تر است؟ گفتند: چرا یا  
رسول الله! فرمود: کسی که اخلاقش از همه بهتر، برداری اش  
از همه بیشتر و با خویشاوندانش از همه نیکوکارتر و در حال  
خشنوی و خشم انصافش از همه زیادتر باشد. (تحف العقول / ۴۸)

### پاداش باری ما

امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس بازیان خود مارادر برابر دشمنمان  
یاری نماید در آن روزی که برای حسابرسی در پیشگاه حق بایستد  
خداؤند زبان او را به حجت و دلیل خویش گویاسازد (تا از  
سختی های آن روز رهیده به بهشت درآید). (مالی مفید / ۳۳)

### خشنوی خدا

خداؤند به حضرت عیسی علیه السلام فرمود: در برابر بلا صیر کن و به

قضای من راضی شو و چنان باش که مرا خشنود سازی که همانا  
خشنودی من در این است که اطاعت شوم و عصیان نگردم. یاد مرا  
با زبانت زنده بدار و محبّم را در قلب نگاهدار. (تحف العقول/ ۴۹۷)

### تحمل رسول اکرم ﷺ

رسول خدا ﷺ فرمود: هیچ کس به اندازه‌ی من در راه  
خدا آزار ندیده و هیچ کس به اندازه‌ی من در راه خدا ترسانده  
و تهدید نشده است. سی شبانه روز بمن گذشت و من و بلال  
غذایی که هر موجود زنده‌ای می‌خورد برای خوردن نداشتیم  
مگر آن مقداری که اگر زیر بغل بلال می‌گذاشتی ناپدید  
می‌شد. (کنز العمال/ ۱۶۶۷۸)

### راه بی نیاز شدن

رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که هر روز صد بار این ذکر را  
بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِين» بی نیازی را به دست  
آورده و نیازمندی را از خود دور ساخته و درب دوزخ به رویش  
بسته و درب بهشت برای وی باز می‌گردد. (کشف الغمّه/ ۲/ ۱۶۴)

### قدرتان فرصت‌ها

امام علیؑ فرمود: بقیّه‌ی عمر خود را در یابید و در  
روزهای باقیمانده‌ی عمر، صبر و برداری پیش گیرید چرا که  
این روزهای باقیمانده نسبت به روزهای بسیاری که به غفلت  
گذرانید و رویگردان از پند و موعظه بودید کم و اندک  
است. (نهج البلاعه/ خ/ ۸۵)

## زبان مدح و سپاس

امام سجّاد علیه السلام: خداوند! مرا توفيق ده که در هر حال مدح و ثنای تو گويم و چنان به سپاس تو برخizم که به آنچه از دنيا نصيب من کرده‌ای دلخوش نياشم و بر آنچه مرا در دنيا از آن محروم می‌داری اندوه‌گين نگردم. (صحيفه سجادیه / دعای ۲۱)

## سودمندترین عمل

امام علی علیه السلام فرمود: به درستی که تو هرگز عملی را به سرای آخرت نخواهی برد که پر منفعت‌تر باشد برای تو از صبر (بر بلاها) و خشنودی (به تقدیر خداوند) و ترس (از خشم و عذاب او) و اميد (به رحمت و ثواب او). (غره الحکم / ۲۹۶۹)

## راه بهشت و جهنم

امام علی علیه السلام فرمود: همانا امامان معصوم از طرف خدا تدبیر‌کنندگان کار مردم و کارگزاران آگاه بندگانند، کسی به بهشت نمی‌رود مگر آنکه آنان را شناخته و آنان او را بشناسند و داخل دوزخ نمی‌شود مگر کسی که منکر آنان باشد و آنان نیز وی را نپذیرند. (نهج البلاغه / خ / ۱۵۲)

## قدردان لحظه‌ها

امام کاظم علیه السلام در سفارش به هشام بن حکم فرمود: ای هشام! بر طاعت خدا صبر کن و در ترك معاصي او شكيبا باش؛ زيرا دنيا لحظه‌اي بيش نیست. آنچه از آن گذشته جاي شادي و غم ندارد و از آنچه نیامده نیز خبر نداري. پس لحظه‌اي را که در آن به سر می‌بری صبور باش چنانکه گويی

خوشبخت و نکوحالی.(بحارالانوار/۷۷/۳۱۱)

### صبوری مؤمن

رسول خدا ﷺ فرمود: کار مؤمن شگفت‌انگیز است زیرا تمام امورش برای او خیر است و هیچ کس جز مؤمن چنین نیست. اگر راحتی و خوشی به او برسد «شکر نماید» برایش خیر است و اگر دچار سختی و ناراحتی بشود «صبر کند» باز برای او خیر است. (نهج الفصاحه/۱۹۳۲)

### لزوم خویشتداری

امام رضا علیه السلام به حضرت عبدالعظیم ﷺ فرمودند: به دوستان من سلام مرا برسان و به ایشان بگو: توجه داشته باشید که برای شیطان در وجودتان راهی باز نکنید تا او بر شما مسلط شود و تحت ولایت شیطان قرار گیرید و دیگر اینکه ایشان را به راستگویی در گفخار و رعایت امانت امر کن. (کلمات نورانی/۹۶)

### شتاب کنید

امام علی علیه السلام فرمود: بشتایید به سوی آباد کردن خانه‌هایی که به آبادانی آن مأمور بوده و به آن ترغیب گردیده و به سوی آن خوانده شده‌اید و با شکیبایی بر طاعت و دوری از معصیت، نعمت‌های خدا را بر خود تمام گردانید زیرا فردا به امروز نزدیک است. (نهج البلاغه/خ/۲۳۰)

### ای کارساز بنده نواز!

امام سجاد علیه السلام فرمود: خداوند! مرا طاقت رنج نیست و مرا یارای شکیبایی در بلانیست و مرا قادرت بر تنگدستی نیست پس

روزی ام را ز من دریغ مدار و مرا به خلق خود و امگذار بلکه تو خود  
نیازم را برا آور و خودت کارساز من باش. (صحیفه سجادیه / دعای ۲۲)

### گناهان آبرو ببر

امام سجاد علی‌الله‌فرمود: گناهانی که موجب پرده دری  
می‌گردند عبارتند از: قرض کردن با نیت نپرداختن، اسراف در  
مخارج زندگی، بخل ورزیدن در هزینه‌ی خانواده و خویشاوند،  
بداخلاقی، کم صبری، بی قراری و تنبیلی و سبک شمردن  
دینداران. (حصال ۱/ ۱۴۷)

### استواری عقیده

امام باقر علی‌الله‌فرمود: آنان که درباره‌ی زمان ظهور قائم علی‌الله  
شتاب کنند هلاک می‌شوند و آنان که با ایمان ثابت انتظار  
می‌کشند نجات می‌یابند و قلعه بر پی‌های استوارش پا بر جا  
مانند. همانا پس از اندوه و تنگدالی گشایش عجیبی خواهد  
شد. (غیبت نعمانی ۱۹۸)

### نکوهش دشمن

لقمان به فرزندش گفت: پسرم! هر کس خشنودی خدارا  
بخواهد بانفس خود دشمنی می‌کند و هر کس بانفس سرکش خود  
مباز زنکندر رضایت خدارا به دست نمی‌آورد و کسی که خشم خود  
رافر و نشاند مورد نکوهش دشمن قرار می‌گیرد. (بحار الانوار ۶۷/ ۷۸)

### دو جرعه‌ی محیوب

امام زین العابدین علی‌الله‌فرمود: هیچ جرعه‌ای نزد خدا از دو  
جرعه محبوب‌تر نیست؛ یکی جرعه‌ی خشمی که مؤمن آن را با

حلم و بردباری فرو خورد و دیگری جرعه‌ی رنج و مصیبی که  
مؤمن با صبر و شکیبایی آن را فرو برد.(حصال/۵۰/۱)

### **در امان خداوند**

امام صادق علیه السلام فرمود: این دعا را سه مرتبه صحبتگاهان و  
سه مرتبه به هنگام شب بخوان تا در حصار امن خدا باشی:  
«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي فِي دِرْعِكَ الْحَصِينَةِ الَّتِي تَجْعَلُ فِيهَا مَنْ تُرِيدُ»،  
خدایا!مرا در قلعه‌ی محکم و امن خود قرار ده همان قلعه‌ای که  
هر کس را بخواهی در آن قرار می‌دهی.(کافی/۲/۵۴۳)

### **پاداش شکیبایی**

امام علی علیه السلام فرمود: آنگاه که خداوند تلاش مؤمنان پیشین  
را در شکیبایی بر ناملایمات در راه محبت خود و تحمل بر  
ناراحتی‌ها را از جهت ترس از خود مشاهده فرمود آنها را از  
تنگناهای بلا نجات داد و به آنان به جای ذلت، عزّت و عوض  
ترس، امنیت عطا فرمود.(نهج البلاغه/خ/۲۳۴)

### **نصرت خداوند**

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا!بر محمد و آل او درود فرست  
و بر شمار ایشان بیفزا....دشواری‌ها از پیش پایشان بردار و آنان  
را به نصرت خویش قوت بخش و به شکیبایی یاریشان ده و  
چاره جویی‌های دقیق به ایشان بیاموز.(صحیفه سجادیه/دعای/۲۷)

### **پاداش حضرت ایوب علیه السلام**

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: مردی که در برابر ناسازگاری و  
بداخلاقی همسرش برای خدا صبر و بردباری کند خداوند برای

هر بار صبر کردن به اندازه‌ی ثوابی که به حضرت ایوب ﷺ در اثر تحمل مصیبت و گرفتاریش عطا فرمود به او پاداش خواهد داد. (ثواب الاعمال/ ۲۸۷)

### پیوند جاودانه

امام علی ﷺ فرمود: خدای تعالیٰ ما را پاک کرده و مقام عصمت داده و ما را گواهان خلقش ساخته و حجّت در زمینش قرار داده و ما را همراه قرآن و قرآن را همراه ما نموده نه ما از آن جدا شویم و نه او از ما جدا شود. (کافی/ ۱/ ۱۹۱)

### سه خصلت مردم گریز

امام علی ﷺ به محمد بن حنفیه فرمود: از عجب و بد اخلاقی و کم صبری بر حذر باش، زیرا با وجود این سه خصلت نمی‌توانی هیچ رفیقی را برای خود نگه داری و به سبب این صفات نکوهیده مردم از تو کناره گیری می‌نمایند. پس با مردم اظهار دوستی کن و در برابر زحماتشان از خود شکیبایی نشان ده. (حصال/ ۱/ ۱۴۷)

### خیر بودن بلا

امام صادق ﷺ فرمود: هر مؤمنی از شیعیان ما از دنیا خارج نمی‌گردد مگر اینکه به قرض یا مرض یا فقر مبتلا می‌شود اگر گناهانش با اینها پاک نشود خداوند جانش را به سختی می‌گیرد تا هنگامی که از دنیا می‌رود گناهی در نامه‌ی خود نداشته باشد. (بحار الانوار/ ۶۵/ ۶۵)

### **مهار نفس امّاره**

امام علی علیہ السلام فرمود: بدانید چیزی از طاعت خدا نیست  
مگر آنکه انجام آن دشوار و گران می‌آید و چیزی از معصیت  
خدا نیست جز اینکه موافق میل و خواهش نفس انسان است.  
پس رحمت خدا بر کسی که شهوت خود را در اختیار بگیرد و  
هوای نفس را مهار کند زیرا مشکل ترین کار، بازداری نفس از  
شهوت بوده که پیوسته خواهان معصیت است. (نهج البلاغه/خ ۱۷۵)

### **حمایت الهی**

امام سجاد علیہ السلام فرمود: خدا یا! رزم‌منده‌ی اسلام را از غم تنها ی  
پناه ده و یاد زن و فرزند از خاطرش محسوساز و او را به حسن نیت  
راهنمایی کن و عافیتش را خودت به عهده گیر و سلامتی را  
همراهش گردان و او را از ترس دور دار و جرأت و شهامت در  
دلش یفکن و نیرومندی روزیش نما. (صحیفه سجادیه/دعای ۲۷)

### **عافیت طولانی**

امام صادق علیہ السلام فرمود: براستی طرفداران حق از آغاز  
همواره در سختی و مشقت به سر برده‌اند امّا این سختی و  
گرفتاری مددتش کوتاه است و سرانجام آن عافیت طولانی در  
پی خواهد داشت. (کافی ۲/ ۲۵۵)

### **فضیلت مردم آخرالزمان**

امام سجاد علیہ السلام فرمود: دوازدهمین جانشین رسول خدا (بعد از یازده امام) غیبت طولانی خواهد داشت مردم زمان غیبت که  
معتقد به امامت وی هستند و منتظر ظهور اویند از مردم همه‌ی

زمان‌ها بهترند زیرا خداوند عقل و فهمی به آنها داده که غیبت نزد آنها حکم مشاهده را دارد. (بحارالانوار/۵۲/۱۲۲)

### نتیجه اتفاقاً به خدا

امام باقر علی‌الله‌به فرزندش فرمود: پسرم! هر کس گرفتاری‌ها و ناراحتی‌های خود را از مردم پنهان کرده و به احدی ابراز نکند و فقط به خدای عزّوجلّ شکایت کند بر خداوند متعال لازم است که او را از آن گرفتاری و غم و غصه‌ای که به آن مبتلاست نجات دهد. (بحارالانوار/۷۸/۲۱۱)

### به سوی جهنم

امام باقر علی‌الله‌به فرمود: بهشت به سختی‌ها و صبر پیچیده شده هر کس در دنیا بر سختی‌ها صبر نماید داخل بهشت می‌شود و جهنم به لذت‌ها و شهوت‌ها پیچیده شده هر کس نفس خود را در ارضای لذت و شهوت آزاد بگذارد و خواسته‌های نفس را مقدم بدارد داخل جهنم خواهد شد. (کافی/۲/۸۹)

### گشایش رزق

امام علی علی‌الله‌به کمیل فرمود: به هنگام هر سختی و گرفتاری بگو: «لا حولَ و لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» تا نجات یابی و نزد هر نعمت بگو: «الْحَمْدُ لِلَّهِ» تا افزون گردد و هرگاه رزق و روزیت دیر رسید از خداوند طلب مغفرت کن و بگو: «اسْتغْفِرُ اللَّهَ» تا

موجب گشایش امر تو شود. (تحف العقول/۱۷۴)

### شکیایی مرکب نجات

امام علی علی‌الله‌به فرمود: خدا رحمت کند کسی را که با

خواسته‌های دل مبارزه کند و آرزوهای دروغین را از خود دور سازد و شکیبایی را مرکب نجات خود قرار دهد و تقوا را توشه‌ی مرگ خویش گرداند. در راه روشن قدم بگذارد و از راه آشکار هدایت فاصله نگیرد چند روز زندگی دنیا را غنیمت شمرده، آماده‌ی مرگ باشد. (نهج‌البلاغه/خ ۷۵)

### همنشینی با فقرا

امام سجاد علی‌الله‌ی فرمود: خدا! مرا به صبر نیکو بر همنشینی با فقرا یاری فرما و آنچه از کالای دنیا نابودشدنی از من گرفته‌ای در خزانه‌های پایدارت برایم ذخیره کن و هر متاع دنیوی که به من عطا فرموده‌ای وسیله‌ی رسیدن به جوار خود و پیوستن به مقام قرب خود و سبب دست یافتن به بهشت برینت قرار ده. (صحیفه سجادیه/دعای ۳۰)

### نشانه‌ی دوست واقعی

امام صادق علی‌الله‌ی فرمود: اگر خواستی بدانی دوست در ابراز دوستی تا چه اندازه صادق است او را به حشم آور اگر دیدی او کلام زشتی بر زبان نیاورد و بر دوستی تو پابرجا ماند بدان که او دوست واقعی توست و گرنه دوست تو نیست. (تحف العقول/ ۳۷۵)

### مشتاق دیدار

امام مهدی علی‌الله‌ی به ابراهیم بن مهزیار فرمود: پدرم به من فرمود: دل‌های مردم دیندار و بالخلاص مانند پرنده‌گانی که میل به آشیانه دارند مشتاق لقای تو خواهد بود.... خداوند آنها را به تحمل و استقامت در برابر ستم امتیاز داده تا در آخرت مشمول

عزّت واسعه‌ی او باشند. (کمال الدین / ۲۴۸)

### بودبار در برابر نادان

امام علی علیہ السلام به امام مجتبی علیہ السلام فرمود: فرزندم! به هنگام غضب خشم خود را فرو خور، با خویشاوند پیوند داشته باش، در برابر نادان بربار باش و در فهم دین دقت کن، کارها را بررسی نما. با قرآن انس بگیر، با همسایه خوشرفتار باش و امر به معروف و نهی از منکر کن. (تحف العقول / ۲۲۲)

### در هر حال آماده بودن

امام صادق علیہ السلام فرمود: کسی که به هنگام بروز هر بلا، صبری نشان ندهد و برای دریافت هر نعمت شکری نگوید و برای هر پیشامد و حادثه‌ای راه حلی آماده نسازد به ناچار درمانده شود. هر زمان که به گرفتاری و مصیبت دچار شدید چه در اولاد و چه در مال، شکیبا باشید. (تحف العقول / ۳۶۱)

### تأکید بر دعای غریق

امام صادق علیہ السلام با اشاره به ظهور غیبت کبری در آینده‌ی بعد از خود خطاب به شیعیانش فرمود: بزودی دچار شباهی شوید و بدون امام هدایت و پیشوای آشکار به سر برید در آن ایام کسی نجات نیابد مگر اینکه مرتب دعای غریق بخواند: «یا الله یار حمان یا رحیم یا مُقلِّب القُلُوب ثَبَّتْ قَلْبِی عَلَى دِينِک». (کمال الدین / ۳۵۲)

### نشانه‌های پرهیزکاران

امام علی علیہ السلام فرمود: از نشانه‌های پرهیزکاران این است که او را اینگونه می‌بینی: در دینداری نیرومند و در نرمخویی

دوراندیش و در ایمان با یقین و در کسب علم حریص و در برداری دانا و در توانگری میانه رو و در عبادت فروتن و در تهی دستی آراسته و در سختی شکیاست. (نهج البلاغه/خ۱۸۴)

### خدایا حافظم باش

امام سجاد<ص>عليه السلام فرمود: خداوند! مرا قادرت و فای به توبه‌ی خویش نیست جز به نگهداری تو و توان خودداری از گناهان ندارم جز به قوت تو، پس مرا بانیروی کافی تقویت کن و خود، عهده‌دار نیروی بازدارنده از گناهم باش. (صحیفه سجادیه/دعای ۳۱)

### صبر آیوب

روایت شده که وقتی بیماری حضرت ایوب<ص>عليه السلام شدت گرفت همسرش به او گفت: دعای پیامبران مستجاب است اگر دعا کنی شفا خواهی یافت. ایوب فرمود: هفتاد سال از نعمت‌های بی دریغ الهی بهره‌مند شدیم بگذار حداقل همین مدت بر بلاهایش صبور باشیم. (ارشاد القلوب/۱۲۷)

### زمان وفور نعمت‌ها

پیامبر اکرم<ص>عليه السلام فرمود: امّت من در زمان مهدی<ص>عليه السلام از نعمت‌هایی برخوردار می‌شوند که هرگز کسی از مثل آن بهره‌مند نبوده، آسمان برایشان باران نافع بارد و زمین چیزی از روی‌یدنی‌های خود را نگذارد مگر که آن را بیرون آورد. (کشف الغممه/۴۷۳)

### بازخواست نعمت‌ها

رسول خدا<ص>عليه السلام در سفارش‌های خود به عبدالله بن مسعود فرمود: نعمت‌های دنیا اعمّ از سرد و گرم و چرب و نرم و ترش و

شیرین آن را رها کن و نفس خود را به شکیبایی عادت ده، زیرا  
که تو از تمام آن نعمت‌ها بازخواست خواهی شد و این سخن  
خدای تعالی است که می‌فرماید: در روز قیامت از نعمت‌هایی  
که به شما عطا شده بازخواست می‌شوید. (مکارم الاخلاق/ ۴۵۳)

### پنج فضیلت بزرگ

رسول اکرم ﷺ فرمود: پنج چیز است که در میزان عمل،  
بسیار سنگینند: گفتن ذکر سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله  
و الله اکبر و برخورداری از فرزند صالحی که در جوانی مؤمن  
بمیرد و پدر در مرگ او صیر و شکیبایی پیشه کند و آن را به  
حساب خدا منظور بدارد. (خصال/ ۲۶۷)

### راه رهایی گرفتار

امام صادق علیه السلام فرمود: در شگفتمن از کسی که گرفتار است  
چگونه به ذکر «لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين»؛  
(انبیاء/ ۸۷) پناه نمی‌برد زیرا که خدای تعالی در دنباله‌ی آیه  
می‌فرماید: ما او را از غم نجاتدادیم و اینچنین مؤمنان را  
نجات می‌دهیم. (خصال/ ۲۱۸)

### حلم با علم

امام علی علیه السلام در توصیف پرهیزکاران فرمود: آنان کسانی  
هستند که اگر نفسشان در آنچه دشوار است فرمانبر نباشد او را  
از آنچه دوست دارد محروم کنند. روشنی چشم متّقین در  
چیزی است که جاودانه است و بی‌رغبتی شان در چیزی است  
که باقی نمی‌ماند، برداری را با علم و گفتار را با کردار

می آمیزند. (نهج البلاغه/خ ۱۸۴)

### باری در روزه‌داری

امام سجّاد علیه السلام فرمود: خدا یا! اشناخت فضیلت ماه رمضان و بزرگداشت حرمت آن و پرهیز از محرمات آن را به ما الهم کن و مارا به روزه‌داشتن آن با حفظ جوارح از گناهان و به کار بردن آنها در آنچه که تو را خشنود می‌نماید باری فرما. (صحیفه سجادیه/دعای ۴۴)

### صبر در برابر معصیت

امام علی علیه السلام فرمود: از یک نگاه، صبر بر دو قسم است: صبر در هنگام مصیبت که نیکو و زیباست و بهتر از آن صبر در برابر محرمات خدادست. هرگاه انسان با حرامی مواجه شد و خود را حفظ نمود گام بلندی در ارتقای معنویت خود برداشته است. (بحار الانوار/۶۷/۱۸۴)

### انتقام از ستمگران

امام صادق علیه السلام دربارهٔ آیه‌ی «[ا]صبر علی ما یَقُولُون: ای محمد بر تکذیب نمودن آنها صبر کن» (ص ۱۷) فرمود: منظور این است که ای پیامبر من به وسیله‌ی مردی از نسل تو انتقام خواهم گرفت و او همان قائم من است که او را بر جان ستمگران مسلط نموده‌ام. (بحار الانوار/۲۴/۲۰۰)

### تلخی فقر

لقمان به فرزندش فرمود: پسرم! من صبر و انواع تلخی‌هارا چشیده‌ام چیزی تلخ تراز فقر نیافتم، اگر روزی گرفتار تهی دستی شدی آن را بین خود و خدایت پنهان‌دار و به احدی اظهار نکن که

در نظر مردم حقیر و خوار خواهی شد. (بحار الانوار/۶۹/۵۳)

### چهار امتیاز ویژه

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که چهار چیز به او داده شده از چهار چیز محروم نیست. هر کس حال دعا یابد از اجابت ناامید نشود، هر کس توفیق استغفار پیدا کند از توبه بی بهره نماند، هر کس سعادت شکر به دست آورد از زیادی نعمت بی نصیب نباشد و به هر کس صبر عطا شود از پاداش محروم نگردد. (خصال/۱/۲۲۰)

### حفظ از نیرنگ

امام صادق علیه السلام در تعجب از کسی که دچار مکروحیله شده چرا به فرموده خدا پناه نمی برد: «وَأَفْوَضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِصَاحِبِ الْعِبَادِ» (غافر/۴۴) زیرا که خداوند در دنباله آیه می فرماید: خدا اور ازان نیرنگ های زشت آنان حفظ می نماید. (خصال/۱/۲۱۸)

### او صاف پرهیز کاران

امام علی علیه السلام در وصف انسان های متّقی فرمود: در سختی ها با وقار و در ناگواری ها شکیبا و در خوشی ها سپاسگزار است. به کسی که با او دشمنی دارد ستم نکند و دربارهی آن کسی که دوست دارد به گناه آلوده نشود به حق اعتراف می کند پیش از آنکه بر آن گواه آرند و آنچه امانت به او بسپارند تباہ نمی سازد. (نهج البلاغه/خ/۱۸۴)

### خلوص و اخلاص

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا! ما را در ماه رمضان توفیق ده

تا اموالمان را از هر چه به ناحق بر آن افرودهایم خالص نماییم و با ادای زکات پاکیزه گردانیم و با آن کس که از ما قطع رابطه کرده بپیوندیم و با کسی که به ما ستم نموده به مقتضای انصاف رفتار کنیم. (صحیفه سجادیه / دعای ۴۴)

### حمدبی پایان

امام صادق علیه‌الله‌نهنگام مصیبت می‌فرمود: حمد خدایی را سزاست که مصیبتم را در دینم قرار نداد و سپاس در خور خداوندی است که اگر می‌خواست مصیبت من بزرگتر از آنچه هست باشد می‌شد و سپاس خدای را بر امری که خواست بشود و شد. (تحف العقول / ۳۸۱)

### استواری عقیده

امام سجاد علیه‌الله‌فرمود: غیبت قائم ما چندان طولانی می‌شود که بیشتر معتقدین به وی از این امر باز می‌گردند و بر آن ثابت نمی‌مانند مگر کسی که یقیت‌ش قوی و معرفت‌ش درست و کامل باشد و از آنچه به او حکم می‌شود در خود احساس ناراحتی نکند و با همه‌ی وجود تسليم ما اهل بیت باشد. (کمال الدین / ۳۲۴)

### تاوان حق گریزی

امام باقر علیه‌الله‌به فرزندش فرمود: پسرم! نفس خود را اینگونه تربیت کن که بر تلحی حق شکیبا باشد، زیرا هر کسی که از حق چیزی را نپذیرد ناگزیر در مسیر باطل به دو چندان تن در دهد. (اقوال الائمه / ۱۲۶)

### صلابت مؤمن

امام صادق علیه السلام فرمود: مؤمن در نگهداری دین خود از کوههای استوار پا بر جاتر است برای آنکه کوه کم با برخورد باد و باران ساییده می‌شود ولی کسی یارای آن ندارد از دین مؤمن چیزی بکاهد و این برای بخلی است که به دین خود دارد تا آن را از دست ندهد. (علل الشرایع/۵۵۸/۲)

### آثار شیرین تقوا

امام علی علیه السلام فرمود: هر کس تقوا پیشه کند سختی‌ها بعد از نزدیک شدن، از او دور و کارها پس از تلخی برای او شیرین و امواج فتنه پس از حمله‌ی انبوه از او برطرف و دشواری‌ها پس از رنج دادن برای او آسان می‌گردد و کرامت از دست رفته بر او فرو می‌بارد. (نهج البلاغه/خ/۱۸۹)

### ریاضت نفس

امام علی علیه السلام فرمود: من نفس خود را با پرهیزکاری ریاضت و پرورش می‌دهم تا در روز قیامت که هراسناکترین روزهاست در امان باشم و در کناره‌های لغزشگاه‌ها ثابت و استوار مانم. (نهج البلاغه/نامه/۴۵)

### باری خداوند

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا! ما را در ماه رمضان کمک کن تا با گوش‌های خود به هیچ لغوی گوش نسپاریم و با دیدگان خویش به هیچ لهوی شتاب نورزیم و دست‌های خود را به هیچ ممنوعی نگشاییم و با قدم‌های خویش به سوی هیچ

حرامی گام بر نداریم. (صحیفه سجادیه / دعای ۴۴)

### مقام شکر

رسول خدا ﷺ از علی ﷺ پرسید: زمانی که در محراب عبادت در حال سجده به درگاه پروردگارت هستی و با ضربت شمشیر محاسنت با خون سرت رنگین می‌شود چگونه صبر می‌کنی؟ علی ﷺ پاسخ داد: در ک چنین موقعیتی مقام شکر است نه مقام صبر. (النورالمیین / ۳۵۱)

### احسان به اهل بیت ﷺ

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: بهشت حرام است بر هر کسی که بر اهل بیت من ستم روا دارد و مرادر مورد عترتم بیازارد. هر کس کمترین نیکی به اولاد ابوطالب بنماید و پاداش آن را نبیند من در روز قیامت پاداش او را خواهم داد. (بحارالانوار / ۲۳۵ / ۲۳)

### جريدةی گوارا

امام علیؑ امام مجتبیؑ فرمود: دوست را خالصانه برای خدانصیحت کن چه خوشایند او باشد چه ناخوشایند. خشم خود را کم فروبرزیرا من جرعه‌ای شیرین تراز آن ننوشیدم و پیانی گواراتر از آن ندیدم. با کسی که با تو درشتی کرده نرمخوباش امید است بزودی در برابر تو نرم شود. (نهج البلاعه / ن ۳۱)

### رتبه‌ی خاص

امام صادقؑ فرمود: بنده نزد خدا رتبه و درجه‌ای دارد که تنها از طریق اعمالش دستیابی به آن ممکن نیست پس خداوند او را به بلا و مصیبتی در بدن یا مال یا فرزندش گرفتار

می کند که اگر صبر و تحمل نماید خداوند او را به آن درجه نائل می گرداند. (بحارالانوار/ ۶۸/ ۹۴)

### **حمد خداوند**

رسول خدا<sup>صلوات‌الله‌علی‌ہی و‌آمی‌ت‌ہے</sup> هنگامی که موضوع خوشایندی برایش پیش می آمد می گفت: «الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتَمَّمُ الصَّالِحَاتِ» و هرگاه مطلب ناخوشایندی برای ایشان رخ می داد می گفت: «الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ». (اماکن طوسی/ ۱/ ۴۹)

### **شکیبا بر طاعت خدا**

رسول خدا<sup>صلوات‌الله‌علی‌ہی و‌آمی‌ت‌ہے</sup> با اینکه به بهشت بشارت داده شده بود خود را برای نماز به زحمت می انداخت چون خداوند به او فرمود: خانواده‌ی خود را به نماز فرمان ده و بر انجام آن شکیبا باش. پس آن حضرت خانواده‌ی خود را به نماز فرمان می داد و خود نیز در انجام آن شکیبا بود. (نهج البلاعه/ خ/ ۱۹۰)

### **خدایا! حفظ کن**

امام سجاد<sup>صلوات‌الله‌علی‌ہی و‌آمی‌ت‌ہے</sup> فرمود: خدایا! ما را از انحراف در توحیدت و کوتاهی در ستایش حضرت و شک در دینت و کوری از راهت و بی توجهی به حرمت و فریب خوردن از دشمنت آن (شیطان رانده شده) دور گردان. (صحیفه سجادیه/ دعای/ ۴۴)

### **حمایت صبر**

امام صادق<sup>صلوات‌الله‌علی‌ہی و‌آمی‌ت‌ہے</sup> فرمود: آنگاه که مؤمن وارد قبرش شود نماز سمت راست او و زکات سمت چپش قرار گیرد و نیکوکاری بر او سایه افکند و صبر در کناری بایستد چون دو فرشته پرسشگر

بیایند صبر به نماز و زکات و نیکوکاری می‌گوید: مواطن رفیق خود باشد اگر درماندید من او را حفظ می‌کنم. (کافی/۹۰۲)

### حکومت امام عصر ﷺ

امام صادق علیه السلام فرمود: هرگاه قائم علیه السلام قیام کند در میان مردم مانند داود پیامبر حکم خواهد کرد و به بینه احتیاج نخواهد داشت. خداوند حقیقت قضیه را به او الهام می‌کند و او هم از روی علمش حکم می‌دهد و مردم را از حقایق امور آگاه می‌سازد و دوست خود را از دشمنش تمیز می‌دهد. (اعلام الوری/۴۶۴)

### دو صفت بهشتی

امام صادق علیه السلام به سفیان ثوری فرمود: دو صفت است در هر که باشد اهل بهشت است: امری را که نمی‌پسندد اگر خدا آن را دوست دارد تحمل کند و کاری را که دوست دارد اگر مورد رضای خدا نیست ترک کند. (مواعظ عدیده/۲۰۸)

### سزای زن ناشکیبا

رسول خدا علیه السلام فرمود: زن ناسازگاری که به رزق الهی قانع نباشد و شکیبایی نورزد و بر شوهر خود سخت بگیرد و آنچه در توان همسرش نیست بر وی تحمیل کند خداوند هیچ یک از اعمال نیک آن زن را که مانع از آتش دوزخ است نمی‌پذیرد. (عقاب الاعمال/۲۸۷)

### برای رفع گرفتاری

امام رضا علیه السلام فرمود: پدرم را در خواب دیدم فرمود: پسرم! هر وقت گرفتار سختی شدی این ذکر را زیاد بگو: «یا رؤوف یا

رحیم» (تا خداوند آن را بطرف کند) آنچه را که ما در خواب می‌بینیم مانند آن است که در بیداری ببینیم. (بحارالانوار/ ۹۲/ ۲۸۳)

### **شکیایی مأموران دولت**

امام علی علیہ السلام به مأموران اخذ مالیات فرمود: در روابط خود با مردم منصفانه رفتار کنید و در برآوردن نیازهای شان شکیبا باشید، زیرا شما خزانه‌داران مردم و نماینده‌گان ملت و سفیران پیشوایان هستید. کسی را درباره‌ی حاجتش به خشم نیاورید و از خواسته‌های مشروعش محروم نسازید. (نهج‌البلاغة/ نامه ۵۱)

### **خدایا! یاریم کن**

امام سجاد علیہ السلام فرمود: معبد امرانیرو و توانی جزیه قدرت تو نیست و جزیه محافظت توراه نجاتی از گرفتاری‌های دنیا ندارم پس به حکمت رساواراده‌ی نافذت از تومی خواهم که مرا از روی آوردن به غیر بخشش خودت بازداری و هدف فتنه‌هانگردانی و در برابر دشمنان یاور و پشتیبانم باشی. (صحیفه سجادیه/ مناجات الشاکین)

### **نورانیت دل**

امام صادق علیہ السلام فرمود: به سبب صبر و برداشی در مقابل مصیبت و گرفتاری نور و صفاتی باطن انسان پدیدار می‌گردد و بر اثر جزع و بی‌تابی ظلمت و وحشتی که در درون آدمی پنهان است آشکار می‌شود. (صبح الشریعه/ ۵۵۵)

### **اعتقاد و اعتراف**

امام باقر علیہ السلام فرمود: پیغمبرانی که اولوا العزم نامیده شدند از این جهت است که خدا درباره‌ی محمد علیه السلام و جانشینان بعد از

او خصوصاً دربارهٔ حضرت مهدی علیه السلام و روش او با آنها پیمان بست و آنها به رسالت رسول اکرم و امامت ائمّهٔ هدی علیهم السلام معتقد شدند و به آن اعتراف نمودند. (کافی ۴۱۶/۱)

### سه فاشناخته!

لقمان حکیم به فرزند خویش چنین گفت: پسرم! سه نفر شناخته نشوند مگر در سه وقت، آدم حلیم و بردار شناخته نشود مگر به هنگام خشم و غصب، انسان شجاع شناخته نشود مگر در میدان جنگ و دوستان را نخواهی شناخت مگر زمانی که به آنان نیازمند شوی. (معدن الجواهر ۳۷)

### عقل کامل

پیامبر اکرم صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: خداوند عقل و خرد را سه قسمت قرار داده، هر کس همه را دارا باشد عقلش کامل است و هر کس هیچ یک را نداشته باشد از عقل بی نصیب است (آنها عبارتند از): خوب شناختن خدا - خوب اطاعت کردن برای خدا و خوب صبر کردن بر تقدیرات الهی. (تحف العقول ۵۴)

### تأثير اذان

امام رضا علیه السلام فرمود: مردی خدمت حضرت صادق علیه السلام رفیاب شدواز فقر و تنگدستی خویش شکایت نمود. امام صادق علیه السلام فرمود: (برای رهایی از گرفتاری فقر): وقتی صدای اذان رامی شنوی بامؤذن همراه شو و به نوای او اذان بگو. (مستند امام الرضا ۶۹/۲)

### تسلط بر نفس اماره

امام علی علیه السلام به یکی از فرماندهان سپاه خود فرمود: بدان اگر

نفس خود را از بسیاری از تمایلاتش به جهت ترس از آثار زیانبار آن باز نداری، هوس‌های گوناگون تورابه زیان‌های فراوانی سوق می‌دهند. پس همواره جلوگیر نفس خود باش و به هنگام خشم آشتفتگی و پریشانی راز خود دور کن. (نهج البلاعه، نامه ۵۶)

### دشمن فریبکار

امام سجاد علیه السلام فرمود: ای معبد من! به تو شکایت می‌کنم از دشمنی که گمراهم می‌کند و از شیطانی که مرا فریب می‌دهد سینه‌ام را پر از وسوسه نموده و هوس‌هایش دلم را احاطه کرده و کمک کار هوای نفسم می‌باشد و دوستی دنیا را در نظرم زینت می‌دهد و میان من و طاعت و نزدیکی به تو حایل می‌شود. (صحیفه سجادیه/مناجات الشاکین)

### اعتماد به حق تعالیٰ

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند متعال به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد: من بهتر می‌دانم مصلحت و خیر بندهام در چیست لذا باید به قضا و قدر من راضی باشد و شکر نعمت‌های مرا به جا آورَد و در گرفتاری شکیبایی پیشه کند تا او را در زمرةٰ صدّیقین قرار دهم. (بحار الانوار ۶۸/۹۴)

### ایمان به غیب

رسول خدا علیه السلام فرمود: خوشابه حال آنان که در غیبت امام دوازدهم پایدارند، خوشابه حال کسانی که در راه روشن خود ثابت قدم می‌مانند، آنانند که خداوند متعال در قرآن کریم توصیف‌شان نموده که متّقین کسانی هستند که ایمان به

غیب می آورند(بقره/۳). (بحارالانوار/۵۲/۱۴۳)

### پذیرش عذرخواهی

روزی امام کاظم علیه السلام فرزندان خود را جمع کرد و به آنها فرمود: اگر کسی نزد شما بیاید و در گوش راست شما حرف ناپسندی بگوید سپس برگردد به طرف گوش چپ شما و عذرخواهی نماید و بگوید من چیزی نگفته‌ام شما عذر او را پذیرید. (کشف الغمہ/۲/۲۱۸)

### عوض بهتر

شخصی از امام صادق علیه السلام مسئله‌ای پرسید، حضرت حکم مسئله را بیان فرمود ولی برخلاف خواسته‌ی او بود. امام در چهره‌اش آثار ناراحتی را مشاهده کرد فرمود: ای مرد! در برابر حکم حق شکیبا باش زیرا هیچ کس در مقابل دستور حق صبر نکند مگر اینکه خدا در عوضش آنچه بهتر از آن است به او عطا فرماید. (مجموعه ورثات/۱/۱۷)

### الهام دعا و رفع بلا

امام صادق علیه السلام به اصحاب خود فرمود: آیا طولانی بودن بلا را از کوتاه بودن آن باز می شناسید؟ عرض کردیم: خیر. فرمود: هرگاه به یکی از شماره هنگام بلا و گرفتاری دعا کردن الهام شد بدانید که عمر بلا کوتاه است (و بزودی رفع می شود). (بحارالانوار/۹۳/۳۰۰)

### معیار غم و شادی

امام علی علیه السلام فرمود: شادی تو از دست یافتن به چیزی باشد که برای آخرت مفید است و اندوه تو برای از دست دادن

چیزی از آخرت باشد. به آنچه از دنیا به دست می‌آوری بسیار شاد مشو و به آنچه از دنیا از دست داده‌ای اندوهگین و ناشکیبا

مباش. (نهج‌البلاغه/نامه ۲۲)

### روزی فراوان در سالمندی

امام سجاد علی‌الله‌ی فرماید: خدایا گسترده‌ترین روزی ات را به وقت پیری نصیبم کن و قویترین نیرویت را در ایام درماندگی بهره‌ی من فرما و در عبادت دچار کاهلیم مگردان و از تشخیص راهت نابینایم مساز. (صحیفه سجادیه/دعای ۲۰)

### ایمان کامل

رسول خدا علی‌الله‌ی فرمود: سه خصلت در هر کس باشد مراتب ایمان را به صورت کامل داراست: چون خشنود شود خشنودیش او را در باطل وارد نکند، وقتی خشم گیرد خشمش او را از مسیر حق بیرون نبرد و زمانی که قدرت یابد به چیزی که از آن او نیست دست نیازد. (وسائل الشیعه ۱۵/۳۶۳)

### سبب پذیرش توبه

ابن عباس گوید: از پیامبر علی‌الله‌ی پرسیدم آن کلماتی که آدم علی‌الله‌ی از پروردگارش آموخت و به واسطه‌ی آن توبه‌اش پذیرفته شد کدام بود؟ فرمود: حضرت آدم خدارا به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین قسم داد که توبه‌ی او را پذیرد و خدا هم به حرمت پنج تن آل عبا توبه‌ی او را پذیرفت. (کشف الغمہ ۱/۴۶۵)

### نصرت خداوند

امام علی علی‌الله‌ی ابوذر فرمود: به خدا سوگند! اگر درهای

آسمان‌ها و زمین به روی بندۀ مؤمنی بسته شود و او راه تقوا را در پیش بگیرد خداوند متعال برای او راه فراری باز می‌کند که نجات یابد. ای اباذر! مبادا جز با مرام حق انس بگیری و جز از راه باطل بهراسی. (کافی ۲۰۷/۸)

### مؤمن و بلا

امام صادق علیه السلام فرمود: هیچ مؤمنی نیست مگر اینکه به بلای گرفتار است و بلای بزرگتری در انتظار اوست، اگر در همان بلاشکیبا باشد خداوند آن بلای بزرگتر را برطرف می‌کند و اگر بی تابی نماید بلای بزرگتر فرامی‌رسد و گرفتاری‌ها بیشتر می‌گردد تا وقتی که صبر نیکو و شکیابی را انتخاب کند. (بحار الانوار ۶۸/۹۴)

### ثمره‌ی استغفار

رسول اکرم علیه السلام فرمود: کسی که [از روی حقیقت] بسیار استغفار و طلب آمرزش کند خداوند برای او نسبت به هر غم و اندوهی که دارد گشايش و فرجی قرار می‌دهد و او را از هر تنگنایی که بدان گرفتار است خارج می‌سازد و از جایی که گمان نمی‌برد به او رزق و روزی می‌رساند. (عدد الداعی ۲۶۵)

### صبر خدا

امام سجاد علیه السلام فرمود: خداوند! تو کارهایت را بر تفضل بنا نهاده‌ای و قدرت را بر گذشت مقرر کردۀ‌ای و با کسی که تو را نافرمانی کرده با بردبانی رو برو شوی و به کسی که به خود ظلم و ستم نموده مهلت می‌دهی، باشد که نادم شود و به سوی

تو بازگردد. (صحیفه سجادیه / دعای ۴۵)

### **معنای مصیبت**

امام صادق علیه السلام فرمود: مصیبتي را که توفيق صبر بر آن به تو داده شده و مستحق پاداش الهی شده‌اي آن را مصیت ندان. همانا مصیبت آن است که انسان در برابر آن قادر به صبر و شکیبایی نباشد و از اجر و پاداش محروم و بی نصیب گردد. (کافی ۲۲۵/۳)

### **اثبات حق اهل بیت علیهم السلام**

امام صادق علیه السلام فرمود: به خدا سوگند! پیشینیان شما هلاک نشدند و هیچ کس هم تا زمان قیام قائم ما هلاک نشود جز به سبب جدا شدن از ولایت ما و انکار حق ما و رسول خدا علیه السلام از دنیا نرفت تا اینکه حق ما اهل بیت را برای آحاد افراد این امت روشن و ثابت گردانید. (کافی ۴۲۶/۱)

### **کلید هر بدی**

امام باقر علیه السلام فرزندش فرمود: پسرم! از تنبی و دلتنگی اندوهگین بودن بپرهیز، چرا که این دو صفت کلید هر بدی است اگر تنبی کنی هیچ حقی را ادا نخواهی کرد و اگر دلتنگی کنی و اندوهگین شوی بر هیچ حقی صبور نخواهی بود. (بحار الانوار ۷۵/۱۸۷)

### **پاداش مبتلایان**

رسول اکرم صلوات الله علیه و آله و سلم فرمود: آنان که در دنیا با صحت و عافیت زندگی خود را گذراندند در روز قیامت آرزو می کنند

که ای کاش در دنیا مبتلا بودند و پوست بدنشان را با قیچی چیده بودند و این در هنگامی است که آنها مشاهده می‌کنند مبتلایان در دنیا چه پاداش‌های بیکرانی در برابر مصائب خود دریافت می‌کنند. (بحارالانوار/۶۴/۲۳۶)

### چاره‌ی فال بد

رسول اکرم ﷺ فال نیک زدن رامی ستد و از فال شوم زدن رویگردان بود و امر می‌فرمود که هر کس چیز مکروهی را بیند و به نظرش بشکون آید بگوید: «اللَّهُمَّ لَا يُؤْتِي الْخَيْرَ إِلَّا أَنْتَ وَلَا يُدْفَعُ السَّيِّئَاتُ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ». (مکارم الاخلاق/۳۵۰)

### خیر حقیقی

امام علی علیه السلام فرمود: خیر آن نیست که مال و فرزندت بسیار شود بلکه خیر آن است که دانش تو فراوان گردد و حلم و برداشت وسعت یابد. در پرسش پروردگار ممتاز و در میان مردم سرفراز باشی. پس اگر نیکی کردی شکر خدار ابه جای آوروا اگر خطای از تو سرزد از خدای خود آمرزش بخواه. (نهج البلاغه/ح/۹۱)

### خدایا مرا دریاب

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا! منم که در حق خود جنایت کردم، منم که در گرو بلای خویشتم، منم که کم حیا هستم، منم که گرفتار رنجی دیرینه‌ام، به حق آن که او را از خلق خود برگزیدی و... مرا بدان سان که اهل طاعت و منزلت نزد خود را سرپرستی می‌کنی سرپرستی کن. (صحیفه سجادیه/دعای/۴۷)

## نشاط حق یاوران

امام علی علیه السلام فرمود: دل خدا دوستان رنج و سختی در راه خدا را بسیار دوست می‌دارد و دل‌های بی خبر از خدا راحت طلب و آسودگی خواه است. پس ای فرزند آدم! گمان مبر که بدون مشقت به مقام رفیع نیکوکاری دست می‌یابی زیرا اجرای مرام حق بسی سنگین و به ذائقه‌ی دنیا طلبان تلخ و ناگوار است. (مجموعه ورام ۸۷/۲)

## یاران خاص رسول الله ﷺ

رسول اکرم صلوات الله عليه وسلم به اصحاب خود فرمود: مردمی بعد از شما می‌آیند که یک نفر آنان ثواب اعمالش برابر با پنجه نفر از شماست. عرض کردند: ای رسول خدا! ما به جنگ در رکاب شما مفتخریم و قرآن در میان مانازل شده چگونه است که آنان برترند؟ فرمود: آنچه را که آنان متحمل می‌شوند اگر شما ببینید قادر نخواهید بود مانند آنها صبور و خویشتندار باشید. (بحار الانوار/ ۵۲/ ۱۳۰)

## خوشرفتاری با مردم

لقمان حکیم به فرزندش فرمود: پسرم! در همنشینی با مردم برخلاف آداب متعارف رفتار نکن و چیزی را که مردم طاقت ندارند بر آنها تحمیل نکن که در این صورت از وجود رفیقی که باید یار و یاور تو باشد محروم می‌شوی و آنچنان تنها می‌مانی که نه دوست همدی خواهی داشت و نه برادر و مددکاری. (مواعظ عدده/ ۱۵۴)

## صبوری شیعیان

امام صادق علیه السلام فرمود: ما شکیبا هستیم ولی شیعیان ما از ما شکیباتر می باشند. راوی عرض می کند: فدایت شوم چگونه شیعیان شما از شما شکیباتر هستند؟ حضرت فرمودند: چون ما بر چیزی که می دانیم صبر می کنیم ولی شیعیان ما بر چیزی که نمی دانند و ندیده اند صبوری می کنند. (کافی ۲/۹۳)

## دعابرای گشایش

امام صادق علیه السلام فرمود: جبرئیل در زندان بر یوسف نازل شد و به او گفت: ای یوسف بعد از هر نماز واجب بگو: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي مِنْ أَمْرِي فَرَجًا وَ مَخْرَجًا وَ ارْزُقْنِي مِنْ حَيْثُ أَحَتَسِبْ وَ مِنْ حَيْثُ لَا أَحَتَسِبْ» و ایضاً مؤمنین سزاوار است برای حل مشاکل خود از این دعا بهره جویند. (مکارم الاخلاق ۲۸۳)

## الگوی اهل ایمان

امام علی علیه السلام فرمود: آیا به این بسنده کنم که به من امیرالمؤمنین بگویند و در ناملایمات روزگار شریک مردم نباشم یا در سختی های زندگی الگوی آنان نگردم؟ آفریده نشده ام که خوردن غذاهای گوارا مرا سرگرم سازد مانند حیوان که تمام همت او علف است. (نهج البلاغه/نامه ۴۵)

## عمل به دانسته ها

امام سعّاد علیه السلام فرمود: در انجلیل چنین نوشته است: تابه آنچه که می دانید عمل نکرده اید آنچه را که نمی دانید مجویید، زیرا علم هرگاه به آن عمل نشود جز کفر برای

صاحبش به بار نخواهد آورد و جز دوری از خدا چیزی به او نمی‌افزاید. (کافی ۱/۴۴)

### سه خصلت مؤمن ساز

امام رضا علیه السلام فرمود: تا سه خصلت در مؤمن نباشد مؤمن نخواهد بود؛ سنتی از پروردگارش و سنتی از پیامبرش و سنتی از امامش، اما سنت از پروردگارش رازپوشی است و سنت از پیامبرش مدارای با مردم و سنت از امامش شکیبایی در سختی و تنگدستی است. (تحف العقول ۴۴۲)

### اصلاحات امام عصر علیه السلام

امام علی علیه السلام فرمود: او (مهدي) آل محمد علیهم السلام تمثیلات نفساني را تابع هدایت قرآنی می کند هنگامی که مردم هدایت را تابع هوس های خویش قرار داده اند و او آراء و نظریات را تابع قرآن می سازد زمانی که مردم قرآن را به آراء و نظریات خود مبدل کرده باشنند. (نهج البلاغه / خ ۱۳۸)

### راه ترقی

امام صادق علیه السلام به عبدالله بن جندب فرمود: جز با ترک لذت هابه خواسته های معنوی خود دست نمی یابید و جز در پرتو شکیبایی برناملایمات زندگی به آرزوها یتان نخواهید رسید. از یک نگاه به نامحرم بپرهیزید که بذر شهوت رادر دل بکارد و همان برای فریقین نگاه کننده بس باشد. (تحف العقول ۳۰۵)

### شعله غضب

امام علی علیه السلام فرمود: غضب آتشی است مشتعل، کسی که

خشم خود را فرو نشاند آن آتش را خاموش کرده است ولی آن کس  
که غصب را به حال خود رها کرده است خود او اولین کسی است  
که در شعله های سرکش آن خواهد سوخت. (غزال الحکم/ ۶۸۵۹)

### آثار مبارک تقوی

خداؤند تبارک و تعالی می فرماید: هر کس تقوی  
الله (استقامت در انجام فرمان الهی و گریز از منکرات را)  
پیشه کند خداوند برای او راه خروجی (از گناه و مشکلات)  
پدید می آورد و او را از جایی که گمان نمی برد روزی می دهد  
و هر کس بر خدا توکل کند خدا کفایت امر او را خواهد  
کرد. (سوره‌ی طلاق/ ۲ و ۳)

### چهار پایه‌ی صبر

امام علی علیه السلام فرمود: صبر بر چهار شعبه است: شوق، ترس،  
پارسایی و انتظار. پس هر کس اشتیاق بهشت دارد  
خواهش‌های نفس را فراموش می کند آن کس که از دوزخ  
بترسد از حرام دوری می گزیند هر کس در دنیا پارسا شد  
مصیبت‌ها را سبک می شمارد و آن کس که در انتظار مرگ  
باشد در نیکی‌ها شتاب می کند. (نهج البلاعه/ ح ۳۰)

### صبر لازمه‌ی تکامل

صبر یک پدیده‌ی ذهنی، تخیلی، پوچ و ایده‌آلیستی و  
بی ربط به حیات نبوده و نیست بلکه از اصول مسلم حرکت  
تکاملی جهان است و در متن همه‌ی واقعیت‌های جهان  
خودنمایی می کند و در نتیجه یک پدیده‌ی صد در صد علمی

و دینی است.

### **کفاره‌ی گناهان**

رسول خدا فرمود: هنگامی که گناهان بندی مؤمن زیاد گردند و عمل نیک آن قدر نداشته باشد که گناهان را پوشاند خداوند متعال او را به غم و اندوه مبتلا می‌سازد تا کفاره‌ی گناهانش باشد. (نهج الفصاحه/ ۲۳۷)

### **غم شیعیان**

امام حسن عسکری در نامه‌ای به علی بن حسین بابویه قمی (پدر شیخ صدق) فرمود: پیوسته شکیبایی را پیشه کن و منتظر فرج باش زیرا رسول خدا فرموده است: «بهترین اعمال امت من انتظار فرج است». شیعیان ما همواره در غم و اندوه‌ند تا موقعی که فرزندم ظهر کند. (بحار الانوار/ ۵۰/ ۳۱۸)

### **بردبار باش**

امام علی به حارث همدانی فرمود: خشم خود را فرو نشان و به هنگام توانایی بخشش کن و در موقع غضب بردبار باش و در زمان قدرتمندی عفو کن تا عاقبت خوبی داشته باشی و هر نعمتی را که خدا به تو بخشیده سپاس آن را به جای آر و نعمت‌هایی را که در اختیار داری تباہ مکن. (نهج البلاغه/ نامه ۶۹)

### **عنایت حق تعالی**

امام باقر فرمود: کسی که قصد زیارت این خانه (کعبه) را داشته باشد در صورتی که سه خصلت در او نباشد مورد اعتنا واقع نمی‌شود: تقوایی که او را از نافرمانی خدا باز دارد -

بردباری و تحملی که با آن مالک خشم خود باشد و خوشرفتاری با افرادی که با او رفیق شده‌اند.(خصال/۱۴۸/۱)

### **پاداش هجرت**

خدای تعالی می‌فرماید: آنان که پس از ستم دیدن، از خانه و کاشانه خود برای خدا هجرت کردند ما در دنیا به آنها جایگاه خوبی می‌دهیم در حالی که پاداش آخرتشان بزرگتر است اگر بدانند و اینان کسانی هستند که در مقابل دشواری‌ها صبر پیشه کردند و بر پروردگارشان توکل می‌کنند.(تحل/۴۱ و ۴۲)

### **صفات مؤمن**

امام علی علیهم السلام در وصف مؤمن فرمود: مؤمن سینه‌اش از هر چیز فراختر و نَفْس او از هر چیز خوارتر است. برتری جویی را زشت و ریاکاری را دشمن می‌شمارد اندوه او طولانی و همت او بلند است. سکوت‌ش بسیار و در همه‌ی اوقات به کاری مشغول و شکرگزار و شکیبا و ژرف‌اندیش است. (نهج البلاغه/ح/۳۲۵)

### **معنای صبر جمیل**

معنای شکیبایی زیباقابل توجه است و آن صبر و استقامتی است که تداوم داشته باشد، یأس و نومیدی به آن راه نیابد و بابی تابی و جزع و شکوه و آه و ناله توأم نگردد. (نورالثقلین/۵/۴۱۳)

### **نعمت جاودان**

امام علی علیهم السلام فرمود: نسبت به فرمان آن کسی که پناهی جز او و غم‌خواری غیر او نیست پایدار باش و هرگاه در برابر محنت با رضایت و بردباری برخورد کردی آن محنت، نعمت دائمی

خواهد شد و اگر شکر نعمتی را بجا نیاوری آن نعمت، اندوه مداوم می شود. (مجموعه وزام ۴۱/۱)

### عقیده های متفاوت

امام جواد علیه السلام فرمود: قائم ما غیبیتی طولانی خواهد داشت مخلصان، در انتظار قیامش باشند، شگاکان، انکارش کنند، منکران، یادش را به تمسخر گیرند، تعیین کنندگان وقت ظهورش دروغ گویند، شتاب کنندگان در غیبت، هلاک گردند و تسلیم شوندگان در آن نجات یابند. (کمال الدین ۳۷۸/۲)

### تحفه برای آخرت

امام کاظم علیه السلام به هشام فرمود: خردمند به دنیا و اهل دنیا نگریست و دانست که دنیا جز با مشقت به دست نمی آید و به آخرت نگریست و دانست که آن هم جز با مشقت به دست نمی آید پس با مشقت آخرت را طلبید چرا که پاینده تر است. (کافی ۱۸/۱)

### دیندار واقعی

امام حسین علیه السلام فرمود: مردم بندگان دنیا یند و دین ( فقط ) بر سر زبان آنهاست تا زمانی به دین توجه دارند که زندگیشان رو به راه است اما همین که در بوته آزمایش گرفتار شوند دینداران واقعی کم خواهند بود. (تحف العقول ۲۴۵/۲)

### منشأ همهی فضیلت ها

ریشه هی همهی فضائل انسانی صبر و توکل است، صبر عامل استقامت در برابر موانع و مشکلات است و توکل انگیزه هی

حرکت در این راه پر فراز و نشیب. در حقیقت برای انجام عمل صالح باید از این دو فضیلت اخلاقی (صبر و توکل) مدد گرفت که بدون این دو هرگز امکان پذیر نیست.

### دروز دنیا

امام علی علیه السلام فرمود: روزگار دو روز است روزی به نفع توست و روزی به زیان توست، پس در آن دوران که روزگار به سود تو می‌گردد به خود کامگی مپرداز و در آن دوران که به ضرر توست صبر و شکیبايی پیشه کن (بیتابی مکن و خود را پست مساز). (نهج البلاغه / ح ۳۹۰)

### اندوخته‌ی جاوید

اولیای خدا و مردان با ایمان، همواره راضی به قضاى باری تعالی هستند نه تنها در برخورد با ناگواری‌ها کلام ناروا به زبان نمی‌آورند، بلکه آن را اندوخته و ذخیره‌ی خود می‌دانند، در مصائب و شدائد به وی پناه می‌برند و با نیروی ایمان و استمداد از ذات مقدّسش خاطر آزرده‌ی خویش را آرام می‌کنند و از اندوه و غم رهایی می‌یابند.

### ثواب خویشنداری

امام صادق علیه السلام به یکی از اصحابش (که ظاهرًا تهی دست بوده) فرمود: گویی در بازار، میوه و چیزهای دیگری را می‌بینی که دلت می‌خواهد؟ عرض کرد: آری به خدا سوگند. فرمود: بدان که برای تو به عدد آنچه که ببینی و قادر به تهیه‌ی آن نباشی و در عین حال شکیبايی کنی در نامه‌ی عمل تو یک

حسنہ نوشته خواهد شد. (ثواب الاعمال / ۱۸۰)

### صفات باز علی ﷺ

رسول خدا ﷺ به دختر گرامیش فاطمه زینت‌الله فرمود: آیا  
خشندنیستی از اینکه تو را به ازدواج مردی درآورم که از همه‌ی  
امّت به اسلام پیشگامتر و علمش از همه افزون‌تر و حلم و بردباریش  
در پیشامدهای سخت عظیم تر است. (کشف النقمه / ۱۱۶/۱)

### مخالفت با هوای نفس

لقمان به فرزندش گفت: پسرم! کسی که خشنودی خدارا  
بخواهد بر نفس خود پیوسته خشمگین است و هر کس بر نفس  
خود خشم نگیرد خدار اراضی نکرده و هر که خشم خود را فرو  
نشاند دشمن، او را سرزنش و شماتت کند. (بحار الانوار / ۴۵۸/۷۵)

### معیار خوب و بد بودن

رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که زود خشم گیرد و زود آرام  
شود نه بد است نه خوب، کسی که دیر به خشم آید و زود آرام  
شود خوب است نه بد، کسی که حق خود بستاند و دین خود  
پردازد نه بد است نه خوب، کسی که حق خود بستاند و پرداخت  
حق مردم را عقب اندازد بد است نه خوب. (نهج الفضاحه / ۱۷۱۷)

### لطف بیکران خدا

خدای تعالی می‌فرماید: (فرزندان یعقوب به پدر) گفتند:  
به خدا تو آنقدر یاد یوسف می‌کنی تا سرانجام یا بیمار شوی یا  
هلاک گرددی. (یعقوب) گفت: من غم و اندوه خود را تنها به  
خدا می‌گویم و از (یاری و عنایت) خدا چیزی می‌دانم که شما

نمی‌دانید. (یوسف/۸۵ و ۸۶)

### صبر و ایمان

امام علی علیه السلام فرمود: بر شما باد به صبر و شکیبایی، زیرا نسبت صبر بر ایمان مثل نسبت سر است بر بدن و خیری در آن بدن نیست که سر نداشته باشد و همچنین خیری در آن ایمان نیست که از صبر برخوردار نباشد. (نهج البلاغه/۷۹)

### خدایا حفظم کن

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا! مرا از گردداب‌های فتنه رهایی بخش و از تنگناهای بلاوارهان و از غافلگیر شدن در امامت بدارو میان من و دشمنی که گمراهم سازد و هوای نفسی که نابودم کند و زیانی که مرا فرا گیرد فاصله بینداز. (صحیحه سجادیه/دعای ۴۷)

### حمایت بی دریغ

امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تعالی می‌فرماید: کیست که برای رفع گرفتاری‌هاییش به من امید بسته باشد و من امیدش را قطع کرده باشم؟ کیست که در کارهای بزرگش به من امیدوار شده و من امیدش را از خود بریده باشم؟ (کافی/۲/۶۶)

### دیدار در کنار کوثر

امام علی علیه السلام فرمود: من و پیامبر خدا علیه السلام و خاندان و نوادگانم در کنار حوض کوثر هستیم پس هر کس خواهان پیوستن به ما در کنار حوض کوثر است باید گفته‌ی ما را پیذیرد و همچون ما عمل و رفتار کند. (احصال/۲/۶۲۴)

## رعايت احتیاط

امام علی علیه السلام به امام مجتبی علیه السلام فرمود: پسرم! چیزی را که نمی دانی مگو و آنچه که بر تو لازم نیست بر زبان نیاور و در راهی که از گمراهی آن می ترسی قدم مگذار زیرا خویشتنداری به هنگام حیرت گمراهی بهتر از سقوط در تباہی هاست. (نهج البلاغه/نامه ۳۱)

## روزی از راه حلال

رسول خدا صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: کسی که از خدا بترسد و شکیبا باشد خدا روزی او را از راه حلال به او برساند و هر کس پرده دری کند و شتاب نماید و آن را از راه غیر حلال به دست آورد به اندازه‌ی آن از روزی حلال او کم می‌شود و روز قیامت نیز باید حساب آن را پس بدهد. (بحار الانوار/۶۷/۹۷)

## پاداش یاری مؤمن

رسول خدا صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: هر کس مؤمنی را یاری دهد خدای تعالی هفتاد و سه گرفتاری را از او دور گرداند یکی در دنیا و هفتاد و دو مورد آن در هنگام گرفتاری بزرگ، زمانی که مردم سخت به خود مشغولند و سرگرم کار خویشنند (یعنی روز قیامت). (کافی/۲/۱۹۹)

## صبر و حیا

امام علی علیه السلام فرمود: هیچ سودی مانند پاداش الهی نیست و هیچ پرهیز کاری مانند توقف در برابر شبه و هیچ زهدی مانند بی رغبتی در حرام و هیچ دانشی مانند اندیشیدن و هیچ عبادتی مانند انجام واجبات

و هیچ ایمانی مانند حیا و صبر نیست. (نهج البلاعه/ح ۱۰۹)

### ذخیره‌ی جاوید

به ابوذر گفتند: تو فردی تنها هستی و فرزندانت همه مردند، در پاسخ به آنها گفت: سپاس خدای را که فرزندان ما را از سرای فانی بر می‌گیرد و آنان را برای سرای جاوید به نفع من ذخیره می‌نماید. ظرف یک روز هفت پسر از عبدالله بن عامر به سبب طاعون از دنیا رفته و او می‌گفت: من مسلمانم و در برابر خواست خداوند متعال تسلیم. (آرام بخش دل داغدیدگان/۱۵۰ و ۱۵۱)

### پاداش تحمل اذیت

امام هادی علیه السلام فرمود: موسی بن عمران علیه السلام در مناجات خود با خداوند عزّوجلّ عرض کرد: خدایا! پاداش کسی که در راه تو بر اذیت و آزار مردم صبر کند و سرزنش و شماتت آنها را تحمل نماید چیست؟ خداوند فرمود: در سختی‌ها و ترس‌های روز قیامت او را یاری می‌کنم. (امالی صدوق/۲۰۸)

### مصنون از آتش جهنم

امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس به هنگام رغبت به چیزی و ترس از چیزی و در برابر شهوت و غضب و در زمان خشنودی و ناخشنودی خویشتنداری کند و بر هوس خود غالب شود خداوند بدن او را بر آتش جهنم حرام گرداند. (امالی صدوق/۳۲۹)

### ترس و امید نامفهوم

امام علی علیه السلام فرمود: هر کس به چیزی امید دارد آن را بجوید و کسی که از چیزی بترسد از آن بگریزد من نمی‌دانم

ترس مردی که با شهوتی مواجه شود و آن را رها نکند چه مفهومی دارد و نمی‌دانم امید مردی که بلایی بر او فرود آید و بر آن صبر نکند چه امیدی است؟ (تحف العقول/۲۱۳)

### دعا و رفع بلا

امام صادق علیه السلام فرماید: هر کس از بلا و مصیبی بترسد که به او برسد و پیش از رسیدن آن بلا درباره‌ی برطرف شدن آن دعا کند خداوند متعال هرگز آن بلا را به او نشان نخواهد داد. (کافی/۴۷۲/۲)

### بردباری و عزّتمندی

امام علی علیه السلام فرمود: هیچ بزرگواری و سرافرازی مانند تواضع و فروتنی نیست و هیچ شرافتی مانند دانش و هیچ عزّتی مانند ممتازت و برباری و هیچ پشتیبانی مطمئن‌تر از مشورت کردن نیست. (نهج البلاعه/۱۰۹)

### بوقین سرا در بهشت

رسول خدا علیه السلام فرمود: اگر کسی را فرزندی بود که از نظر او بسیار عزیز باشد و از دنیا برود و بر مصیبیت او صبر کند آن رادر حساب خدا قرار داده و ذخیره‌ی آخرت سازد و به قضای خدا راضی باشد خداوند متعال بجای این فرزند سرایی بهتر از سرای دنیایی و قرارگاهی والاتر از قرارگاه دنیا برای او مقرر می‌فرماید و آن کسی را که این مصیبیت بر او رسیده است مشمول درود و رحمت و مغفرت و رضوان خود قرار می‌دهد. (مسکن الفؤاد/۱۵۵)

## راه جلب رضای خدا

رسول خدا ﷺ فرمود: مَثَلٌ مُؤْمِنٌ مُثَلُّ زَمِينَ أَسْتُ، مَنْافِعُ  
مردم از زمین است زحمت و آزارشان نیز بر زمین است و هر کس بر  
جفای مردم صبر نکند به رضای الهی نمی‌رسد زیرا رضای خداوند  
وابسته به تحمل جفای مردم است. (صبحالشريعه ۳۵۳)

### بندگان خالص خدا

امام علی علیه السلام به کمیل فرمود: زمین از دام‌های شیاطین پر  
است هرگز کسی از آنها نجات پیدا نمی‌کند مگر اینکه به ذیل  
عنایت ما چنگ بزند و خداوند تو را آگاه ساخته که از آن  
دام‌ها جز بندگان خالص نجات نمی‌یابند و آن بندگان خالص  
خدا، دوستان ما هستند. (بحارالانوار ۷۴/۲۷۴)

### شادی آخرت

رسول اکرم ﷺ به ابوذر فرمود: از خواسته‌های دنیا یی کم  
کن تا تهی دستی بر تو آسان گردد و از گناه خود بکاه تا  
حساب روز قیامت بر تو سبک شود و به آنچه داری خرسند  
باش تا مرگ بر تو سهل نماید و از مالت پیش فرست تا ملحق  
شدن به آن شادت گردداند. (ارشادالقلوب ۱/۶۱)

### شرم الهی

رسول خدا ﷺ فرمود: خدای تعالی می‌فرماید: وقتی مصیبت  
تن یافرزند یا مال را متوجه یکی از بندگان خویش کنم و او با صبر  
نیکو مصیبت را استقبال کند روز قیامت شرم دارم که میزانی برای او  
نصب گردانم یا دفتری برای او بگسترم. (نهج الفلاحه ۲۰۷۵)

## آرامش جان

امام امیرالمؤمنین علی علیہ السلام فرمود: خدا یا! اگر تنها بی و غربت، دوستان تو را به وحشت اندازد یاد تو آرامشان می کند و اگر مصیبت‌ها بر آنان فرود آید به تو پناه می‌برند زیرا می‌دانند که سر رشته‌ی کارها به دست توست و منشأ آنها به مشیّت و خواست توست. (نهج‌البلاغه/خ ۲۱۸)

## پرهیزکاران سرافراز

امام علی علیہ السلام فرمود: پرهیزکاران در شب برای نماز برپا ایستاده قرآن را با تأمل و اندیشه می‌خوانند و با تدبیر در آیات قرآن جان خود را محزون و داروی درد خود را تحصیل می‌نمایند... پرهیزکاران در روز، دانشمندانی بردار و نیکوکارانی باتفاق هستند. (نهج‌البلاغه/خطبه ۱۸۴)

## درس شکیبایی

ماجراء و سرگذشت حضرت ایوب علیہ السلام درس شکیبایی به همه‌ی مؤمنان راستین در تمام طول زندگی می‌دهد همان صبر و شکیبایی که سرانجامش پیروزی در تمام زمینه‌هاست و نتیجه‌اش، داشتن مقام محمود و منزلت والا در پیشگاه پروردگار است.

## پاداش صبر بدون شکایت

پیامبر اکرم صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: خداوند متعال می‌فرماید: وقتی بنده‌ی خود را مبتلا ساختم و صبر کرد و با عیادت کنندگان خود، از من شکایت نکرد گوشت او را به گوشتی بهتر و

خونش را به خونی بهتر تبدیل می کنم اگر او را شفا دهم  
گناهانش محو شده و اگر جانش را بگیرم مشمول رحمت من  
می گردد.(نهج الفصاحه/۱۲۸۵)

### داوری خداوند

امام حسین علیه السلام در وصیت نامه‌ی خود نوشت: من برای  
اصلاح اوضاع امت جدّم قیام کردم و می خواهم امر به معروف  
و نهی از منکر کنم، هر کس این حقیقت را از من پذیرد راه  
خدا را پذیرفته است و هر کس آن را پذیرد من صبر می کنم تا  
خدا میان من و او حکم کند.(بحارالآنوار/۴۴/۳۲۹)

### سبب خشنودی و خشم خدا

رسول اکرم صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: بلای بزرگ، پاداش بزرگ را در  
پی دارد، پس هرگاه خداوند بندهای را دوست بدارد به بلای  
بزرگ گرفتارش سازد هر کس به بلای الهی راضی باشد خدا  
هم از او راضی است و هر کس از بلای مقدّر الهی ناخشنود  
باشد خشم خدا را نسبت به خود برانگیخته است.(کافی/۲/۲۵۳)

### صبر بی مانند سیدالشهداء علیه السلام

امام حسین علیه السلام هنگام عزیمت به جانب عراق ضمن ایراد  
خطبه‌ای فرمود: گویا می‌بینم که گرگ‌های بیابان بندبند  
مفاصلم را از هم جدا می‌کنند و شکم‌های گرسنه و انبان‌های  
تهی خود را آکنده می‌سازند ما اهل بیت خشنودی خدا را  
خشنودی خود دانسته بربلایش صابریم و او اجر صابران را به ما  
عطای می‌فرماید.(کشف الغمّه/۲/۲۹)

## دعا برای رفع بلا

امام صادق علیه السلام فرمود: چون نماز صبح و مغرب را خواندی هفت بار بعد از آن بگو: «بسم الله الرحمن الرحيم لا حول ولا قُوَّةٌ إِلَّا باللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» زیرا هر کس آن را بگوید خوره و پیسی و دیوانگی و هفتاد نوع بلاز او دور گردد. (کافی ۵۲۸/۲)

## رابطه‌ی ایمان و ولایت

امام علی علیه السلام فرمود: امر ما (ولایت ما) اهل بیت سخت و بسی دشوار است قدرت پذیرش و تحمل آن را ندارد مگر بنده مؤمنی که خداوند قلب او را برای ایمان آزمایش نموده باشد و حدیث ما رانگاه نمی‌دارد جز سینه‌های امانت پذیر و خردی بردار. (نهج البلاغه/خ ۲۱۳)

## سبب آموزش گناه

امام صادق علیه السلام فرمود: مؤمن در خوابش دچار هول و ترس می‌شود که این هول و ترس باعث آمرز گناه اوست و همچنین مؤمن در بدنش دچار مرض می‌گردد و به خاطر این مرض گناهش آمرزیده می‌گردد. (بحار الانوار ۸۱/۱۷۶)

## بهشت بربن در انتظار شما

امام سجاد علیه السلام فرمود: روز عاشورا حسین بن علی علیه السلام به یاران خود فرمود: ای شریف زادگان! صبور و شکیبا باشید که مرگ جز پلی نیست که شمارا از سختی ها و ناراحتی ها به بهشت های پهناور و نعمت های ابدی می‌رساند کدام یک از شما دوست ندارد که از زندانی به قصر منتقل گردد. (معانی الاخبار ۲۸۹)

### امام مهدی علیه السلام خونخواه سالار شهیدان

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که حسین بن علی علیه السلام کشته شد اهل ما شنیده بودند که گوینده‌ای در مدینه می‌گفت: امروز بلا بر این امت نازل شده و دیگر سرور و شادی نخواهد دید تا وقتی که قائم شما قیام کند و سینه‌ها را با قیامش شفا داده و دشمنانتان را نابود گرداند و انتقام آن تنها مانده‌ی دشت نینوا را بگیرد. (کامل الزیارات ۳۳۶)

### فرزندم صبور باش

امام باقر علیه السلام فرمود: وقتی که پدرم در آستانه‌ی شهادت قرار گرفت مرادر آغوش خود فشرد و فرمود: پسرم! به تو همان سفارشی رامی کنم که پدرم هنگام شهادتش به من سفارش نمود و فرمود: پدرش او را به آن وصیت فرموده است. فرزندم! در برابر فرمان حق صبور باش اگرچه تلح و ناگوار باشد. (کافی ۹۱/۲)

### صبوری اهل بیت علیهم السلام

امام هادی علیه السلام در بخشی از زیارت جامعه‌ی کبیره چنین فرموده است: شما (اهل بیت اطهار) مردم را با حکمت و پند نیکو به راه خدا دعوت کردید و برای جلب خشنودی و رضایت حق تعالی جان‌های خود را فدا ساختید و بر هر مصیتی که در مسیر حق و در راه محبت خدا به شما رسید صبوری نشان دادید. (زیارت جامعه کبیره)

### اثر دعای مؤمن

امام سجاد علیه السلام فرمود: دعای مؤمن یکی از این سه فایده را

در بر دارد: یا برای او ذخیره می‌شود (و در آخرت به او سود می‌رساند) یا در دنیا مستجاب می‌گردد و یا بلایی را که مقدار است به او برسد دفع و دور می‌گرداند. (تحف العقول/ ۲۸۴)

### سفارش امیر مؤمنان ﷺ

امام علی علیه السلام در جنگ جمل به فرزندش محمد بن حنفیه فرمود: اگر کوهها از جا کنده شوند تو پا بر جا باش در مقابله با دشمن دندانها را برم بفسار. کاسه‌ی سرت را به خدا بسپار. پای خود را بر زمین می‌خکوب کن به صفوف پایانی لشکر دشمن بنگر. از فراوانی دشمن چشم بپوش و بدان پیروزی از سوی خدای سبحان است. (نهج البلاغه‌ی فیض/ خ ۱۱)

### خدایا! پناهم بده

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا! از شماتت دشمنان و نزول بلا و ذلت و رنج پناهم ده، از خطاهای من که خود از آن آگاهی، چشم پوشی کن همانند کسی که به سختگیری، قدرت دارد ولی حلمش مانع است و بر کیفر دادن تواناست اما شکیبایی می‌کند. (صحیفه سجادیه/ دعای ۴۷)

### مادر آرزوها

در این عالم هر چیزی را مادری است از این رو رسول خدا علیه السلام فرمود: مادر چهار قسم است: مادر داروها، مادر ادب‌ها، مادر عبادات و مادر آرزوها. مادر داروها کم خوری است، مادر آداب کم گویی، مادر عبادات کم گناهی و مادر آرزوها صبر است. (مواعظ عدیده/ ۳۳۵)

### پیروزمند حقیقی

وقتی ابن زیاد به حضرت زینب علیها السلام گفت: دیدی خدا با برادر و خاندانست چه کرد؟ زینب علیها السلام با صلابتی خاص پاسخ داد: من در این ماجرا چیزی جز زیبایی ندیدم بزودی خدا تو و آنان که تو را همراهی کردند در دادگاهی گرد آورد و تو و یارانت را به محکمه بکشد بنگر! در آن دادگاه چه کسی پیروز و چه کسی درمانده است؟ (بحارالانوار/۴۵/۱۱۵)

### مهریه حوریان بهشتی

امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس از سه خصلت برخوردار باشد خداوند متعال حوریان بهشت را به تزویج وی درآورد: به هنگام عصباتیت خشم خود را فرونشاند، در میدان جهاد در برابر کفار محارب برای جلب خشنودی خدا صبر کند و آن که به مال حرامی دست یابد و برای رضای خدا از آن بگذرد. (خصال/۱/۸۵)

### پسندم آنچه را جانان پسندد

امام صادق علیه السلام فرمود: ما اهل بیت خواهان سلامت جسم و جان و مال و فرزندان خویشیم اما همین که قضای الهی بر غیر این واقع شد ما جز آنچه را که حق پسندد چیز دیگری را نمی‌پسندیم. (کافی/۲/۲۲۶)

### فضیلت سوره‌ی صافات

چنین نقل شده است که امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس در هر روز جمیع سوره‌ی صافات را بخواند از هر آفتی در امان بماند و در دنیا هر بلایی از او بگردد و روزی فراوان نصیب او

شود و از سوی شیطان و ستمگران به مال و فرزند و بدن او آسیبی نرسد. (مکارم الاخلاق/ ۳۶۴)

### **نشانه‌ی تحمل حق و عدل**

امام علی ع فرمود: گمان مبرید اگر کلام حقی به من گفته شود بر من سنگین و گران می‌آید و یا در پی بزرگ نشان دادن خود می‌باشم زیرا کسی که شنیدن حرف حق یا عرضه‌ی عدالت بر او دشوار باشد یقیناً عمل کردن به حق و عدل برای او دشوارتر خواهد بود. (نهج البلاغه/ خ ۲۰۷)

### **خدایا! ناامید مکن**

امام سجاد ع فرمود: خدایا! مرا به مصیبتي سنگین مبتلا مگردان که به آبرویم آسیب رساند و مرا به فرومایگی ای که قدر و منزلتم را بکاهد و عیبی که به جهت آن مقام و ارزش من تنزل یابد گرفتار مکن و آنچنان خوف را بر من مستولی مکن که به ناامیدی منجر شود. (صحیفه سجادیه/ دعای ۴۷)

### **سنگینی فقر**

پیامبر اکرم صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: خدای تعالی به ابراهیم صلوات الله عليه و آله و سلم وحی کرد ای ابراهیم! تو را آفریدم و به آتش نمرودت آزمودم حال اگر تو را به فقر می‌آزمودم و صبر را از تو می‌گرفتم چه می‌کردی؟ ابراهیم عرضه داشت: پروردگارا (به گمانم) فقر از آتش نمرود سخت‌تر است. (جامع الاخبار/ ۱۰۹)

### **طراوت ایمان**

امام صادق ع فرمود: هر کس ما اهل بیت را دوست

داشته باشد و دوستی ما را در دلش ثابت و استوار سازد  
چشم‌های حکمت بر زبان او جاری می‌شود و ایمان در دلش  
تازه می‌گردد. (محاسن ۶۱)

### معرفت به نعمت و بلا

رسول خدا ﷺ فرمود: مؤمن (ممتن) نخواهی بود مگر  
اینکه بلا را نعمت و نعمت را محنت بدانی، زیرا بلا و گرفتاری  
دنیا نعمت آخرت را در پی دارد و نعمت دنیا (اگر در مسیر حق  
صرف نشود) مصائب و گرفتاری آخرت را به دنبال خواهد  
داشت. (بخار الانوار/ ۶۴/ ۲۳۷)

### نشانه‌های مؤمن

طاوس یمانی گوید: شنیدم از امام زین العابدین ع ع که  
می‌فرمود: نشانه‌های مؤمن پنج چیز است: پرهیزکاری در خلوت و  
صدقه دادن به هنگام تنگدستی و شکیبایی در زمان ناگواری و  
بردباری در حال خشم و راست گفتن به هنگام ترس. (حصال ۱/ ۲۶۹)

### نمایزگزاران واقعی

خداؤند متعال می‌فرماید: به راستی انسان حریص و  
کم طاقت آفریده شده است چون آسیب و شرّی به اورسدن جزع و  
بی تابی کند و چون خیری به اورو کند بخل ورزد واژ دیگران مانع  
شود مگر نمازگزاران که اینگونه نیستند همانان که همواره در حال  
نمایند و بندگی حق را پیشه‌ی خود ساخته‌اند. (معارج ۱۹/ تا ۲۳)

### شکیبایی بر اجرای حق

امام علی ع ع مالک اشتر فرمود: حق را در باره‌ی هر کس که

لازم است از خویش و بیگانه اجرا کن و در این کار مصمم و شکیبا باش و تقرّب به خدای اهمواره منظور نظر بدار اگر چه اجرای حق مشکلاتی را برای نزدیکان بتواند آورد به سرانجام این مشکلات بیندیش که بس پسندیده و گواست. (نهج البلاغه / نامه ۵۳)

### **پاداش بهشت**

از امام صادق علیه السلام روایت شده که خداوند فرموده است:  
نمی شود دو چشم بندهی خود را بگیرم و او در فرمانم صابر و به قضايم تسلیم باشد و من درباره اش کمتر از بهشت راضی شوم.

(مشکاة الانوار / ۲۷۷)

### **اجر صبر در مصیبت**

امام باقر علیه السلام فرمود: کسی که در مصیبت شکیبایی کند و استرجاع نماید (إِنَّ اللَّهَ وَإِنَّ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ بِكُوْيِد) و خدا را حمد و ثنا گوید رضایت به قضای الهی داده و اجر او بر خدای عزوجل است و هر کس چنین عمل نکند قضا و قدر بر او جاری می گردد در حالی که مورد نکوهش بوده و خدای تعالی اجری برای او منظور نمی دارد. (مسکن الفؤاد / ۵۱)

### **مهدي آخرالزمان از ما است**

امام علی علیه السلام فرمود: او (حضرت مهدی علیه السلام) از ما است که فتنه های آینده را دریابد و با چراغی روشن حرکت و بر روش صلح رفتار می کند تا گره هارا بگشاید و اسیران را آزاد گرداند جمع گمراهان را پراکنده و پراکنده گردد. (نهج البلاغه / خ ۱۵۰)

## اجر فرو خوردن خشم

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: هر کس زبانش را مهار کند خداوند عیب‌های او را می‌پوشاند و هر کس خشم خود را فرو برد خداوند او را از عذاب حفظ می‌نماید و هر کس به خداروی آورد و عذرخواهی کند خداوند عذر او را می‌پذیرد. (ارشاد القلوب ۱/۱۰۳)

## بخشن گناهان

امام باقر علیه السلام فرمود: هر کس از تعزض به آبروی مردم خودداری کند خداوند عذاب روز قیامت را از او باز می‌دارد و هر کس از اعمال خشم نسبت به مردم خودداری کند خداوند روز قیامت گناهان او را می‌بخشد. (ثواب الاعمال ۱۳۳)

## دعای رفع هراس

امام موسی کاظم علیه السلام فرمود: چون از چیزی ترس و هراس داشته باشی صد آیه از هر جای قرآن که خواهی بخوان و بعد بگو: «اللَّهُمَّ اكْشِفْ عَنِّي الْبَلَاءَ» خداوند این بلا را از من بگردان (امید است که به برکت این تلاوت و دعا هراست برطرف گردد). (مکارم الاخلاق ۳۶۳)

## وحشت از ظلم

امام علی علیه السلام فرمود: به خدا سوگند! اگر شب را بر روی خار سعدان (خاری سخت گزنه) بیدار بگذرانم و یا مرا در غل و زنجیر بسته بکشند برای من محبوبتر از آن است که خدا و پیامبر را در روز قیامت ملاقات کنم در حالی که به بعضی از بندگان خدا ستم کرده باشم. (نهج البلاغه/خ ۲۱۵)

### تبیهه دنیایی

امام سجّاد علیه السلام فرمود: بار خدایا! هنگامی که در وضعی قرار می‌گیریم که به ناچار مستحق زیان دیدن در دین یا خسارت در دنیا می‌شویم پس زیان را بر دنیای ما که زود فانی می‌شود وارد ساز و عفو و بخشش را در دینمان قرار ده که بقای آن (و نیاز ما بدان) بیشتر است. (صحیفه سجادیه / دعای ۹)

### مؤمن واقعی

امام کاظم علیه السلام فرمود: شما مؤمن واقعی نخواهید شد مگر اینکه امانتدار باشید و بلا رانعمت و آسایش را مصیبت بشمارید زیرا صبر در برابر بلا بهتر از غفلت هنگام آسایش است. (مشکاة الانوار / ۲۹۸)

### ایمان یهودیان!

امام علی علیه السلام فرمود: خداوند متعال پیغمبرش را از ایمان یهودیان به آن حضرت پیش از بعثت او خبر داده است که آنها به یاد او و صلوات بر او و اهل بیت‌ش بر دشمنان خود فتح و ظفر پیدا می‌کردند. (تفسیر امام عسکری علیه السلام / ۳۹۳)

### درخواست عفو و عافیت

امام صادق علیه السلام فرمود: (ای اهل ایمان) شما از پروردگار تان عفو و عافیت بخواهید زیرا شما تاب و طاقت تحمل مصائب و بلیّات راندارید پیش از شما گروهی از بنی اسرائیل بودند که بوسیله‌ی ارّه قطعه می‌شدند تا کافر شوند ولی آنها زیر بار نرفته و امتناع می‌کردند. (بحار الانوار / ۱۷۸/۶۷)

### قدر عافیت

امام کاظم علیه السلام فرمود: بهتر آن است که طفل پسر در کودکی با سختی و مشکلات اجتناب ناپذیر حیات که غرامت زندگی است آشنا و روبرو شود تا در جوانی و بزرگسالی قدر عافیت را دانسته بردبار و صبور باشد. (وسائل الشیعه/ ۱۲۶/ ۵)

### مایه‌ی امان و امنیت

امام صادق علیه السلام فرمود: هرگاه خواستی به جایی بروی که از آن محیط ترسانی هنگام ورود به آن مکان بخوان این آیه‌ی شریفه‌ی قرآن را: «رَبِّ اذْخُلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرُجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ...، اسراء / ۸۰» و هرگاه با چیزی روبرو شدی که از آن خائف و ترسانی آیت الکرسی را بخوان. (وسائل الشیعه/ ۲۸۷/ ۸)

### امتیاز فرماندهی سپاه

امام علی علیه السلام به مالک اشتر فرمود: برای فرماندهی سپاه کسی را برگزین که خیرخواهی او برای خدا و رسول او و امام تو بیشتر و دامن او پاکتر و شکیبایی او برتر باشد و همچنین کسی که دیر به خشم آید و عذرپذیرتر باشد به زیردستان مهربان و بر زورمندان مسلط باشد. (نهج البلاغه/ نامه ۵۳)

### درخواست گشايش

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدا! با آن قدرت لایزالت که مردگان رازنده‌می کنی و سرزمین‌های مرده را حیات می بخشی در کار من گشايش پدید آور و مرا با سلطه‌ی غم و اندوه هلاک مکن. خدا! دعاهايم را اجابت کن و از اجابت آن آگاهیم ساز و تازنده‌ام طعم

عافیت را به ذاته‌ی من بچشان. (صحیفه سجادیه / دعای ۴۸)

### پنج امتیاز بارز

رسول خدا فرمود: پنج چیز از پنج گروه نیکوست:  
 عمل از علماء، عدالت از سلاطین، سخاوت از اغنياء، صبر از  
 فقرا و حیا از زنان. علم بی عمل چون اطاق بی سقف، سلطان  
 بی عدالت چون جوی بی آب، ثروتمند بی سخاوت مانند  
 درخت بی بر، فقر بی صبر مثل چراغ بی نور و زن بی حیا چون  
 غذای بی نمک است. (مواعظ عدیده / ۳۸۸)

### بهوهمند از نور علی

امام علی فرمود: مثُل من در میان شما همچون چراغ تابان  
 در فضایی تاریک و ظلمانی است کسی که در این فضای منور  
 داخل شود از نورش بهره‌مند گردد پس ای مردم! سخنان مرابه  
 خوبی بشنوید و آنها را به حافظه خود بسپارید گوش دل خود را  
 باز کنید تا سخنانم را به نیکی بفهمید. (نهج البلاغه / خ / ۲۲۹)

### فرجام شتابزدگی

لقمان حکیم به فرزندش گفت: پسرم! به آنچه خدا  
 برایت مقدّر کرده راضی باش، همانا دzd وقتی دzd می‌کند  
 خداوند او را از روزی مقدّرش باز می‌دارد و گناه سرقت بر  
 عهده‌ی اوست در حالی که اگر صبر می‌کرد به مقصود خود  
 می‌رسید و روزی از راه خودش (حلال و طاهر) به او داده  
 می‌شد. (بحار الانوار / ۱۳ / ۴۲۰)

### تفاوت مؤمن و کافر

امام صادق علیه السلام فرمود: صبر و بلا با یکدیگر مسابقه می‌گذارند که به طرف مؤمن هجوم آورند، بلا به مؤمن می‌رسد در حالی که او صبور است و جزع و بلا نیز بر یکدیگر سبقت می‌گیرند که رو به سوی کافر آورند و بلا به کافر می‌رسد در حالی که او بی قرار و بی تاب است. (مسکن الفواد/ص ۵۱)

### مانند زمین

خداآوند متعال به حضرت عیسیٰ علیه السلام وحی کرد: در بردبازی برای مردم مانند زمین زیر قدم آنها باش و در بخشندگی، مانند آب روان و در رحمت و مهربانی مانند آفتاب و ماه باش که بر نیک و بد یکسان می‌تابند. (مجموعه وزام ۸۰/۱)

### عادت به شکیبایی

امام علی علیه السلام فرزنش کنده هراسی نداشته باش. برای حق هر جا که باشد در سختی‌ها غوطه‌ور شو. حقایق دین را فرا گیر و خود را به شکیبایی در برابر مشکلات عادت ده که شکیبایی در راه حق خوبی نیکویی است. (نهج البلاعه/نامه ۳۱)

### خدايا! سپاس

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدايا! چه بسیار ابرهای بلا که از من دور نمودی و ابرهای نعمت که بر من باراندی و جویبارهای رحمت که روان ساختی و عافیت که بر من پوشاندی و چشم‌های حوادث که کور گردانیدی و پرده‌های غم که

برطرف کردی. (صحیفه سجادیه/دعای ۴۹)

### در زمینه صابران

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: هر کس در کار دینش به کسی که فراتر از اوست بنگرد و از او پیروی کند و در کار دنیايش به آنکه فروتر از اوست بنگرد و خدا را برابر آنچه به او زیادتر عطا کرده شکر کند خدا نام او را از جمله‌ی شاکران و صابران رقم خواهد زد. (نهج الفصاحه/ ۱۴۴۷)

### خطو انجراف

امام علی علیه السلام فرمود: خداوند متعال اگر می‌خواست بدون واسطه، خود را به بندگانش بشناساند می‌توانست ولیکن ما را باب و صراط و طریق معرفت خود قرار داد. پس کسانی که از ولایت ما روگردانده یا دیگران را برابر ما ترجیح داده‌اند (بدانند که) از صراط مستقیم منحرفند. (کافی ۱/ ۱۸۴)

### خشم برای خدا

امام علی علیه السلام فرمود: پیامبر ﷺ نسبت به دنیا خشم و غضب نمی‌کرد اما زمانی که برای حق غضب می‌نمود کسی قادر نبود منصرفش کند و چیزی در برابر خشمش قادر به مقاومت نبود تا به سبب آن (خشم) حق را یاری رساند. (جامع السعادات)

### شفاعت فرزندان

رسول اکرم ﷺ فرمود: شب گذشته در خواب مسائل عجیبی دیدم... مردی از امّت را مشاهده کردم که اعمالش در میزان در حدّی نبود که باعث نجاتش شود ناگهان فرزندانی که

از او مرده بودند آمدند و عملش را در میزان الهی سنگین  
کردند. (مسکن المؤاد / ۳۱)

### منشاء خشم

حواریون به حضرت مسیح علیه‌الاعرض کردند: سخت‌ترین  
چیز چیست؟ فرمود: سخت‌ترین چیزها خشم خداست، گفتند:  
با چه وسیله‌ای می‌توانیم از خشم خدا در امان باشیم؟ فرمود: با  
خشم نگرفتن، گفتند: منشاء خشم چیست؟ فرمود: تکبّر،  
خودخواهی و حقیر شمردن مردم. (خصال / ۶۱)

### اندوه دائمی

امام علی علیه‌الہمّة هنگام غسل دادن رسول خدا علیه‌الحمد لله فرمود:  
پدر و مادرم فدای تو ای رسول خدا.... اگر به شکیبایی امر  
نمی‌کردی و از بی تابی نهی نمی‌فرمودی آب چشمان را در  
گریه بر تو تمام می‌کردیم و این درد جانکاه همیشه می‌ماند و  
اندوه دائمی می‌شد که همه‌ی اینها در مصیبت تو ناچیز  
است. (نهج‌البلاغه / خ) (۲۲۶)

### كمال احسان

امام سجاد علیه‌الحمد لله می‌فرماید: خدایا! چه بسیار تهی دستی و  
فقری را که جبران فرمودی و در افتادن و زمین خوردنی را که  
بلند کردی و درماندگی و بیچارگی را که از میان برداشتی؛ تمام  
اینها انعام و احسان تو بود و حال آنکه من در نافرمانی تو  
غوطه‌ور بودم اماً بدکرداری من، تو را از کامل کردن احسانت  
باز نداشت. (صحیفه سجادیه / دعای ۴۹)

## گریه مایه‌ی آرامش روان

امام صادق علی‌الله‌فراز فرمود: هر کس به سبب مصیبی که بر او وارد شده شدیداً اندوه‌گین شود و بر سلامت خود نگران باشد و بترسد که آسیبی به او برسد یا دچار هلاک گردد باید بگرید و اشک بریزد که این عمل موجب تسکین و آرامش او خواهد بود. (الفقيه ۱/۱۸۸)

## یا ثامن الحجج!

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: بزوادی پاره‌ای از تن من در خراسان دفن خواهد شد، هیچ گرفتاری او را زیارت نکند مگر اینکه خداوند گرفتاریش را برطرف سازد و هیچ گناهکاری به زیارت او نیاید مگر آنکه خداوند گناهانش را بیامرزد. (مالی صدوق ۱۱۹)

## صبوری عاشقان

آنان که عاشق جمالند در راه وصال از شدّت و حدّت و از مصیبت و محنت و از درد و رنج و سختی و مشقت که از عوارض این طریق و قطعیات این مسیر است هیچ هراسی ندارند بلکه ناگواری‌ها را برجان می‌خرند و در راه محبوب بر شدائند صبر و حوصله می‌کنند تا گره کار به امر یار وفادار باز شود و معشوق در برابر دیدگان قلب عاشق چهره نماید.

## بهترین بندگان

از امام رضا علی‌الله‌فراز سؤال شد بهترین بندگان چه کسانی هستند؟ فرمود: آنان که چون نیکی کنند شاد گردند و هرگاه بدی کنند آمرزش خواهند و اگر چیزی به آنها داده شود

شکرگزارند و زمانی که گرفتار شوند صبر کنند و چون خشم  
گیرند در گذرند. (تحف العقول/ ۴۴۵)

### رمز بقای نعمت

امام صادق علیه السلام فرمود: اگر نعمت خدا بر کسی فراوان و  
بسیار شود مسئولیت او نسبت به حوائج مردم شدت می‌باید اگر  
می‌خواهید سایه‌ی نعمت بر شما مستدام بماند بار نیازمندی‌های  
مردم را بر دوش خود تحمل کنید و گرنه نعمت خدا را در  
عرض زوال قرار می‌دهید. (کافی ۴/ ۳۷)

### سفر قطعی

امام علی علیه السلام به قبیله‌ای که کسی از آنها مرده بود چنین  
تسلیت گفت: مردن از شما آغاز نشده و به شما پایان نخواهد یافت  
این یار شما به سفر می‌رفت اکنون پندارید که به یکی از سفرهای رفته  
اگر باز نگردد شما نزد او خواهید رفت. (نهج البلاغه/ ح ۳۴۹)

### اجابت دعای مظلوم

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا! بسا حسودی که با نیش  
زبانش مرا آزار داد و به هر عیب که در خود داشت مرا تهمت  
زد و آبرویم را آماج تیر حسادت کرد.... آنگاه ای خدای من  
تو را خواندم و به درگاه استغاثه کردم در حالی که به سرعت  
مستجاب شدن دعایم اطمینان داشتم. (صحیحه سجادیه/ دعای ۴۹)

### غذای گوارا

امام علی علیه السلام فرمود: من از میان دوستان، دوستی بهتر از  
حفظ زیان ندیدم و از جمیع لباس‌ها، لباسی زیباتر از تقوا و از

اموال مالی ارزان‌تر از قناعت، از بین تمام نیکی‌ها، احسانی برتر از رحم و مهربانی و از خوراکی‌ها غذایی گواراتر از صبر و بردباری نیافتیم. (مواعظ عدّیه/ ۳۹۳)

### حیران و سرگردان

امام باقر علی‌الله‌فرمود: هر کس در راه عبادت خدا خود را به رنج اندازد و امامی از جانب خدا نداشته باشد کوشش عبادی او پذیرفته نشود بلکه گمراه و سرگردان است و خدا کارهای او را ازشت می‌شمارد و در مَثَل به گوسفندی می‌ماند که چوپان و رمه‌ی خود را گم کرده باشد. (کافی/ ۱۸۳/ ۱)

### حلال هر مشکل

امام حسن مجتبی علی‌الله‌فرمود: ما تجربه کردیم و همه‌ی تجربه‌اندوزان تجربه نموده‌اند که وجود هیچ چیز سودمند‌تر و نبودش زیانبارتر از صبر نیست هر مشکلی با صبر حل و برطرف می‌گردد ولی چیزی موجود نیست که فقدان صبر را جبران کند. (مجموعه وزام/ ۱/ ۴۰)

### منشور عرّقمندی

امام علی علی‌الله‌فرمود: اخلاق قنان را رام نیکی‌ها کنید و آن را به سوی بزرگواری‌ها بکشانید و خود را به بردباری عادت دهید و بر مقدم داشتن دیگران بر خود که نفستان شما را از آن باز می‌دارد شکیبایی نمایید و با چشم پوشی از امور پست و مسائل جزئی قدر خود را بالا ببرید. (تحف العقول/ ۲۲۴)

### بستر کرامت خدا

امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تعالیٰ هیچ بنده‌ای را از آدم علیهم السلام تا  
محمد علیهم السلام نستودمگر پس از آنکه‌وی را دچار بلاساخت و او در آن  
بالحقّ بنده‌گی را داکرد. پس کرامت‌های خداوند در حقیقت  
پایانه‌هایی است که آغاز آنها بлас است. (بحار الانوار/ ۶۷/ ۲۳۱)

### دشواری اجرای حق

امام علی علیه السلام در عهدنامه به مالک اشتر فرمود: آنچه گفتیم  
اجrai آن بر زمامداران سنگین است اگرچه عمل به همه‌ی انواع  
حق سنگین است اما خداوند آن را ب مردمی آسان می‌گرداند  
که طالب آخرت بوده خود را به شکیبایی و امی دارند و به صدق  
وعده‌ی خدا اطمینان دارند. (نهج البلاغه/ نامه‌ی ۵۳)

### خدایا! مرا در ریاب

امام سجاد علیه السلام فرمود: خدایا! مرا دور می‌فکن مانند کسی  
که از چشم عنایت تو افتاده و خواری و رسوایی از جانب تو او  
را فرا گرفته، بلکه دستم را بگیر تا چون افتادگان نیفتم و چون  
گمگشتگان نهراسم و چون فربیخ خورده‌گان نلغزم و در گردداب  
هلاک شوندگان سرنگون نشوم. (صحیفه سجادیه/ دعای ۴۷)

### عنایت خداوند

امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تعالیٰ فرماید: اگر بنده‌ی  
مؤمنم را در مضیقه قرار دهم غمگین می‌شود در صورتی که  
این مضیقه او را به من نزدیکتر می‌سازد و اگر بنده‌ی مؤمنم را  
در وسعت قرار دهم خوشحال و شادمان می‌گردد در حالی که

آن وسعت باعث دوری او از من می‌شود. (کافی ۲/۱۴۱)

### شُکوه استقامت

رسول خدا در پاسخ سران قریش که می‌گفتند: تو دست از ما و خدایان ما بردار تا ما دست از تو و خدایت برداریم فرمود: اگر خورشید را در دست راست و ماه را در دست چشم قرار دهنده از دعوت خود دست بر نمی‌دارم تا اینکه آن را انتشار دهم یا کشته شوم. (بخار الانوار ۹/۱۴۳)

### ومز شکوفایی

امتحان و آزمایش مقدمه‌ی شکوفا شدن استعدادهای نهفته و بالاخره تکامل وجود انسان می‌باشد لذا امام صادق علیه السلام فرمودند: بیش از همه‌ی مردم پیامبران الهی گرفتار حوادث سخت می‌شوند سپس کسانی که پشت سر آنان قرار دارند (البتہ به تناسب شخصیت و مقامشان). (سفينة البحار ۱/۱۰۵)

### آمرزش صبور

امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی بین دو نفر نزاع و پرخاشگری صورت گیرد دو فرشته فرود آیند و به آن که نادان است گویند: خودت سزاوار حرف‌هایت هستی و بزودی جزای آن را می‌بینی و به شخص بربار گویند: اگر همچنان بر خویش مسلط و بربار باشی آمرزیده خواهی شد و اگر شخص بربار پاسخ نادان را بدهد دو فرشته بر می‌گردند (و آن دو را به حال خود و امی‌گذارند). (وسائل الشیعه ۱۵/۲۶۷)

### صفت شاخص متّقین

امام علی ع در خطبهٔ پرشوری که در اوصاف پرهیزکاران بیان فرمود بیش از یکصد صفت را برای متّقین برشمرد که یکی از اوصاف مهّمان چنین است: روح آنان به هنگام بلاهمانند حالت آسایش و آرامش است و تحولات زندگی، آنان را دگرگون نمی‌سازد. (نهج البلاعه/خ) ۱۸۴

### صبر امیر مؤمنان ع

امام علی ع هنگام حرکت اصحاب جمل به سوی بصره به یاران خود فرمودند: همانا ناکشین (عهدشکنان) یعنی طلحه و زبیر به جهت نارضایتی از حکومت من به یکدیگر پیوستند و من تا آنجا که برای وحدت اجتماعی شما احساس خطر نکنم صبر خواهم کرد (شاید پشیمان شوند). (نهج البلاعه/خ) ۱۶۸

### پرونده‌ی درخشن

امام صادق ع فرمود: رسول خدا ع از سلمان در وقتی که بیمار شده بود عیادت کرد، پس به او فرمود: ای سلمان! به سبب این بیماری سه امتیاز برای تو منظور شده: در یاد خداوندی، دعاًیت مستجاب است، این بیماری گناهانت را از پروندهات پاک می‌سازد و خداوند تا وقت مرگ تو را عافیت دهد. (مجالس صدوق) ۲۷۹

### ویژگی‌های عاقل

رسول خدا ص فرمود: عاقل کسی است که در برابر جاهل برباری کند و از ستمگر درگذرد و با زیردستان تواضع

کند و از زبردستان در راه نیکی سبقت بگیرد و چون قصد سخن کند بیندیشد اگر نیک است بگوید و بهره برد و اگر بد بود سکوت کند و سالم بماند. (نهج الفصاحه/۱۸۳۶)

### عمل از فو

راوی می‌گوید از امام زین العابدین علیه السلام شنیدم که می‌فرمود: رگی در بدن مؤمن حرکت نمی‌کند و سری درد نمی‌گیرد مگر بخاطر گناهش و آنچه را خداوند از مؤمن عفو می‌کند بیش از آن است و چون امام زین العابدین مریض شفا یافته‌ای را می‌دید به او می‌فرمود: پاکی پرونده‌ی اعمالت را به تو تهنیت می‌گوییم عمل از سر بگیر که فعلًاً بخاطر بیماریت از گناهانت پاک شده‌ای. (بحار الانوار/۸۱/۱۸۶)

### معیار ایمان

رسول اکرم صلوات الله عليه و آله و سلم فرمود: مؤمن به اندازه‌ی ایمان و نیکی کردارش در دنیا گرفتار شود پس هر کس ایمانش صحیح و کردارش نیکو باشد گرفتاریش بیشتر است و هر کس ایمانش سست و عملش ضعیف باشد گرفتاریش اندک است. (کافی/۲/۲۵۲)

### پاداش ارادت

میشم تمّار گوید: امام علی عليه السلام من فرمود: وقتی زنازاده‌ی بنی امیه (عیید الله بن زیاد) به توبه گوید که از من بیزاری بجویی چه عکس العملی نشان می‌دهی؟ گفتم: به خدا سوگند هیچ‌گاه از شما بیزاری نمی‌جوییم. فرمود: در این صورت او تورا می‌کشد و به دار می‌آویزد. گفتم: تحمل می‌کنم و این در راه خدا چیزی نیست.

فرمود: پس بدان که در بهشت با من خواهی بود. (رجال کشی/ ۷۸)

### اثر روزه گرفتن

امام صادق علیه السلام درباره‌ی کلام خدا (و استعینوا بالصبر) فرمود: صبر، روزه است و فرمود: چون حادثه‌ی ناگواری بر کسی وارد شود روزه بگیرد زیرا خدای عز و جل می‌فرماید: و از صبر کمک بگیرید یعنی با روزه طلب یاری کنید. (کافی/ ۶۳/ ۴)

### اعتماد به خدا

امام علی علیه السلام فرمود: چه نیکوست فروتنی توانگران برابر مستمندان برای به دست آوردن پاداش الهی و نیکوتر از آن خویشنداری مستمندان برابر توانگران است به جهت اعتماد و تکیه بر خداوند متعال. (نهج البلاغه/ ح/ ۳۹۸)

### ملاقات با خدا

مرد نابینایی به رسول خدا علیه السلام عرض کرد: از خدا بخواه که قدرت دیدم را به من برگرداند. حضرت فرمود: اگر بخواهی دعا می‌کنم چشمت بینا گردد ولی اگر می‌خواهی در قیامت بی آنکه مورد محاسبه واقع شوی خدا را ملاقات کنی به وضع موجود راضی و صابر باش. عرض کرد: ملاقات بدون محاسبه را برگزیدم. (مشکاة الانوار/ ۲۷۷)

### از فقرا پسندیده تر

امام علی علیه السلام فرمود: شش صفت نیکوست اما از شش گروه نیکوتر است؛ عدالت خوب است از زمامداران خوبتر، صبر پسندیده است از فقرا پسندیده تر، پرهیزکاری زینده است

از علماء زیبنده‌تر، سخاوت نیک است از آغیان نیکوتر، توبه  
شایسته است از جوانان شایسته‌تر و حیا خوب است از زنان  
خوب‌تر. (مواعظ عدیده ۴۳۸)

### صبر عارفانه

در حالات آمنه بیگم دختر علامه مجلسی که از زنان  
صاحب کمال و مجتهده بوده نوشته‌اند که وقتی این مجلسله از  
پله بالا می‌رفت افتاد و سر و ساق پایش به سنگ خورد و  
شکست و او با این حال شاد و آرام بود، وقتی او را با نشاط  
دیدند تعجب کردند و گفتند: مگر دردی نداری؟ گفت: چون  
ثواب‌هایی که خدا در برابر این زحمت به من می‌دهد به یادم  
آمد آرام شدم. (ایمان، شهید دستغیب ۱/۵۵)

### صاديق بردهاري

امام صادق علیه السلام فرمود: پنج مورد است که بردهاري می‌طلبد:  
شخص عزيزی که خوار شده، راستگويی که متهم به دروغ گشته،  
دعوت کننده‌ی به حق که اوراسبيک شمارند، بي گناهی که آزارش  
كنند و حق طلبی که با او مخالفت شود. (صبح الشریعه ۳۵۳)

### اجر بيشتر

رسول خدا علیه السلام فرمود: کسی که در برآوردن حاجت مریض  
بکوشد چه موقّع شود چه نشود از گناهانش خارج می‌شود همچون  
روز ولادت از مادر، مردی از انصار عرضه داشت اگر مریض از  
اهل بيت خودش باشد و در حاجت او بکوشد آيا اجرش بزرگتر  
نيست؟ حضرت فرمود: آري. (بحار الانوار ۸۱/۲۱۷)

### ثمرات صبوری

مدّت حادثه اندک و گرّه سخت، گشوده شدنی و ملالت درد و آنده بدون شک پایان یافتنی است. فلاح و رستگاری، نصر و پیروزی، فضیلت و کرامت، سعادت و حقیقت از آن مردمی است که گردن به خواست حق نهادند و بر مصائب صبر کردند تا به میوه‌ی شیرین استقامت در برابر ناگواری هادست یافتند.

### وظایف زمامدار

امام علی علیه السلام به مالک اشتر فرمود: هر قشری از مردم به مقداری که امورشان اصلاح شود بر زمامدار حق مشخصی دارند و زمامدار از عهده‌ی آنچه خدا بر او لازم گردانیده بر نمی‌آید مگر با کوشش و یاری خواستن از خدا و آماده نمودن خود بر انجام حق و شکیبایی اجرای حق در هر کاری چه آسان باشد و یا دشوار. (نهج البلاغه/نامه ۵۳)

### تربیت اسلامی

کسانی که از تعالیم سعادت بخش اسلام به شایستگی بهره‌مند گردیده و به طرزی شایسته تربیت شده‌اند به پیروی از اولیای گرامی اسلام در رویدادهای حزن انگیز قوی و مقاومند به ظلّ الهی پناه می‌برند و با نیروی ایمان، ضمیر ناراحت و نگران خویشتن را آرام می‌کنند و ایام عمر را با یاد خدا به سلامت می‌گذرانند.

### تربیت نفس

امام علی علیه السلام فرمود: با سعی و تلاش فراوان، فضائل

اخلاقی را به نفس سرکش خود تحمیل کن و برخلاف میل و رغبت درونی، نفس خود را به پاکی و نیکی و ادار نما زیرا رغبت نفسانی بشر به رذائل اخلاق است و قبول فضائل برخلاف تمایلات فطری نفس است. (غرالحکم/ ۷۳۱۴)

### **سخت ترین صبر**

سخت ترین صبر، در گناهی است که آدمی با آن خو گرفته و عادت کرده، بخصوص اگر انجام آن آسان باشد مانند غبیت و ریا و چاپلوسی و غیر آن، زیرا ملکه و عادت طبیعت دوّم انسان است اگر خواهش نفس هم بر آن اضافه گردد لشکری از لشکریان شیطان در برابر سپاه خدا خواهند بود.

### **آسایش پایدار**

امام سجاد علیه السلام فرمود: کسی که در دنیا دنبال ثروت و دارایی می‌دَوَد مقصودش از آنها رسیدن به آسایش است و حال آنکه آسایش در دنیا و برای اهل دنیا خلق نشده آسایش در بهشت و برای اهل بهشت خلق شده، در دنیا و برای اهل دنیا رنج و سختی خلق شده است. (خصال/ ۶۴/ ۱)

### **راضی به روزی الهی**

رسول خدا علیه السلام فرمود: هر کس به روزی و رزقی که خداوند نصیبیش کرده راضی نباشد و شکایت کند و شکیبایی نورزد و جویای ثواب الهی نباشد حسنی ای برایش بالا نمی‌رود و خدای عزّوجلّ را در حالی که بر او خشمگین است ملاقات خواهد کرد مگر آنکه توبه کند. (اماں صدقون/ ۴۲۸)

### حفظ کرامت انسانی

امام حسن عسکری علیه السلام فرمود: تا جایی که توان تحمل داری از کسی چیزی نخواه، چون هر روز را رزق جدیدی است و بدان که اصرار در طلب، ارزش آدمی را از بین می‌برد و سختی بر جای می‌گذارد پس صبر کن تا خداوند دری بر تو بگشايد که ورود تو در آن آسان باشد. (عدة الدّاعي/ ۱۳۶)

### شکایت از خدا

امام علی علیه السلام فرمود: کسی که برای دنیا اندوه‌گین است (در واقع) از قضای الهی خشمگین است و آن کس که از مصیبت وارد شده شکوه کند (در واقع) از پروردگارش شکایت کرده و کسی که نزد توانگری رفته و به خاطر سرمایه‌اش به او فروتنی کند دو سوّم دین خود را از دست داده است. (نهج البلاغه/ ح ۲۱۹)

### ای پناه بی پناهان

امام سبّجاد علیه السلام فرمود: خدایا! من از گناهانم به سوی تو گریخته‌ام و توبه می‌کنم توبه‌ام را بپذیر، به تو پناه آورده‌ام پناهم ده، از تو امان می‌طلبم خوارم مکن، سائل درگاهت هستم محروم مگردن، دست به دامان توام، رهایم مکن، تو را می‌خوانم نومیدم مساز. (صحیفه سبّجادیه/ دعای ۵۱)

### جرعه‌ی گوارای صبر

امام زین العابدین علیه السلام فرمود: من هیچ جرعه‌ای ننوشیده‌ام که برایم گواراتر از فرو بردن خشمی باشد که صبر و شکیبایی را در پی دارد و من حاضر نیستم این حالت را با شتران سرخ

موی عرب (نفیس ترین اموال) معامله کنم. (امالی طوسی ۶۰۴)

### **فضیلت مؤمنان آخرالزمان**

رسول خدا ﷺ فرمود: ای علی! شگفت آورترین مردم از نظر ایمان و عظیم ترین آنان از نظر یقین گروهی هستند در آخرالزمان که پیامبر را ندیده‌اند و حجت خدا هم از نظرشان پنهان شده تنها به سیاهی روی سفیدی (نوشته‌ی کتابها) ایمان آورده‌اند. (کمال الدین ۲۸۸/۱)

### **سلط بر نفس افراط**

امام علی علیه السلام مالک اشتر فرمود: بر شهوت‌ها (تمایلات نفسانی) خویش سلط شو پیش از آنکه نفس تو بر تو سلط شود چرا که اگر نیروی شهوت در خودسری، نیرومند گردد مالک و فرمانروای تو می‌شود و به هر سو که بخواهد تو را می‌کشاند و تو در مقابل نیروی غالب او تاب مقاومت نخواهی داشت. (غررالحکم ۴۸۸۴)

### **خشودی حق**

امام علی علیه السلام فرمود: سوگند به خدایی که دانه را شکافت و مخلوقات را آفرید شخص با ایمان، خدای خویش را به چیزی مانند بردباری راضی نکند و شیطان را به چیزی مثل سکوت به خشم نیاورد و هیچ کاری مانند بی اعتمایی، احمق را ناراحت نکند. (امالی مفید ۱۱۸)

### **حدر از فتنه‌ی مال و فرزند**

مؤمن در برابر بلا و مصیبت شکیباست ولی صبر بر عافیت (در

موقعیت رفاه و آسایش) از آن جهت که در انسان سرکشی ایجاد می‌کند مخصوصاً صدّیقین است لذا خداوند بندگان خود را از فتنه‌ی مال و فرزند بر حذر داشته و می‌فرماید: ای اهل ایمان مبادا اموال و فرزنداتان شمارا از یاد خداغافل سازد. (مناقفون ۹)

### اینگونه مباش

امام علی علیه السلام فرمود: از کسانی مباش که.... چون بی نیاز گردد مست و مغروف شود و چون نیازمند گردد مأیوس و سست شود و هنگامی که عمل کند کوتاهی نماید و چون چیزی خواهد از حد تجاوز نماید اگر شهوتی برای او پیش آید گناه را برگزیده توبه را به تأخیر اندازد و اگر رنجی به او رسد از راه شرع و ملت دوری گزیند. (نهج البلاغه/ح ۱۴۲)

### معنای صبر

اگر صبر در تحمل امری ناخواهی‌ند یا مصیبیتی به کار رود همان «صبر» نامیده می‌شود که ضد آن «جزع» و ترس و اندوه است جزع عبارت است از آزاد گذاردن نفس برای بلند نمودن صدا و زدن بر سر و صورت و پاره نمودن یقه و غیر آن و صبر در خودداری از اموال حرام «ضبط نفس» نامیده می‌شود و ضد آن «بطر» است یعنی بی بندوباری و تسليم تمامی هوس‌های نفس بودن.

### تلخ تراز زهر

امام علی علیه السلام در پاسخ به سؤالاتی فرمودند: از آسمان سنگین‌تر، تهمت به بی گناه است؛ از زمین پهناورتر، دامنه‌ی

حق، از دریا بی نیازتر، قلب قانع، از سنگ سخت تر، دل منافق،  
از آتش سوزانتر، سلطان ستمگر، از زمهریر سردتر، حاجت به  
بخل بردن و از زهر تلخ تر صبر است. (مواعظ عدیه ۴۶۸)

### سبب تأثیر در دیدار

امام مهدی علیه السلام فرمود: اگر شیعیان ما (که خداوند آنها را به  
اطاعت خود موفق بدارد) با دل های همراه و به هم پیوسته به  
عهد ما وفا می کردند برکت دیدار ما به تأخیر نمی افتاد و  
سعادت مشاهده‌ی ما همراه با معرفت و شناخت و صداقت در  
اعمال به زودی نصیباشان می شد. (الاحتجاج ۴۹۹/۲)

### اقسام صبر نفسانی

اگر صبر در جنگ به کار رود «شجاعت» نامیده می شود  
که ضد آن «جبن» و ترسو بودن است. اگر صبر در فرو بردن  
خشم و غضب باشد حلم نامیده می شود و ضد آن خشم و  
غضب است اگر صبر در مورد پیشامدهای ناگوار از مصائب و  
مشکلات روزگار باشد که موجب اندوه و دلتگی می شود  
«سعه‌ی صدر» نامیده می شود و ضد آن «ضيق صدر» است.

### محروم از عنایت

امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا علیه السلام را به مهمانی دعوت  
کردند... صاحبخانه عرض کرد: قسم به خدایی که تو را به حق  
مبوعث کرده تا به حال مصیبتی بر من وارد نشده، پیامبر  
برخاست و غذای او را تناول نکرد و فرمود: کسی که مصیبتی  
نديده خدا به او توجهی ندارد. (مسکن المؤمن ۱۲۵)

## صبر، مادر فضائل

اگر صبر در رازداری به کار رود «کتمان» نامیده می‌شود و صاحب آن را کتوم و رازدار گویند و ضد آن «اذاعه» و آشکار کردن است. اگر صبر در اجتناب از اسراف در زندگی باشد «زهد» نامیده می‌شود و خلاف آن را «شره» و زیاده طلبی نامند. آری صبر در بر گیرنده‌ی بیشترین کمالات اخلاقی یک فرد مؤمن است و رئیس و امام دیگر صفات می‌باشد.

## احساس خطر

امام علی ع فرمود: ای مردم! باید خدا شما را به هنگام نعمت همانند هنگامه‌ی کیفر، ترسان ببیند زیرا کسی که رفاه و گشایش را زمینه‌ی گرفتار شدن خویش نداند خود را از حوادث ترسناک ایمن می‌پندارد و کسی که تنگdestی را آزمایش الهی نداند از پاداشی که برای تحمل آن منظور شده خود را محروم می‌کند. (نهج البلاغه/ح ۳۵۰)

## مطمئن‌ترین پناهگاه

در پیشامدهای سخت و حوادث توان فرسا آنجا که عقل و منطق عاجز می‌شود برنامه‌های روانی بی اثر می‌گردد و قدرت‌های مادی از کار می‌افتد نیروی ایمان همچنان پایدار است و مشکلات را حل می‌کند، نگرانی و اضطراب را برطرف می‌سازد و به آدمی آرامش می‌بخشد، اتکا به خدا بلندترین جایگاه، مطمئن‌ترین پایگاه و محکمترین پناهگاه است.

## شش عطیه‌ی الهی

خداؤند متعال می‌فرماید: شش چیز از شماست و شش چیز از من، توبه از شما و آمرزش از من، طاعت از شما و بهشت از من، شکر از شما و روزی از من، رضا از شما و قضا از من، صبر از شما و بلا از من و دعا از شما و اجابت از من. (مواعظ عددیه ۴۲۹)

### رسالت هدایت

امام باقر علی‌الله‌در معنی آیه‌ی «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذُرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ» (رعد/۷) فرمود: ترساننده (منذر) رسول خدا علی‌الله‌است و راهنمای (هاد) علی علی‌الله‌است. بدانید به خدا قسم این سمت و رسالت از ما گرفته نشده و تاروز قیامت همواره در میان ما خواهد بود. (غیبت نعمانی ۱۱۱)

### بنده‌ی محبوب خدا

شخصی به رسول خدا علی‌الله‌عرض کرد: دارایی ام از دست رفته و بدنم رنجور و بیمار شده است، حضرت فرمود: (هیچ نگران مباش) در آن بنده‌ای که مال و جانش آفت نییند خیری نیست. خدای متعال چون بنده‌ای را دوست بدارد گرفتارش کند و به صیرش وا دارد. (مواعظ عددیه ۲۲۰)

### بنده‌ی عزیز خدا

امام باقر علی‌الله‌فرمود: در تورات آمده است هنگامی که موسی با خداوند مناجات می‌کرد خداوند فرمود: ای موسی! به مردم غضب ممکن تا تو را از غضب خود حفظ کنم. موسی عرض کرد: خداوندا کدام یک از بندگان‌ت نزد تو عزیزتر است؟ خداوند فرمود: کسی که قدرتمند است ولی می‌بخشد. (کلیات حدیث قدسی ۱۵۶)

## ارتباط خالصانه با خدا

امام علی علیه السلام فرزندش امام حسن علیه السلام فرمود: هرگاه با خدا راز دل گویی، راز تورامی داند پس حاجت خود را به او بگو و آنچه در دل داری نزد او بازگویی، اندوه خود را در پیشگاه او مطرح کن و بر طرف شدن سختی هایت را لازم بخواه. (نهج البلاغه/ نامه ۳۱)

### وزیر برگزیده

امام علی علیه السلام مالک اشتهر فرمود: باید برگزیده ترین وزیر تو وزیری باشد که سخن تلخ حق به تو بیشتر بگوید و در آن مواردی که خدا برای دوستانش نمی پسندد مددکار تو نباشد اگرچه این رفتار او سبب دلتگی تو بشود (و گفتار و کردار او بر تو گران آید و از روش او خشنود نباشی). (نهج البلاغه/ نامه ۵۳)

### فقط انگیزه‌ی الهی

گاهی انسان در برابر حوادث ناگوار صبر می کند تا مردم بگویند با استقامت است و گاهی از ترس اینکه نگویند چه آدم کم ظرفی است و گاهی به خاطر اینکه دشمنان شمات نکنند و گاهی به خاطر اینکه می داند جزع بیهوده است و گاهی به سبب اینکه چهره‌ی مظلومیت به خود بگیرد و به یاری او برخیزند. هیچ یک از این امور دلیل بر کمال نفس انسانی نیست مگر آنکه انگیزه‌ی انسان فقط اطاعت فرمان خدا باشد.

### سپر فقر

امام علی علیه السلام فرمودند: صبر و شکیبایی همچون سپری در برابر تنگدستی است، حرص و طمع نشانه‌ی نیازمندی است،

آراستگی ظاهر، دوری از ضعف وزبونی است، پند و موعظه پناهگاه امنی است برای هر کسی که به آن پناه برد. (تحف العقول/ ۲۱۵)

### صبر جمیل

شخصی از امام صادق علیه السلام پرسید: صبر جمیل چیست؟  
امام فرمود: منظور از آن، صبر بر بلایی است که شکایت به مردم نشود. برای مردم گله از گرفتاری خود نکند چنانکه معروف است بعضی به بعضی می‌گویند بیا بنشین تا درد دل‌هایم را به تو بگوییم، چنین فردی صبر جمیل ندارد.

### سه عمل دشوار

رسول خدا علیه السلام فرمود: سه عمل است که هر کسی از این امّت طاقت انجام آنها را ندارد: برادر مؤمن را در مال خود شریک کردن، با مردم به انصاف رفتار کردن و در هر حال به یاد خدا بودن و مراد از یاد خدا گفتن سبحان الله و الحمد لله ولا اله الا الله و الله اکبر نیست بلکه در مواجهه با حرام از خدا ترسیدن و پرهیز کردن از آن است. (مکارم الاخلاق/ ۴۳۶)

### چهار بهره‌ی بزرگ

رسول خدا علیه السلام فرمود: چهار چیز است که هر کس از آنها بهره دارد از نیکی دنیا و آخرت بهره‌مند است: زبانی که به ذکر خدا ذاکر باشد و قلبی که شاکر باشد و تنی که بر بلا و گرفتاری صابر باشد و زنی که به ناموس و مال همسر خود خائن نباشد. (نهج الفضاحه/ ۲۵۹)

## خسارت آشکار

خدای متعال می فرماید: از میان مردم کسی هست که خدا را تنها با زبان می پرستد اگر خیری از قبیل مال و مقام و اولاد به او بر سد حالت اطمینان و آرامش پیدا می کند و اما اگر بلا و مصیبی متوجه او شد از دین رویگردان می شود. چنین کسی در دنیا و آخرت زیانکار است و این همان خسارت آشکار است. (سوره حجّ ۱۱)

## نماز، چاره‌ساز

در احادیث وارد شده هنگامی که علی علیه السلام مشکلی برخورد می کرد به نماز بر می خاست و پس از نماز به دنبال حل مشکل به راه می افتاد و آیه‌ی ۱۵۳ سوره‌ی بقره «...اَسْتَعِنُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ...» را قرائت می فرمود.

## صبر برای همه

کدام دانشجو بدون تحمل صبر و خویشتنداری می تواند مدارج علمی را پیماید و به کمالی که شایسته‌ی آن است بر سد و کدام کشاورز بدون تحمل مشقت شخم و آبیاری می تواند محصول خوب به دست آورد. هر کس در هر کاری که عهده‌دار است باید صابر باشد و زحمت کار را تحمل نماید و با رنج و ناراحتی‌های آن بسازد تا به هدفی که دارد نائل گردد.

## سزاوار شکیبایی

امام صادق علیه السلام فرمود: دوستی که تو را از یاد نمی برد سزاوارتر است که از او یاد کنی و کسی که برای تو سودمند و

برای دشمنت زیان بخشن است شایسته‌تر است که به او توجه کنی و آنکه از رفت و آمد با او ناگزیری بیشتر می‌سزد که در برابر شکیبا باشی. (مصادقة الاخوان/ ۵۸)

### معرفت اهل بیت

امام صادق درباره‌ی آیه‌ی «وَاللَّهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا، اعْرَاف / ۱۸۰» فرمودند: سوگند به خدا ما اسماء حُسنی هستیم که خداوند عملی را از کسی نپذیرد مگر آنکه با معرفت ما همراه باشد. (کافی ۱/ ۱۴۳)

### پاداش تحمل دشواری‌ها

پیامبر اکرم فرمود: پاره‌ای از گناهان است که هیچ نماز و صدقه‌ای کفاره‌ی آن نمی‌شود (با نماز و صدقه بخشیده نمی‌شود) پرسیدند: ای پیامبر خدا! پس چه چیز جبران کننده‌ی آن گناهان است؟ فرمود: در طلب روزی تلاش کردن و غم و اندوه ناشی از آن را تحمل کردن. (بحار الانوار/ ۷۰/ ۱۵۷)

### اشک بی شکایت

أنس بن مالك گوید: ابراهيم فرزند رسول خدا در حال اختصار بود و از دیدگان آن حضرت اشک چون ابر بهار فرو می‌ریخت، عبد الرحمان بن عوف عرض کرد: ای پیامبر خدا، آیا شما نیز بر فرزند خود گریه می‌کنی؟ فرمود: آری چشم می‌گرید و قلب محزون می‌شود ولی من جز آنچه موجب خشنودی پروردگار است بر زبان جاری نمی‌کنم. (مسکن الفؤاد/ ۱۰۱)

### الگوهای الهی صبر

در فرهنگ اسلامی امام علی، فاطمه زهرا، امام حسین و زینب کبری و دیگر امامان معصوم علیهم السلام پس از پیامبر خدا علیه السلام بازترین و محسوس ترین الگوهای صبر و تحمل هستند و همواره تسلیت بخش پدران و مادران شهید داده و داغدارند همانگونه که قرآن کریم به زندگی پیامبران همچون ایوب و نوح و داود و یعقوب و یوسف علیهم السلام از این منظر اشاره هایی کرده است.

### روش آسان شدن مصیبت

ما از آن رو خود را مصیبت زده می دانیم که غم از دست دادن چیزی را احساس می کنیم، حال اگر آن چیز از دست رفته در نظر ما کم ارزش باشد درد کمتر و اگر پر ارزش باشد درد بیشتری احساس می شود از اینرو علی علیهم السلام فرمود: هر کس به دنیا بی رغبت شود مصیبت ها بر او آسان گردد. (کافی ۲/ ۳۳)

### این نیز بگذرد

برای تسکین درد مصیبت دیده باید او را از گذرا بودن مصیبت آگاه کنیم. گویند پادشاهی از وزیر خود خواست نگین انگشتی برای وی بسازد و بر آن جمله ای نقش کند که چون در هر دو حالت غم و شادی بدان بنگرد به حالت طبیعی باز گردد. از میان پیشنهادهای متعدد جمله‌ی «این نیز بگذرد» مقبول افتاد و این همان نکته‌ی مورد اشاره‌ی روایات است.

### مصاحفه با فرشتگان

امام صادق علیهم السلام فرمود: اگر شیعیان مادر برابر مشکلات

پایداری کنند فرشتگان الهی با آنها مصافحه کنند (دست دهنده) و ابر (رحمت) بر سر شان سایه افکند و به درخشندگی روز بدرخشدند و از آسمان وزمین روزی شان فراهم گردد و هر چه از خدا درخواست کنند بی دریغ به آنان عطا فرماید. (تحف العقول / ۳۰۲)

پایان